

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Кузик Ольга Юріївна
**РЕСУРСНА БАЗА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ: ОСОБЛИВОСТІ
ФОРМУВАННЯ ТА НАПЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ**
Спеціальність 8.03050802 – банківська справа
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСм – 52
О. Ю. Кузик

(Підпис)

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Ю.М. Галіцейська

(підпис)

Дипломну роботу допущено до захисту
« ____ » _____ 2013р
Завідуючий кафедрою банківської справи,
Доктор економічних наук, професор
О.В.Дзюблюк

(Підпис)

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	9
1.1. Сутність та значення ресурсної бази банку.....	9
1.2. Види та класифікація банківських ресурсів.....	16
1.3. Джерела формування ресурсів банківських установ.....	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	42
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ ГРОШОВИМИ РЕСУРСАМИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ.....	44
2.1. Оцінка достатності капіталу для забезпечення стабільного функціонування банківської системи України.....	44
2.2. Аналіз структури та динаміки інших ресурсів банківських установ.....	55
2.3. Іноземний капітал як спосіб забезпечення комерційних банків додатковими ресурсами.....	71
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	79
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.....	81
3.1. Проблеми формування ресурсної бази комерційних банків України....	81
3.2. Шляхи підвищення ефективності використання банківських ресурсів вітчизняних банків.....	87
3.3. Досвід провідних країн світу у сфері формування ресурсної бази та можливість його адаптації до вітчизняних умов.....	99
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	112
ВИСНОВКИ.....	115
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	119
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи. Перед банками постають проблеми не тільки формування ресурсної бази, яка значно похитнулася за часів кризи. Гострим залишається питання використання ресурсів. Фінансовий ринок є досить чутливим не тільки з фінансово-економічного погляду, а й щодо різного роду «чуток» про майбутні очікування. Так, зараз на настрої населення впливають різноманітні дискусії про другу хвилю кризи. Невизначеність природи її походження і відповідно її наслідків впливає на настрій населення і суб'єктів господарювання, на їх здатність до заощаджень. Побоювання населення (певна недовіра до банківських установ) з приводу неможливості повернення їхніх заощаджень у силу різних причин також формують неопозитивні фінансові настрої у країні. З'ясування розвитку динаміки формування ресурсної бази, її складу і структурних зрушень є актуальним важливим етапом для розроблення та прийняття управлінських рішень.

Достатня за обсягом і належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їхньої прибутковості.

Формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система повинна мати сукупність ресурсів, достатніх як для кредитування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для розвитку інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності. Обсяг фінансових ресурсів визначає попит на фінансовому ринку й безпосередньо впливає на розмір процентних ставок як за пасивними, так і за активними операціями.

Зміцнення ресурсної бази сприяє підвищенню можливостей банку у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання та домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах. Разом з тим у сучасних умовах в Україні загострились проблеми формування та використання

ресурсів банків. Особливо гостро стоїть проблема збільшення капіталізації українських банків, а також формування довгострокових ресурсів, попит на які зростає найбільш динамічно у підприємств і населення.

Досить актуальним є дослідження впливу ресурсної бази на підвищення рівня фінансової стійкості банку, адже саме за допомогою вдосконалення механізмів процесу формування ресурсної бази можна забезпечити більш високий рівень фінансової стійкості комерційного банку.

Актуальним залишається дослідження відмінностей складу ресурсної бази різних груп банків (за класифікацією НБУ); ступінь монополізації ринку банківських ресурсів; виявлення циклів та особливостей складу ресурсної бази, у тому числі диференційовано за групами.

Необхідність проведення подальших досліджень теоретичних засад формування ресурсної бази, аналізу динаміки зміни кількісних показників основних видів ресурсів комерційних банків, визначення обсягу сучасних проблем формування ресурсної бази банків, аналізу підходів щодо їх вирішення, запропонувати рекомендації стосовно напрямів формування та підвищення ефективності використання банківських ресурсів, зокрема на основі зарубіжного досвіду в даній сфері зумовила вибір об'єкта, теми дослідження та її актуальність.

Огляд літератури з теми дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив зробити висновок про те, що вирішенню проблеми формування банківських ресурсів приділено багато уваги в теоретичних і практичних розробках провідних учених-економістів як України, так і світу.

Дослідженню основних аспектів ресурсної політики банків в Україні присвячено праці багатьох вітчизняних економістів – М. Д. Алексеєнка, А. М. Мороза, М. І. Савлука, Л. О. Примостки, А.П. Вожжова, О. В. Дзюблюка, О. В. Васюренка, О. Д. Заруби, П. В. Матвієнка, Ж. М. Довгань, Д. Гладких, О. Д. Вовчака, В. М. Колесникової та багатьох інших. Питання ефективної діяльності банків, зокрема проблеми ресурсів, і питання розроблення ресурсної політики досліджувалися у роботах провідних іноземних вчених,

таких як Діана Мак-Нотон, Дональд Дж. Карлсон, К. Т. Дитц, Г. Асхауер, Д. Ф. Синки, Т. Кох, П. Роуз, Едвін Дж. Долан, Колін Д. Кемпбелл і Розмарі Дж. Кемпбелл.

Варто також виділити праці російських учених – О.І. Лаврушина, А. В. Глаголевої, Г.С. Панової, В.І. Колесникова, В. М. Усоскіна та інших.

Проте з урахуванням мінливостей української економіки і новітніх реалій проблеми формування та використання ресурсної бази комерційних банків потребують подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ організації ресурсної бази банківських установ, з'ясування сучасного стану забезпечення ресурсами банківської системи на основі аналізу динаміки відповідних показників, виявлення проблем, властивих даній сфері, а також запропонувати шляхи вирішення даних проблем та підвищення ефективності використання банківських ресурсів, використовуючи досвід розвинутих країн.

Для досягнення поставленої мети сформульовано ряд теоретичних та практичних завдань, які повинні бути виконані в подальшому ході роботи:

- розглянути та дослідити теоретичні засади організації ресурсної бази комерційного банку в умовах ринкової економіки;
- визначити сутність банківських ресурсів та ресурсної бази, її значення у веденні банківської діяльності;
- провести класифікацію банківських ресурсів і джерел їх формування;
- здійснити аналітичний огляд стану капіталізації банківської системи України, складових власного капіталу банків, структури та динаміки інших ресурсів банківських установ;
- проаналізувати сучасні тенденції та проблеми формування ресурсної бази вітчизняними комерційними банками, запропонувати шляхи її оптимізації;
- дослідити особливості формування окремих складових банківських ресурсів (власного капіталу, залучених та позичених коштів);

- узагальнити досвід провідних країн світу в галузі формування ресурсної бази та дослідити можливість його адаптації до вітчизняних умов.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає система економічних відносин, що виникають між банками та іншими суб'єктами грошового ринку з приводу формування ресурсної бази банків.

Предметом дослідження є діяльність банків з формування та управління ресурсною базою.

Методи дослідження. Методологічною базою проведеного дослідження є комплекс загальнонаукових та спеціальних прийомів і методів дослідження. Зокрема, у першому розділі застосовано загальнонаукові методи пізнання, діалектичний підхід до визначення причинно–наслідкових зв'язків між явищами та процесами, що відбуваються в економічній та монетарній сферах; системний підхід до вивчення сутності банківських ресурсів. Для аналізу сучасного стану ресурсної бази банків та дослідження процесу управління використовувались методи аналізу і синтезу, узагальнення, індукція і дедукція, графічні прийоми, економіко–математичні методи.

Інформаційна база роботи. Інформаційною базою дослідження є теоретичні і науково-практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, законодавчі та нормативно-правові акти, які стосуються питань формування банківських ресурсів, статистичні показники діяльності банківської системи України.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні низки проблем, пов'язаних з удосконаленням процесу формування та оптимізації ресурсної бази банківських установ. В ході дослідження були отримані такі наукові результати:

- дістало подальшого розвитку бачення теоретичної сутності поняття «ресурсна база», яке базується на її визначенні не лише з традиційної точки зору як сукупності коштів, які є в обороті банку (вузьке розуміння), а й з загальноекономічної, тобто в поняття «ресурсна база» також включаються

організаційні і економічні ресурси (мережа філій, персонал банку, його матеріально-технічна база), що впливають на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг та забезпечення надходження додаткових коштів (широке розуміння);

- доповнено систему критеріїв класифікації банківських ресурсів такими, як за характером залучення ресурсів (первинні та вторинні ресурси), що враховує складну інституційну структуру грошового ринку й трансформаційну функцію банківської системи; за характером використання ресурсів (використана ресурсна база на формування портфеля доходних активів; ресурсна база, використана на створення матеріально-технічної і технологічної бази банку; не використана (резервна) ресурсна база);

- запропоновано нові маркетингові прийоми залучення клієнтських вкладів (різні види реклами, комплексне обслуговування в рамках надання депозитних послуг тощо); введено заходи з повернення довіри до банківської системи;

- на основі узагальнення зарубіжного досвіду обґрунтовано напрями вдосконалення системи страхування вкладів, зокрема впровадження страхування депозитів юридичних осіб, а також диференціація ставок при формуванні фонду відшкодування вкладів.

Практичне значення роботи полягає у науковому обґрунтуванні шляхів майбутнього розвитку операцій щодо формування банківських ресурсів та удосконалення процесів управління ними, що являє собою суттєвий внесок у сучасні підходи до ресурсозабезпечення та функціонування банківської системи України.

Результати дослідження мають прикладне значення і можуть бути ефективно використані комерційними банками з метою створення збалансованих ресурсних баз і покращення організації процесу управління пасивами та банком у цілому.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дипломної роботи – 139 сторінок, у тому числі на 41 із них розміщено 9 таблиць, 10 ілюстрацій, 6 додатків, список використаних джерел зі 107 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1. Сутність та значення ресурсної бази банку

Вихідною точкою дослідження суті ресурсної бази банківської установи є осмислення поняття ресурсів банку.

На сьогодні в економічній літературі немає єдиного визначення поняття банківських ресурсів при збереженні однозначного підходу до цього питання. Так, більшість джерел трактує їх як “сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитування та інших активних операцій” [1, с. 43]. Дане визначення підкреслює організацію акумульованих коштів, проте воно не відображає механізму їх акумуляції, а також джерела банківських ресурсів.

Багато вчених в процесі дослідження питання банківських ресурсів уточнили і конкретизували дане поняття. Так, О. Д. Заруба зазначає: “Банківські ресурси становлять всю величину коштів, які може використати банк для проведення своїх операцій, насамперед кредитних. Складовими ресурсів банку є його власні та залучені від інших юридичних та фізичних осіб кошти...” [2]. Дане трактування, хоч і ширше від попереднього, але все одно не охоплює механізмів акумуляції коштів.

Деякі економісти [3, с.94, 15, с. 32] дотримуються думки, що банківські ресурси являють собою сукупність коштів, які перебувають в розпорядженні банків і використовуються ними для виконання активних та інших операцій. Акумулюючи грошові кошти, доходи та заощадження юридичних і фізичних осіб, банки перетворюють їх у позичковий капітал, тобто грошовий капітал, що надається в позичку власниками на умовах поверненості та платності. Тому банківські ресурси називають банківським капіталом. Однак дана точка зору є неприйнятною, оскільки, по-перше, автори не охоплюють всіх джерел походження коштів, зокрема не враховують власний капітал, по-друге, стверджуючи, що кошти використовуються для активних і пасивних

операцій, наголошують на кредитному характері операцій, вступаючи тим самим у протиріччя, по-третє, ототожнення понять “банківські ресурси” і “банківський капітал” є некоректним.

Ж.М. Довгань вважає, що [4], “у вузькому розумінні банківські ресурси – це акумульовані банком вільні кошти економічних суб’єктів на умовах виникнення зобов’язань власності чи боргу для подальшого розміщення на ринку з метою отримання прибутку”. Даної точка зору розкриває цільове призначення коштів, але дане не враховує такого важливого джерела ресурсів, як власний капітал.

Вартий уваги підхід до визначення банківських ресурсів пропонує Г. С. Панова: «Ресурси комерційного банку (банківські ресурси) зазвичай визначають як сукупність власних і залучених коштів, що є в розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення активних операцій» [37, с. 40].

Окремі науковці розглядають банківські ресурси лише в трактуванні кредитних ресурсів: «У діяльності комерційних банків ресурсна база має першорядне значення, тому що процеси утворення кредитних ресурсів і надання позичок знаходяться в тісному взаємозв’язку» [6, с.132].

На нашу думку, економічно неправильно зводити сутність ресурсів банку виключно до кредитних ресурсів. Поняття «банківські ресурси» є більш широким, ніж «кредитні ресурси», оскільки перші мають ширше цільове призначення і можуть використовуватися не тільки для кредитних, а й для інших видів активних операцій, що приносять банкам дохід, а також для нарощування матеріально-технічної бази банку.

Прихильником бухгалтерського підходу є В. І. Колесников, який поділяє позицію Н. Г. Антонова та М. А. Песселя, зазначаючи, що банківські ресурси формуються в результаті проведення банками пасивних операцій і відображаються в пасиві балансу банку. Проте згаданий учений уточнює визначення в частині джерел формування, напрямків та мети використання: до банківських ресурсів відносять власні кошти банків, залучені і запозичені кошти, сукупність яких використовується для здійснення банком активних

операцій, тобто розміщення мобілізованих ресурсів з метою отримання доходу [7, с. 234, 38, с. 54].

Проте не завжди метою акумулювання банківських ресурсів є отримання доходу. В сучасних умовах окремі банки, за рахунок акумуляції фінансових ресурсів, можуть намагатися не заробити кошти, а покрити свої збитки, приховуючи своє кризове фінансове положення.

Провідні українські науковці А. М. Мороз, М. І. Савлук, В. В. Глущенко, В. С. Стельмах і К. О. Волохата тлумачать ресурси банку як «сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні та використовуються для виконання активних операцій» [21, с. 24, 13, с. 596, 39, с. 41, 40, с. 348, 8, с. 150,]. Таке визначення є досить лаконічним і деякою мірою має багато спільного з визначенням фінансових ресурсів підприємств, але тут не вказано на джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів банку.

Російські дослідники О. І. Лаврушин, І. Д. Мамонова та Н. І. Валенцева, трактуючи суть банківських ресурсів, пропонують відобразити джерела їхнього формування та напрями використання: власні капітали та фонди банків, а також кошти, які залучені банками в процесі пасивних і активно-пасивних операцій (у частині перевищення пасиву над активом), які банк використовує для здійснення своїх активних операцій [9, с. 324].

Едвін Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Дж. Р. Кэмпбелл, досліджуючи поняття банківських ресурсів, пропонують звернутися до правового боку банківського балансового звіту, де відображені депозити, позики і акціонерний капітал [10, с. 112].

Банківські ресурси доцільно розглядати як ресурси у мікроекономічному та макроекономічному аспектах. Ресурси окремо взятого комерційного банку — це кошти, якими розпоряджається банк і використовує для забезпечення своєї діяльності на комерційних засадах та відповідно до вимог регулятивних органів. Ресурси ж усієї банківської системи — це особливе економічне поняття, що виражає сукупність

економічних відносин з приводу створення, розподілу і використання коштів банківською системою на макроекономічному рівні. Наявність мультиплікаційного ефекту при створенні ресурсів комерційних банків, діяльність центральних банків з емісії платіжних засобів роблять досить проблематичним визначення сукупних ресурсів банківської системи країни шляхом арифметичного підсумовування ресурсів окремих комерційних банків. Інакше кажучи, банківські ресурси у мікроекономічному аспекті можна описати як акумульовані банком за допомогою емісії пайових цінних паперів або отримані в тимчасове користування на грошовому ринку кошти економічних суб'єктів на основі зобов'язальних правовідносин, кошти внутрішньобанківського походження, у т.ч. результати фінансової діяльності банку, що використовуються для подальшого розміщення відповідно до визначених банком напрямків з метою одержання прибутку, забезпечення ліквідності, зміцнення матеріально-технічної бази банку тощо.

У макроекономічному аспекті банківські ресурси являють собою сукупність ресурсів усієї банківської системи країни, які є джерелом задоволення різноманітних потреб сімейних господарств, джерелом інвестицій для господарюючих суб'єктів та самих банків, фінансування потреб держави (бюджетного дефіциту), взагалі важливим важелем економічного зростання і структурної перебудови економіки [5, с. 69-70].

Підводячи підсумки, можна систематизувати існуючі в науковій літературі підходи до трактування банківських ресурсів за такими ознаками:

- з погляду бухгалтерського обліку;
- як сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні банку;
- з позиції джерел їхнього формування [8, с. 151].

На нашу думку, найбільш точно можна охарактеризувати категорію банківських ресурсів шляхом поєднання всіх попередніх визначень, відкинувши протиріччя і додавши неохоплені елементи. Отже, банківські ресурси – це сукупність власних, мобілізованих через емісію цінних паперів, і залучених від інших фізичних та юридичних осіб грошових коштів на

основі зобов'язальних правовідносин, а також коштів внутрішньобанківського походження, в тому числі результатів фінансової діяльності банку, що використовуються для розміщення в майбутньому відповідно до визначених банком напрямків з метою одержання прибутку та здобуття інших цілей [11, с. 268].

Не менш складним завданням є теоретичне осмислення категорії «ресурсна база банків».

Ресурсна база банку являє собою сукупність різних форм та видів ресурсів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються ним для забезпечення виконання стратегічної мети і оперативних цілей та завдань своєї діяльності.

Традиційним визначенням ресурсної бази банків є її трактування як сукупності грошових коштів, що є в розпорядженні банку. Даний підхід має під собою логічне підґрунтя, оскільки акумульовані банком кошти є фінансовою базою для його діяльності.

Необхідно відзначити, що у більшості вітчизняних і зарубіжних досліджень відсутня певна єдність поглядів на розуміння сутності ресурсної бази банківських установ. Йдеться зазвичай про широке розуміння банківського капіталу, який охоплює і власні, і залучені кошти [15, с. 31, 41, с. 149], або ж про виключне розуміння банківських ресурсів як сукупності депозитів, залучених банками на відповідні рахунки [9, с. 291, 13, с. 596], або ж про широке розуміння банківських пасивів загалом [14, с. 92]. Проте відсутній цілісний, єдиний погляд на поняття ресурсної бази банку саме як об'єкт регулювання і управління з точки зору оптимізації роботи комерційного банку на фінансовому ринку як посередника у перерозподілі грошових коштів між кредиторами і позичальниками.

Однак поняття «ресурсна база» можна трактувати і як сукупність ресурсів, які використовуються банком для збільшення мобілізації коштів. Тому розгляд ресурсної бази можливий не тільки з традиційної точки зору, як сукупності коштів, що є в обороті банку (вузьке розуміння), але й з

загальноекономічної, коли в поняття «ресурсна база» також включаються організаційні й економічні ресурси (мережа філій, персонал банку, його матеріально-технічна база), що впливають на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг та забезпечення надходження додаткових коштів (широке розуміння) [5, с. 70].

О. В. Дзюблюк стверджує, що «...під ресурсною базою банків слід розуміти сукупність коштів, залучених на засадах акумулювання тимчасово вільних грошових ресурсів на фінансовому ринку і призначених для формування кредитного та інвестиційного портфеля комерційного банку...» [12, с. 317]. Таке поняття ресурсної бази банку виходить за межі розуміння власного капіталу, призначенням якого є більшою мірою забезпечення функціонування самого банку згідно класичних функцій власного банківського капіталу (захисної, оперативної та регулюючої), аніж реалізація кредитної чи інвестиційної політики. А відтак, необхідність нарощування саме ресурсної бази та оптимізації її структури видається необхідною умовою повноцінного виконання банками функції фінансового посередництва у масштабах всього національного господарства.

Таким чином, ми дотримуємося думки, що **ресурсна база** – це сукупність всіх коштів, що перебувають в обороті банку, тобто фінансових ресурсів, які безпосередньо використовуються для здійснення активних операцій та забезпечують отримання прибутку.

Роль ресурсної бази в банківській діяльності є визначальною. Це виявляється насамперед в тому, що від обсягу і структури ресурсів залежать масштаби і види активних операцій, а, отже, розміри доходів і прибутків банківських установ. Зростання ресурсної бази сприяє й розвитку комерційних банків в цілому.

Розвиваючи ресурсну базу, банки посилюють свою значущість в сфері емісії засобів через підвищення коефіцієнта грошово-кредитного мультиплікатора. Збільшення обсягів ресурсної бази, при одночасному використанні банками різноманітних видів рахунків, дає можливість

підвищити рівень контролю та довіри учасників розрахункових операцій під час здійснення оплати продукції, робіт, послуг споживачами, поліпшити структуру грошового обігу через збільшення частки безготівкових розрахунків, підвищувати стабільність та керованість курсу гривні, а також стимулювати використання пластикових карток при розрахунках, що відповідає завданням залучення до користування ними як можна більшої кількості суб'єктів економіки.

Розвиток ресурсної бази банків позитивно впливає і на суб'єктів господарювання та сімейні господарства. В сучасних умовах для економіки будь-якої країни характерним є прискорення розрахунків, їх автоматизація і комп'ютеризація.

Ресурсна база комерційних банків є важливим фактором стабілізації банківської системи, підвищення рівня ліквідності і керованості комерційних банків. Це створює важливі передумови для розвитку економіки країни.

Ресурси комерційних банків в Україні є провідним джерелом інвестування економіки, що обумовлено двома групами чинників. По-перше, стабілізація економіки та підвищення добробуту економічних суб'єктів, при одночасному посиленні їх впевненості в стабільності національної грошової одиниці та надійності банківської системи, сприяють зростанню обсягу заощаджень, які є основним джерелом інвестиційних ресурсів в економіці України. По-друге, низький рівень розвитку фондового ринку та низький ступінь довіри до суб'єктів цього ринку, слабкий правовий захист кредиторів грошового ринку взагалі є причиною того, що фондовий ринок втрачає свої позиції в спрямуванні заощаджень на інвестиційні потреби. В такому випадку найдієвішим механізмом такого спрямування є банківське кредитування, передумовою якого виступає формування ресурсної бази, в т.ч. і за рахунок заощаджень.

Важливу значення банківських ресурсів і в забезпеченні фінансової незалежності окремих територій і регіонів. Прийнятий в сфері міжбюджетних відносин курс на зміцнення фінансового потенціалу регіонів

як основи формування збалансованого Державного бюджету України робить необхідним підвищення ролі банківської системи як структури, що опосередковує ефективне переміщення фінансових потоків, а також забезпечує контроль за їх рухом в розрізі регіонів [5, с. 71-72].

1.2. Види та класифікація банківських ресурсів

Глибшому усвідомленню самого поняття «банківські ресурси» та механізму їх функціонування сприяє розмежування ресурсів банківських установ на окремі складові частини з подальшим групуванням їх за однорідними ознаками, тобто їх класифікація. Класифікувати банківський капітал можна за різноманітними ознаками залежно від цілей та завдань, які при цьому ставляться.

Зауважимо також, що питання класифікації банківського капіталу спричиняє чимало дискусій серед вчених-економістів. Воно й досі є недостатньо висвітленим в економічній літературі. Здебільшого з цією метою використовується один чи декілька критеріїв, переважно ознака власності, з виокремленням власного та залученого капіталу [16, с. 77]. З таким підходом важко погодитися, оскільки він суттєво обмежує можливості пізнання сутності, закономірностей формування і функціонування банківського капіталу.

Такі вчені як Версаль Н.І. та Шевцова М.Ю. за джерелами формування поділяють фінансові ресурси на стартові та створені в процесі діяльності банку. До стартових ресурсів, тобто ресурсів, які знаходяться в розпорядженні банку на початок його діяльності, відносять статутний капітал та резервний капітал. До створених в процесі діяльності – залучені кошти та нерозподілений прибуток [17, с.162].

Така класифікація враховує час створення фінансових ресурсів, проте не акцентують увагу на характері залучення фінансових ресурсів.

Землячов С. В. пропонує розмежувати ресурсну базу банку за такими ознаками, як форма ресурсів, значення ресурсів для банків, порядок створення ресурсів, термін знаходження ресурсів в розпорядженні банку.

За формою ресурсів, що складають ресурсну базу, її розподіляють на:

1) грошову – сукупність ресурсів у грошовій формі, які були залучені ззовні на грошовому ринку, а також ресурсів внутрішньобанківського походження, і вкладених в активи комерційного банку;

2) матеріально-технічну, тобто рівень забезпечення банку сучасною комп'ютерною технікою, засобами зв'язку, обладнанням, транспортом, приміщеннями тощо;

в) організаційну, яка охоплює мережу філій, канали внутрішньобанківського зв'язку);

г) людські ресурси банку (наявність кваліфікованого банківського персоналу, постійно діючої системи підготовки, підвищення кваліфікації кадрів, стимулювання кар'єрного зросту і формування кадрового резерву; формування традицій внутрішньобанківської культури, корпоративного духу, професійної етики; гармонія у колективі);

д) нематеріальні ресурси (новинки банківських послуг, якість управління банківської установи, імідж комерційного банку та довіра до нього з боку потенційних клієнтів, у т.ч. фінансових інститутів, рівень підтримки діяльності банку органами влади тощо).

За значенням ресурсів для банку автор розглядає ресурси як найбільш необхідні для здійснення банківської діяльності, які формують ядро ресурсної бази банку (грошові кошти, персонал, матеріально-технічна база), та допоміжні ресурси та системи, які забезпечують функціонування ядра та банку в цілому (рівень забезпечення системами обробки інформації та комунікаціями, якість і склад систем аналізу та моніторингу банківської діяльності, правова та юридична база здійснення банківської діяльності, захист інтересів банку, позиція банку на ринку та сприйняття його громадськістю, наявність висококваліфікованої та відданої банку команди менеджерів та ін.).

Використання запропонованої класифікації на практиці змушує банк приділяти увагу всебічному вдосконаленню своєї діяльності, що створює

стратегічну ресурсну основу для його розвитку в умовах зростаючої конкуренції та виживання в кризових умовах на грошовому ринку.

З точки зору порядку створення ресурсів банку у складі ресурсної бази її слід класифікувати на стартову, яка перебуває в розпорядженні банку з самого початку його діяльності і використовується у подальших операціях, і ту, яка була створена у процесі діяльності.

Відтак, до стартової бази належить статутний капітал банку, тобто ресурси у грошовому вигляді; матеріально-технічна база банку, що є в наявності на початку його діяльності; рівень кваліфікації банківського персоналу, залученого до новоствореного банку і рівень підтримки банку засновниками та державними органами влади при його створенні. До ресурсної бази, створеної у процесі діяльності відповідно належать активи банку, які виникли внаслідок розміщення акумульованих первинних ресурсів, придбання нового обладнання та приміщень при розширенні діяльності банку, імідж банку, сформується в очах населення протягом періоду його функціонування. Даний підхід дає змогу прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки в процесі формування банківських ресурсів та вжити належних заходів щодо збільшення обсягів ресурсів у розпорядженні банку.

За строком перебування у розпорядженні банку його ресурсну базу можна розподілити на постійну частину, а саме ресурси, що постійно знаходяться у розпорядженні банку і можуть вилучатися тільки при його ліквідації чи реорганізації (кошти статутного фонду, придбані у власність будівлі, устаткування та ін.), і тимчасову частину – ресурси, що перебувають у розпорядженні банку на протязі встановленого відрізка часу (залучені і запозичені кошти, орендовані приміщення тощо).

Запропонована класифікація дає можливість визначити рівень сталості ресурсної бази банку та вжити доцільних заходів щодо підвищення його фінансової міцності [5, с. 70-71].

Відповідно до підходу М. Д. Алексеєнка класифікація банківського капіталу здійснюється в розрізі багатьох ознак (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація видів банківського капіталу [15, с. 40]

Класифікаційні ознаки видів банківського капіталу	Види банківського капіталу
1. Місце мобілізації	- мобілізований самим банком; - придбаний в інших банках.
2. Можливість прогнозування величини банківського капіталу	- піддається опосередкованому прогнозуванню; - піддається прямому прогнозуванню.
3. Термін знаходження у розпорядженні банку	- власний банківський капітал; - строковий банківський капітал; - банківський капітал до запитання.
4. Резидентність	- національний банківський капітал; - іноземний банківський капітал.
5. Форма власності	- приватний банківський капітал; - колективний банківський капітал; - державний банківський капітал.
6. Організаційно-правова форма залучення капіталу банком	- акціонерний банківський капітал; - пайовий банківський капітал.
7. Форма залучення	- банківський капітал у грошовій формі; - банківський капітал у матеріально-речовій формі; - банківський капітал у формі фінансових активів; - банківський капітал у формі нематеріальних активів.
8. Економічний зміст відображення у балансі банку	- власний банківський капітал; - заборгованість перед НБУ та бюджетними установами; - заборгованість перед іншими банками; - заборгованість перед клієнтами; - цінні папери власного боргу; - інші зобов'язання.
9. Джерело утворення	- власний банківський капітал; - залучений банківський капітал; - позичений банківський капітал.

За місцем мобілізації виділяють банківський капітал, який мобілізується безпосередньо банком, та який придбано в інших банках. Більша частина банківського капіталу мобілізується самим банком, зокрема шляхом емісії власних цінних паперів, залучення коштів на вклади. Цю частку банківського капіталу банки використовують в основному для одержання прибутку. З метою оперативного задоволення додаткових потреб

у грошових коштах, підтримування своєї платоспроможності, виконання нормативних вимог центрального банку комерційні банки вдаються до запозичення грошових коштів, мобілізованих іншими суб'єктами грошового ринку. Таке запозичення здійснюється шляхом одержання кредитів як від інших комерційних банків, так і від центрального банку.

За можливістю прогнозування величини банківського капіталу виокремлюють капітал, який піддається прямому та опосередкованому прогнозуванню. До першого відносять грошові кошти, щодо яких банк може безпосередньо спрогнозувати динаміку чи оборотність і визначену частку яких (стабільні залишки) використати для здійснення активних операцій та/або надання послуг. Прямому прогнозуванню підлягає статутний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, строкові депозити тощо, опосередкованому — кошти, що формуються періодично та/або епізодично внаслідок здійснення окремих банківських операцій та/або надання послуг і динаміку яких складно спрогнозувати наперед. До таких коштів належать залишки на поточних рахунках окремих категорій клієнтів, кошти в розрахунках, деякі інші види банківських ресурсів тощо.

З точки зору терміну перебування у розпорядженні банку капітал поділяють на власний, строковий та капітал до запитання. Власний банківський капітал постійно знаходиться в розпорядженні банку під час усього періоду його функціонування. До строкового банківського капіталу варто віднести строкові депозити, отримані міжбанківські кредити, кошти, мобілізовані шляхом емісії банком власних боргових зобов'язань тощо. Банківський капітал до запитання включає в себе кошти на поточних, бюджетних та карткових рахунках, кошти в розрахунках.

Виходячи з резидентності, виділяють національний банківський капітал, який сформований і за правом власності належить юридичним і фізичним особам-резидентам країни, та іноземний, який сформований і належить на правах власності фізичним та юридичним особам-нерезидентам.

Дана класифікація банківського капіталу використовується перш за все у процесі формування статутного капіталу банку.

В залежності від форми власності банківський капітал поділяється на: приватний, заснований на власності фізичних осіб; колективний – на основі власності колективу, різноманітних видів господарських товариств і підприємств; державний, власником якого виступає держава. Дана класифікаційна ознака переважно використовується в процесі формування такої складової власного банківського капіталу, як статутний капітал.

За організаційно-правовою формою залучення банківського капіталу виділяють акціонерний та пайовий капітал. Банки, які засновані у вигляді акціонерних товариств закритого чи відкритого типу формують *акціонерний банківський капітал*. Такі банки мають доволі широкі можливості щодо залучення коштів для формування капіталу із зовнішніх джерел. *Пайовий банківський капітал* формується кооперативними банками і такими, що були створені у формі товариств з обмеженою відповідальністю.

За формою залучення банківського капіталу виокремлюють: капітал у грошовій формі; капітал у матеріально-речовій формі; капітал у формі фінансових активів; капітал у формі нематеріальних активів. У вітчизняній банківській практиці формування банківського капіталу відбувається переважно в грошовій формі, при цьому формування та збільшення статутного капіталу може здійснюватися виключно шляхом грошових внесків. Варто зазначити також, що банківський капітал у грошовій формі формується в національній та іноземній валюті.

Джерела формування банківського капіталу відображаються у правій частині балансу, тобто його пасиві. За своїм економічним змістом статті пасиву балансу банку не однорідні, розміщуються згори донизу по мірі збільшення строків зобов'язань. Пасиви балансу банку складаються з власного капіталу і зобов'язань банку перед вкладниками і кредиторами.

Власний капітал банків включає статутний капітал, створюваний у процесі подальшої банківської діяльності резервний капітал, а також фонди і

резерви згідно з чинним законодавством країни. На рівні власного капіталу розглядається нерозподілений прибуток, що знаходиться в обороті банку до моменту його цільового використання. Таким чином, власний капітал належить засновникам, учасникам та акціонерам банку тоді, як зобов'язання — це чужі кошти, які були надані їх власниками в розпорядження банку на певний обмежений термін.

Зобов'язання банку можна умовно об'єднати у такі види: заборгованість перед Національним банком України й бюджетними установами; заборгованість перед іншими банками; заборгованість перед клієнтами (юридичними і фізичними особами); цінні папери власного боргу; інші зобов'язання [15, с. 39-41].

Найпоширенішою є класифікація банківського капіталу за джерелом утворення. Відповідно до цього розрізняють власний, залучений та позичений банківський капітал. Прихильниками такого підходу є також Присяжнюк О. П., Хаб'юк О, Вовканич А. І. та інші [6, 10, 18]. Про власний капітал вже йшлося.

Залучений капітал банку — це грошові кошти юридичних та фізичних осіб, залучені банком на вклади. Операції, пов'язані з таким залученням коштів, називаються депозитними, а саме залучення — депозитним.

Запозичення коштів на міжбанківському ринку, у центральному банку або шляхом продажу власних боргових зобов'язань на грошовому ринку називається недепозитним, а отриманий у такий спосіб банківський капітал — позиченим або позичковим [19, с. 201].

На нашу думку, дана класифікація ресурсів комерційних банків є інтегральною і найбільш точно описує суть даної категорії, дає можливість оцінити причинно-наслідкові зв'язки в процесі формування фінансових ресурсів банківських установ, а також визначити комплекс заходів щодо збільшення та оптимізації ресурсної бази комерційних банків.

1.3. Джерела формування ресурсів банківських установ

З метою глибшого та конкретнішого розкриття сутності ресурсної бази банку слід провести детальний аналіз джерел її формування й відповідної їм структури ресурсів.

Джерела формування ресурсної бази комерційних банків визначаються їх місцем в ринковій системі:

- як основних посередників на грошовому ринку;
- як комерційних структур, які працюють заради максимізації прибутку;
- як економічних суб'єктів, які підлягають впливу більших фінансових ризиків, порівняно з іншими суб'єктами ринку.

В економічній літературі автори однаково розуміють сутність пасивних операцій комерційних банків, хоча у трактуваннях існують деякі особливості:

- при розкритті змісту пасивних операцій всі науковці акцентують увагу на процесі мобілізації коштів, який перебуває в їхній основі, проте ряд авторів вважає за потрібне виключення з операцій із залучення коштів недепозитних операцій, або розглядають лише залучення коштів, що не є вірним;
- в процесі аналізу видів пасивних операцій трактування розрізняються, виходячи зі ступеня деталізації джерел й місця залучення ресурсів, але ці розходження несуттєві [8, с. 152-153].

Варто зазначити, що капітал банку, кошти, залучені за допомогою пасивних операцій і запозичені шляхом розміщення боргових зобов'язань, являються джерелами банківських ресурсів до моменту їх надходження у розпорядження банку. Тоді вони вже стають складовими банківських ресурсів. Наприклад, випущені акції являють собою джерело власного капіталу до моменту внесення сплачених за акції коштів до статутного фонду банку, тим самим створюється власний капітал, а акумульовані цим шляхом кошти вже є елементом банківських ресурсів [11, с. 269].

Тому в подальшому логічно було б перейти до розгляду та аналізу елементів ресурсної бази банку. Характеризуючи складові банківських ресурсів, низка вчених виділяє власні і залучені ресурси банку. Інші автори проводять більш детальне розмежування, поділяючи всі ресурси на власні, залучені та позичені [20, с. 66, 21, с. 35]. Перейдемо до аналізу окремих складових та джерел їх формування.

Власний капітал комерційного банку – це сукупність внесених власниками – учасниками капіталу – власних коштів, що зростають в результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків з боку учасників [22, с.18]. Власний капітал має незначну питому вагу в сукупних банківських ресурсах – на рівні 8-10 %. Це зумовлено специфікою банківської діяльності, оскільки банки в основному використовують залучені і запозичені кошти, а власний капітал використовується в цілях страхування інтересів вкладників і кредиторів банку та для покриття можливих збитків від банківської діяльності. Комерційний банк може використовувати власний капітал для участі у власності акціонерних та спільних підприємств. Власний капітал комерційного банку відіграє дуже важливу роль на початкових етапах після його створення, забезпечуючи оперативну діяльність банку.

Отже, власний капітал виконує наступні найважливіші функції:

- індикативна – виступає індикатором довіри до банку з боку вкладників та кредиторів;
- захисна – використовується для страхування вкладів та депозитів у разі банкрутства чи ліквідації комерційного банку;
- оперативна – банк має змогу розпочати фінансову діяльність за рахунок власного капіталу;
- регулююча – необхідною умовою функціонування будь-якого банку є виконання встановлених нормативів [24, с. 8].

Власний капітал банку поділяється на капітал-брутто та капітал-нетто.

Власний капітал-брутто розраховується як сума всіх фондів банку та нерозподіленого прибутку за балансом.

Власний капітал-нетто – це капітал-брутто за мінусом вкладень банку в господарську діяльність підприємств та організацій, акцій акціонерних товариств, витрат майбутніх періодів, а також відвернених коштів. Тобто капітал-нетто – це та частина власних коштів банку, яку можна використати як кредитні ресурси.

Розмір власного капіталу визначається кожним банком самостійно і залежить від низки факторів, основними серед яких є:

- рівень мінімальних вимог НБУ до статутного капіталу. Підвищення цих вимог збільшує потребу у власному капіталі;
- специфіка клієнтської бази банку. При значній кількості дрібних вкладників власних коштів потрібно буде менше, ніж за наявності великих вкладників;
- характер активних операцій. За наявності великого обсягу ризикованих операцій виникає потреба відносно більшого розміру власного капіталу [23, с. 162-163].

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі сутність капіталу банку найчастіше визнають, виходячи з джерел його формування, серед яких:

- акціонерний капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (частина прибутку, що залишається після сплати дивідендів і відрахувань у резервний фонд).

Акціонерний капітал як банківський ресурс перебуває у формі статутного фонду. Він формується шляхом емісії акцій або залучення пайовиків. Порядок формування статутного фонду залежить від форми організації банку. Статутний фонд може створюватися виключно за рахунок власних коштів учасників (акціонерів) банку [11, с. 270]. Джерелами формування статутного фонду не можуть бути кошти кредитного походження, кошти організацій, які за статутом не мають права вести

комерційну діяльність та мати прибуток (громадські, релігійні організації, благодійні фонди та ін.), бюджетні кошти, якщо вони мають інше цільове призначення.

Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджену постановою правління НБУ № 273 від 9 липня 2010 р., мінімальний розмір статутного капіталу комерційного банку повинен становити не менше 120 млн. грн. [25].

У випадку, якщо після сплати дивідендів за ставкою, що встановлена зборами акціонерів, виникне їх залишок, то він може бути використаний на поповнення статутного капіталу банку. Статутний капітал банку не може бути сформованим із непідтверджених джерел.

Статутний капітал банку, створеного у формі акціонерного товариства, формується шляхом розміщення та продажу двох видів іменних акцій – звичайних і привілейованих.

Власники звичайних акцій беруть участь в управлінні банку й поділяють з ним усі його доходи, збитки та ризики. В разі не отримання банком прибутку, власники звичайних акцій не отримують дивідендів, також їм нічого не гарантується при ліквідації банку. Проте збитки власників звичайних акцій не можуть перевищувати первісну вартість їхніх інвестицій, а дохід, у випадку прибуткової діяльності банку, вони можуть отримувати значний, оскільки розподіл залишку прибутку відбувається тільки між власниками простих акцій. Власники звичайних акцій вкладають свій капітал на весь період діяльності банку. Звичайні акції вільно купуються і продаються на вторинному ринку цінних паперів.

Привілейовні акції дають право їх власникам на отримання фіксованого розміру дивідендів, який не залежить від одержаного банком прибутку. Власники привілейованих акцій у разі ліквідації банку та розподілу його майна мають переваги порівняно із власниками звичайних акцій: їм повертається вартість привілейованих акцій, але лише після задоволення грошових вимог кредиторів банку.

В управлінні банком власники привілейованих акцій участі не беруть.

Із розширенням кола операцій банків, а також у зв'язку з необхідністю задоволення вимог НБУ щодо мінімального розміру статутного капіталу у банку виникає потреба у збільшенні розміру статутного капіталу. Цього можна досягти шляхом проведення додаткової емісії акцій.

Всі випуски цінних паперів банками-відкритими акціонерними товариствами, незалежно від розміру випуску та кількості інвесторів, підлягають державній реєстрації у Міністерстві фінансів України.

Законом України «Про банки і банківську діяльність» дозволяється володіння істотною частиною статутного капіталу банку юридичною чи фізичною особою. Юридична чи фізична особа, яка збирається придбати істотну участь у банку або збільшити в такий спосіб, щоб мати можливість прямо чи опосередковано володіти чи контролювати 10, 25, 50 та 75% статутного капіталу банку чи мати право голосу відповідно до придбаних акцій (паїв) в органах управління банку, повинна отримати письмовий дозвіл НБУ [35].

Відповідно до чинного законодавства, банку заборонено виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал у будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл спричинить порушення нормативу адекватності капіталу [23, с. 164-165].

Резервний фонд комерційного банку створюється з метою покриття можливих збитків від банківської діяльності, а також для сплати дивідендів за привілейованими акціями, коли прибуток є недостатнім. Наявність коштів у резервному фонді забезпечує стійкість комерційного банку, зменшує ймовірність його банкрутства. Резервний фонд банку створюється у порядку, встановленому зборами акціонерів, а його розмір встановлюється, як правило, на рівні 25 % від розміру регулятивного капіталу банку. Він створюється за рахунок відрахувань з прибутку і повинен складати не менше 5% від суми отриманого прибутку. Якщо резервний фонд досяг встановленого розміру, то відрахування до нього припиняються. У разі

часткового або повного використання коштів резервного фонду відновлюються відрахування з прибутку для його формування [26, с. 139].

Нерозподілений прибуток, як елемент додаткового (власного) капіталу комерційного банку, є ресурсом внутрішнього походження. Він створюється у вигляді залишку прибутку після сплати податків та відрахування до фондів банку. Якщо після сплати дивідендів за ставкою, встановленою зборами акціонерів, виникне їх залишок, то ця сума може бути спрямована на поповнення статутного фонду банку. Така операція (капіталізація) може бути здійснена без сплати дивідендів акціонерам за рішенням загальних зборів акціонерів [27, с. 93].

Протягом останніх років значне місце у структурі власного капіталу зайняв субординований борг, позитивну роль якого відзначають більшість фахівців. Законодавство України субординований борг визначає як звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути забрані з банку раніше, ніж через 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів.

За економічною сутністю субординований борг повинен належати до зобов'язань банків. Однак оскільки зазначені зобов'язання мають характер підпорядкованих, тобто зобов'язань другої черги, банки можуть використовувати їх для поповнення власного капіталу. Саму тому Закон України «Про банки і банківську діяльність» трактує субординований борг як гібридні капітальні інструменти, яким характерні ознаки і власного капіталу, і зобов'язань [35].

Залучення коштів на умовах субординованого боргу може відбуватися у вигляді як позик, кредитів, депозитів юридичних осіб, тобто шляхом укладення прямих договорів між банком та інвестором, так і шляхом випуску банком облігацій. Мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій для врахування цих

коштів до капіталу банку становить 100 тис. грн. На суму понад 2 млн. грн. кошти залучаються шляхом укладення прямих договорів.

Відповідно до законодавства сума субординованого боргу, що включається у власний капітал банку, не може перевищувати 50% від основного капіталу із щорічним зменшенням на 20% від його первинної вартості. Проте Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» від 23 червня 2009 р. визначено, що на період із 01.11.2009 р. до 01.01.2012 р. гранична сума коштів, залучених на умовах субординованого боргу, підвищується до 100% від основного капіталу банку. Кошти, залучені у цей період на умовах субординованого боргу, зараховуються до капіталу банку у повному обсязі без урахування обмежень, встановлених до додаткового капіталу [36].

До основних переваг від залучення банками коштів на умовах субординованого боргу можна віднести:

- по-перше, відбувається збільшення капітальної бази банку без збільшення кількості його власників;
- по-друге, субординовані зобов'язання є дешевшим джерелом формування банківського капіталу порівняно з емісією акцій і відповідно менш ризиковим;
- по-третє, відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат;
- по-четверте, інвестиційні ризики суб'єктів ринку обмежені у часі, оскільки кошти субординованого боргу залучаються на довготерміновій основі.

Водночас варто врахувати й недоліки, що притаманні цьому джерелу нарощення власного капіталу банку. В результаті амортизації субординованого боргу погіршується співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями банку, а це знижує його надійність і обмежує можливості збільшення доходів та прибутку.

Залучення коштів субординованого боргу у формі облігацій залежить від кон'юнктури ринку, курсу цінних паперів. До того ж банк несе додаткові витрати з організації, розміщення й реєстрації випуску субординованих облігацій згідно з вимогами нормативно-правових актів НБУ та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України [27, с. 94-96].

Узагальнено склад капіталу українських банків представлено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Склад капіталу комерційних банків України [11, с. 271]

Вид капіталу	Характеристика
Статутний капітал	Вартість визначається за номінальною вартістю звичайних акцій чи паїв, випущених банком, дохід від яких залежить від рішення загальних зборів учасників статутного капіталу щодо сплати дивідендів
Привілейовані акції	Вартість визначається за номінальною вартістю будь-яких випущених акцій, за якими можлива виплата фіксованого доходу
Емісійна різниця	Різниця між фактичною ціною купівлі акцій, що склалася на ринку, і номінальною вартістю акцій
Прибуток, залишений у розпорядженні банку	Чистий прибуток, який не був виплачений у формі дивідендів і залишився в банку для інвестиційних цілей
Переоцінка основних засобів	Спеціальні фонди банку в частині переоцінки основних засобів
Резерви	Резерви для непередбачених витрат і для можливих втрат за позиками
Прибуток (збиток)	Визначається як сума переоцінки валютних коштів, прибутку (збитку) за звітний рік за балансом, різниці між операційними та різними доходами і операційним та різними витратами, штрафів, пені, одержаних неустойок за мінусом штрафів, пені, сплачених неустойок
Субординований борг	Звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти; не можуть бути забрані з банку раніше, аніж через 5 років; у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів

Проте найбільша частина банківських ресурсів формується за рахунок залучених та запозичених коштів, а відтак в структурі ресурсів всіх банків переважають саме залучені та запозичені кошти.

Залучені кошти банку можна визначити як кошти, що залучаються через депозити та інші вклади [11, с. 271].

Депозит (вклад) — це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений термін зберігання чи без зазначення такого терміну (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають сплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [28].

Основним критерієм класифікації депозитів можна визначити критерій терміну та порядку вилучення. За цим критерієм депозити можна поділити на строкові та вклади до запитання.

Вклади до запитання є найбільш нестабільним та важкопрогнозованим пасивом тому, що ці кошти можуть бути вилучені власником в будь-який момент. Тому для даного виду вкладів застосовують мінімальне нарахування відсотків, бо вони характеризуються низькою нормою прибутковості і відносно високим рівнем операційних витрат на ведення рахунків [11, с. 271].

Для покриття операційних витрат, пов'язаних з веденням поточних рахунків, банк стягує з клієнта комісійну винагороду. Комісія може утримуватися з депозитного процента. Деякі банки не стягують комісії із безвідсоткових рахунків за умови зберігання на них стабільного залишку не нижче встановленого рівня [29, с. 51].

До депозитів на вимогу можна віднести також і кредитові залишки на контокорентних рахунках. На цих рахунках відображаються всі операції банку з клієнтами, тобто видача позичок, здійснення платежів за дорученням клієнта, надходження виручки від реалізації продукції та інших грошових переказів на користь клієнта і на погашення позичок. Формою залучення банком вкладів на вимогу є також поточний рахунок з овердрафтом. Для цього рахунку характерний кредитовий залишок. Одним з видів депозитів на вимогу є залишок коштів на кореспондентських рахунках, відкритих у певному банку іншими банками.

Строкові депозити є більш вигідним ресурсом, оскільки вони більш стабільні та прогнозовані. За ними сплачується високий депозитний відсоток, рівень якого диференціюється в залежності від терміну, виду внеску, періоду повідомлення про вилучення, загальної динаміки ставок грошового ринку та інших умов. Інколи банки встановлюють мінімальний розмір строкового вкладу.

Ощадні вклади виступають способом накопичення грошових заощаджень для їх власників. Власнику ощадного вкладу видається іменне посвідчення про внесок у формі ощадної книжки, де відбиваються всі операції на рахунку. За ощадними вкладками банки нараховують проценти.

Умовні вклади (депозити) – це кошти або банківські метали, внесені на інших умовах їх повернення. Якщо строки зберігання умовних вкладів визначено договором, тоді такі вклади обліковуються як строкові. Якщо строки зберігання умовних вкладів договором не визначено, то вони обліковуються як вклади (депозити) до запитання [23, с. 169].

Сума, терміни та умови прийняття депозитів визначаються між банком та вкладником на договірних засадах.

Залучення банком вкладів юридичних та фізичних осіб підтверджується:

- договором банківського рахунку;
- договором банківського вкладу (депозиту) із видачею ощадної книжки;
- договором банківського вкладу (депозиту) з подальшою видачею ощадного (депозитного) сертифіката;
- договором банківського вкладу (депозиту) з видачею іншого документа, який підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у банківській сфері та звичаями ділового обігу [29, с. 65].

Рівень відсоткових ставок за вкладними (депозитними) операціями встановлюється банками самостійно. НБУ визначає індикативні розміри

процентних ставок для банків із врахуванням ситуації на грошово-кредитному ринку.

Банк виплачує вкладнику суму вкладу (депозиту) та нараховані за ним проценти:

- в національній валюті, якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок у національній валюті;
- у валюті вкладу, в тому випадку, якщо грошові кошти надійшли на вкладний рахунок в іноземній валюті, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника, - в іншій іноземній чи національній валютах;
- в банківських металах, якщо вкладний (депозитний) рахунок відкритий у банківських металах, або на умовах та в порядку, передбачених договором, згідно заяви вкладника.

Проценти за вкладом (депозитом), залученим згідно договору банківського вкладу (депозиту), якщо інше не передбачене договором, нараховуються від дня, наступного за днем надходження від банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передуює поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника на основі інших підстав.

Однією з форм строкових вкладів є сертифікати. Сертифікати бувають депозитні та ощадні. Депозитні сертифікати надаються юридичним, а ощадні – фізичним особам.

Ощадні (депозитні) сертифікати (Saving Certificate; Certificate of Deposit) – цінний папір, що підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання у зв'язку із закінченням встановленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав. [20, с. 322].

У сучасній банківській практиці застосовують також ведення змішаних рахунків, сутність яких полягає у тому, що попередньо встановлюється мінімальний балансовий залишок на поточному рахунку клієнта. Подібні

гібридні рахунки дають змогу збільшити залишок коштів на рахунках клієнтів, що приносять відсотки. Це сприятиме підтримці їх зацікавленості у співробітництві з даним банком. В свою чергу банк одержує додаткове джерело стійких пасивів, що сприятливо позначається на його прибутковості і ліквідності [11, с. 272].

Існує спосіб залучення банками вільних коштів юридичних і фізичних осіб за допомогою банківського векселя. Банківський вексель має депозитну природу і цим він схожий на сертифікат. Однак, на відміну від сертифіката, банківський вексель може бути використаний його власником як платіжний засіб за товари та послуги, а новий власник векселя може передавати його третій особі шляхом індосаменту [23, с. 172].

Запозичені кошти формуються за допомогою міжбанківських кредитів або шляхом випуску облігацій.

Одним із джерел поповнення ресурсів банку є міжбанківський кредит [20, с. 274]. Кредитними ресурсами, зазвичай, торгують фінансово стійкі банки, в яких є надлишок ресурсів. Такі банки для одержання прибутку прагнуть розмістити вільні ресурси в інших банках. Крім фінансової вигоди, банки-кредитори отримують можливість встановлення ділових партнерських відносин.

Строки запозичення міжбанківських кредитів можуть бути різноманітними – від одного дня до трьох-шести місяців. Рівень відсоткової ставки за міжбанківськими кредитами, як правило, нижчий, ніж за кредитами, наданими підприємницькій сфері, й пов'язаний з обліковою ставкою НБУ.

Банки-позичальники залучають міжбанківський кредит для розширення своєї кредитної діяльності з клієнтами, а також через необхідність регулювання банківської ліквідності. Досить поширеним є використання міжбанківських кредитів терміном на один день з ціллю підтримання поточної ліквідності банку [30, с. 201].

Купувати та продавати кредитні ресурси можуть не лише банки, а й їхні відділення та філії. Однак, це право реалізується тільки в системі одного банку, який має філійну мережу.

Окрім кредитування комерційними банками один одного, існує можливість отримання позик від Національного банку України. Одержання кредитів від НБУ можливе за наступними механізмами рефінансування:

- 1) проведення операцій на відкритому ринку;
- 2) отримання стабілізаційного кредиту;
- 3) здійснення біржових і позабіржових операцій з купівлі та продажу державних цінних паперів на відкритому ринку.

1. Операції на відкритому ринку – це депозитні та кредитні операції репо, операції з купівлі-продажу активів (цінних паперів або валюти). Операції на відкритому ринку проводяться переважно із використанням державних цінних паперів.

Операції на відкритому ринку поділяють на такі види:

- регулярні;
- операції з рефінансування чи депонування на триваліший термін (як правило 3 місяці, рідше – 6, 9, 12 міс.);
- операції коригування та структурні операції.

Регулярні операції на відкритому ринку є найбільш поширеними і проводяться регулярно на основі чітко визначеного графіку. Найчастіше це – депозитні або кредитні операції на відкритому ринку із 7 або 14 денною строковістю.

Процентна ставка за регулярними операціями на відкритому ринку визнається базовою ставкою центрального банку та є орієнтиром вартості грошей для суб'єктів грошово-кредитного ринку.

Операції рефінансування або депонування на триваліший термін (як правило 3 міс., рідше – 6, 9, 12 міс.), проводяться за ринковими ставками за процедурою стандартного тендеру на зворотній основі із щомісячною регулярністю.

Операції коригування мають на меті швидке коригування несподіваного коливання ліквідності на ринку. Вони не мають стандартизованих термінів і регулярності та проводяться переважно у вигляді зворотних операцій, рідше – можуть набувати форми прямих операцій, свопів з обміну іноземної валюти та залучення строкових депозитів шляхом швидких тендерів або двосторонніх процедур. **Структурні операції** проводяться за ініціативою центрального банку для структурного регулювання фінансового ринку шляхом випуску боргових сертифікатів, зворотних та прямих операцій на регулярній або нерегулярній основі [32, с. 46].

2. Стабілізаційний кредит – кредит, отриманий від Національного банку для підтримки ліквідності у разі реальної загрози стабільності роботи банку. Стабілізаційний кредит надається платоспроможному банку для підтримки ліквідності на строк до 90 днів. Комерційний банк за згодою Національного банку має право на продовження строку користування кредитом на строк до 90 днів.

Загальний строк користування стабілізаційним кредитом з урахуванням усіх продовжень строку користування ним не може перевищувати 360 днів, а в разі реальної загрози стабільності роботи банку – 450 днів. Порядок надання стабілізаційних кредитів регулюється Положенням про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України.

Для того, щоб отримати стабілізаційний кредит, комерційний банк повинен представити певне забезпечення. Основним забезпеченням можуть бути: державні облігації України всіх випусків, боргові цінні папери, емітовані НБУ, облігації Державної іпотечної установи, гарантії Кабінету Міністрів України, кошти в іноземній валюті, що розміщені банком у Національному банку у формі гарантійного депозиту (без сплати процентів за ним) на строк не менше, ніж строк користування стабілізаційним кредитом, нерухоме майно, яке належить банку або власнику істотної участі в банку та перебуває на території України.

До додаткового забезпечення належать майнові права на майбутні надходження коштів на кореспондентський рахунок банку, відкритий у Національному банку України.

Процентна ставка за стабілізаційним кредитом визначається на рівні облікової ставки плюс 2 п. п. [31].

3. За допомогою операцій на відкритому ринку, які проводить НБУ, з купівлі-продажу державних цінних паперів, що перебувають в його портфелі на продаж, банки можуть збільшувати (продаючи цінні папери, які є в їхньому інвестиційному портфелі) або зменшувати (купуючи цінні папери) залучені кошти.

Одним із засобів отримання кредитів рефінансування для комерційних банків є операції РЕПО.

РЕПО – фінансова операція, за якої одна сторона продає цінні папери іншій, перша сторона бере на себе зобов'язання викупити вказані цінні папери у визначений строк, або на вимогу другої сторони.

Учасниками операцій РЕПО можуть бути ті банки, які мають ліцензію на здійснення банківських операцій та письмовий дозвіл НБУ на операції за дорученням клієнтів або від свого імені й на депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів. У випадку, якщо банк потребує підтримки своєї короткострокової ліквідності, він може звернутися до НБУ щодо проведення операцій «прямого» РЕПО.

Якщо має місце накопичення надлишкової ліквідності у банку, то він може викупити державні цінні папери з портфеля НБУ шляхом проведення операцій «зворотного» РЕПО на відповідний термін за умови зворотного продажу цих самих державних цінних паперів надалі у встановлений строк.

НБУ може здійснювати операції на відкритому ринку з купівлі/продажу державних цінних паперів як шляхом безпосередньої домовленості з банками, так і через проведення тендера заявок банків на участь в операціях РЕПО.

Залежно від терміну виділяють такі види операцій прямого та зворотного РЕПО:

- нічне РЕПО (період дії один день);
- відкрите РЕПО (строк операції в договорі не зазначається, тобто кожна зі сторін договору може вимагати виконання операції РЕПО в будь-який час, але з обов'язковим повідомленням про дату завершення дії даного договору);
- строкове РЕПО (строк операцій чітко встановлений) [33, 20, с. 310-311].

Ще одним способом запозичення ресурсів банківськими установами є мобілізація коштів шляхом емісії і розміщення облігацій.

Облігація – це цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера у передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігації усіх видів розповсюджуються серед підприємств і громадян на добровільних засадах. Облігації є дуже ефективним інструментом мобілізації коштів [20, с. 302]. Законом України “Про цінні папери та фондовий ринок” визначено наступні вимоги до емітентів облігацій: по-перше, комерційний банк може випускати облігації для залучення позикових коштів на суму не більше 25 % від розміру статутного фонду та за умови повної сплати всіх розміщених ним акцій; по-друге, емітент, випускаючи в обіг облігації, має бути незбитковим протягом останніх трьох завершених фінансово-господарських років або з часу утворення, якщо даний строк менший трьох років; по-третє, емітент не повинен мати прострочену заборгованість кредиторам і за внесками до бюджету; по-четверте, емітент зобов'язаний цілком сплатити статутний фонд на той час, коли він приймає рішення про емісію облігацій. Вказана інформація надається відповідним фінансовим органам, які перевіряють і реєструють її, дають дозвіл на емісію облігацій [34].

Вільне обертання облігацій зумовлює їхню номінальну й ринкову вартість, або ціну. Номінальною називається вартість облігації, яка зазначена в ній. Ціна, за якою облігації купуються і продаються на ринку, називається курсом облігацій. Цей курс залежить від таких чинників як номінальна вартість, річний дохід, який вона приносить, рівень позичкового відсотка, кількість років, що залишилася до погашення облігації, та співвідношення між пропозицією облігацій та попитом на них. Відсотки за облігаціями сплачуються через однакові проміжки часу з суми боргу, що залишається, до повного погашення. При настанні терміну погашення облігації банк повертає власнику номінальну вартість цього цінного папера. Основною відмінністю між залученням коштів і їх запозиченням є те, що при випуску облігації банк відіграє активну роль, ініціатива випуску належить йому, у той час як при залученні внесків роль банку пасивна [23, с. 173].

Одним із сучасних методів зовнішніх запозичень банків є випуск та продаж на міжнародних фінансових ринках єврооблігацій. Єврооблігації – це міжнародні боргові цінні папери, номіновані у валюті, відмінній від валюти країни емітента, які випускаються позичальниками для отримання довгострокової позики та розміщуються з допомогою синдикату андеррайтерів серед іноземних інвесторів.

Єврооблігації мають купони, які дають право на отримання відсотків в обумовлені терміни, та випускаються з фіксованою або плаваючою ставкою. Єврооблігаціям властиві такі особливості:

- їх розміщують, як правило, на ринках декількох країн;
- валюта єврооблігаційної позики не завжди є національною грошовою одиницею не лише для емітента, але й для інвесторів;
- розміщення проводить емісійний синдикат;
- емісія єврооблігацій незначною мірою підпадає під регулювання (як з боку держави, грошова одиниця якої використовується як валюта позики, так і інших держав);

- випуск цінних паперів та їх обіг проводиться відповідно до правил та стандартів, встановлених ринком;

- доходи сплачуються власникам єврооблігацій у повному обсязі, без утримання податку на відсотковий дохід, що стягується в країні емітента (що не є характерним для звичайних фінансових інструментів внутрішніх ринків) [27, с. 98-99].

Загалом ринок єврооблігацій наразі є пріоритетним джерелом фінансування для поповнення ресурсної бази для поповнення ресурсної бази вітчизняного банківського сектору. До переваг таких запозичень належать:

- суттєвий розмір позики (як правило, понад 100 млн. дол.);
- довго тривалість залучення (в середньому 4-5 років);
- відсутність прямого оподаткування (відсотки сплачуються без вирахування податків на відсотки та дивіденди, за винятком, якщо це не передбачено законодавством країни інвестора);
- висока надійність (лише установи, які отримали високий кредитний рейтинг, можуть залучати кошти шляхом емісії єврооблігацій);
- великий обсяг ринку (розмір ринку єврооблігацій оцінюється у мільярди доларів, а на вторинному ринку такі цінні папери можуть купуватися не лише європейськими інвесторами).

Водночас найсуттєвішим недоліком ринку єврооблігацій є його недоступність для більшості українських банків. Це зумовлено низькою ефективністю діяльності банківських установ, що не дає їм змогу отримати високі кредитні рейтинги. Крім того, є високі витрати на отримання рейтингу, одержання дозволу на емісію, випуск облігацій та інші юридичні витрати [27, с. 100].

Отже, проаналізуємо основні відмінності між залученими і запозиченими ресурсами (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Основні відмінності між залученим та позиченим капіталом [24, с. 10]

Характерна відмінність	Залучений капітал	Позичений капітал
Ініціатива запозичення	Від клієнтів (вкладників), позиція банку пасивна	Від банку, тобто він займає активну позицію
Плата за користування коштами	В основному її визначає банк	Плату за користування визначає кредитор
Термін, на який надаються ресурси, та їх обсяг	Визначає вкладник, виходячи з власних потреб та інтересів	Визначає банк-позичальник
Цільове призначення коштів	Для здійснення активних операцій	Як правило, для підтримання ліквідності
Необхідність додаткових витрат	Виникнення маркетингових витрат	Не потребує додаткових витрат

Отже, не дивлячись на те, що ряд науковців вважають за правильне ототожнювати залучені та запозичені ресурси, ці джерела мають ряд суттєвих відмінностей. Залучаючи ресурси, банк приймає ініціативу клієнта, займаючи при цьому пасивну позицію. При запозиченні коштів ініціатором виступає саме банківська установа. Плату за користування залученими коштами визначає банк, запозиченими – кредитор. При визначенні термінів залучення коштів і їх обсягу головну роль відіграє вкладник, при запозиченні – банк-позичальник. Як правило, залучені кошти спрямовуються на здійснення активних операцій, а запозичені використовуються для підтримання ліквідності банку. Мобілізація залучених коштів потребує значних маркетингових витрат тоді, як запозичення додаткових ресурсів такими витратами не супроводжується.

Таким чином, ми вважаємо доцільним розмежовувати залучені і запозичені ресурси як окремі джерела акумуляції коштів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

1. Банківські ресурси – це основа функціонування будь-якого банку, а тому для успішного розвитку і прогресу йому необхідно приділяти увагу проблемі розвитку власної ресурсної бази, оскільки обсяг і структура банківських ресурсів визначають структуру, характер і масштаби його діяльності. Без ефективного формування та оптимального управління своїми ресурсами банк не зможе тримати свої позиції на ринку та завойовувати нові.

2. У процесі проведеного критичного узагальнення підходів визначення фінансових ресурсів банку підтверджено відсутність єдиної позиції щодо трактування досліджуваного поняття. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є визначення фінансових ресурсів банку, яке враховує такі аспекти: джерела формування, матеріальний вияв фінансових відносин, право користування і мету використання.

Зокрема, фінансові ресурси банку – це сукупність мобілізованих з різноманітних джерел коштів, які формуються внаслідок розподільчих та перерозподільчих відносин і використовуються в банківській діяльності з метою отримання прибутку.

3. Розгляд ресурсної бази можливий не тільки з традиційного погляду, як сукупності коштів, що є в обороті банку (вузьке розуміння), а й із загальноекономічного, коли в поняття «ресурсна база» також включаються організаційні і економічні ресурси (мережа філій, персонал банку, його матеріально-технічна база), що впливають на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг і забезпечення надходження додаткових коштів (широке розуміння).

Отже під ресурсною базою розуміємо сукупність всіх коштів, що є в обороті банку, являють собою сукупність фінансових ресурсів і можуть спрямовуватися на здійснення активних операцій з метою отримання прибутку.

4. Банківські ресурси класифікують за можливістю прогнозування, часом використання, джерелами формування, ініціативою, характером залучення, а також розглянуті такі критерії класифікації ресурсів, як місце мобілізації, резидентність, форма власності, організаційно-правова форма залучення капіталу банком, форма залучення, джерело утворення, економічний зміст відображення у балансі банку.

Найбільше розбіжностей викликають критерії джерел формування та ініціативи залучення коштів.

5. За джерелами формування більшість вчених виділяє власні ресурси банку, залучені, а також запозичені кошти.

Власний капітал включає акціонерний капітал, резервний фонд, нерозподілений прибуток і субординований борг. Залучені ресурси складаються з депозитів до запитання і строкових вкладів юридичних та фізичних осіб. Також має місце залучення коштів за допомогою відкриття гібридних рахунків та банківських векселів. Запозичення коштів відбувається шляхом емісії облігацій та міжбанківського кредитування.

Кредитними ресурсами зазвичай торгують фінансово стійкі банки з метою розширення своєї кредитної діяльності і регулювання рівня ліквідності. Попри це важливим елементом міжбанківського кредитного ринку є кредити, які надає Національний банк України комерційним банкам. НБУ здійснює рефінансування банків шляхом: проведення операцій на відкритому ринку, надання стабілізаційного кредиту, здійснення біржових і позабіржових операцій з купівлі та продажу державних цінних паперів на відкритому ринку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ ГРОШОВИМИ РЕСУРСАМИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

2.1. Оцінка достатності капіталу для забезпечення стабільного функціонування банківської системи України

В історії банківської справи проблема формування банківського капіталу, його достатності та структури завжди мала важливе значення. З часом змінювалися не лише визначення та концепції банківського капіталу, але також і погляди на його роль в діяльності банку.

Достатність капіталу банку залежить від якості його активів, методів управління, корпоративної стратегії і суми ризиків, якими володіє банк. Отже, доцільність визначення і регулювання величини капіталу банків об'єктивна. Капітал банку розглядається як розрахункова величина, значення якої використовується, з одного боку, регулюючими органами для здійснення ефективного пруденційного нагляду за банківськими установами, а з іншого – самими кредитними організаціями для визначення і мінімізації ризиків.

Капітал банку – це головний показник його здатності до подальшого розвитку, оскільки саме він є надзвичайно важливим та необхідним елементом забезпечення економічної самостійності, прибуткової діяльності та в підсумку – підвищення фінансової стійкості банку. Зміцнення ресурсної бази банків, входження банківської системи України у світове співтовариство здебільшого залежатимуть від зростання обсягу власного капіталу банків [41, 259].

Ми вважаємо, що важливим фактором забезпечення стійкого функціонування банківської системи є підвищення капіталізації банків, оскільки саме достатній обсяг статутного капіталу забезпечує економічну самостійність та стабільну діяльність банку. Слід зауважити, що 15 лютого 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків», згідно якого є

обов'язковим збільшення статутного капіталу банків до 120 млн. грн. Нові правила набули чинності з 1 січня 2012 р. Документом, зокрема, передбачене збільшення статутних капіталів новостворюваних банківських установ з 75 млн. грн. до 120 млн. грн. Також цим документом підвищуються вимоги до мінімального розміру статутних фондів уже діючих банків – до 120 млн. грн. Фінансові установи мають 5 років на приведення статутних капіталів до цього рівня [44]. Даний крок покликаний забезпечити більшу фінансову стійкість і надійність банків для вкладників. Однак, експерти відзначають, що вимога про підвищення рівня статутного капіталу не відповідає сучасним загальносвітовим тенденціям та міжнародним банківським нормам й призведе до дискримінації малих та середніх банків. Так, згідно з Директивою Євросоюзу 2006/48/ЄС мінімальний рівень статутного капіталу для створюваних банків становить 5 млн. євро [43, 345].

У даний момент питання капіталізації українських банків стало особливо актуальним і широко обговорюється вченими і практиками банківської справи. Аналіз основних показників роботи банківської системи свідчить про випереджальні темпи зростання капіталу порівняно із зростанням ВВП, що є позитивним чинником, однак, темпи зростання капіталу значно менші від темпів зростання активів банківської системи, що свідчить про загострення проблеми капіталізації (табл. 2.1) [42, 259].

Таблиця 2.1

**Основні показники діяльності банків України за період 2007-2012
рр. [45, 50]**

Показники	Станом на 01.01.					
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Кількість зареєстрованих банків	198	198	197	194	198	176
Чисті активи, млн. грн.	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192
Темп зростання, %	176	154	95	107	111	104

Продовження таблиці 2.1

Власний капітал банків, млн. грн.	69578	119263	115175	137725	155487	170196
Темп зростання, %	163	171	96	119	112	105
Зобов'язання банків, млн. грн.	529818	806823	765127	804363	898793	963360
Темп зростання, %	178	152	94	105	111	104

Проведений аналіз стану капіталізації банківської системи України показав, що власний капітал банків України збільшився за 2010 р. на 19,58 % (за 2009 рік власний капітал зменшився на 3,43 %).

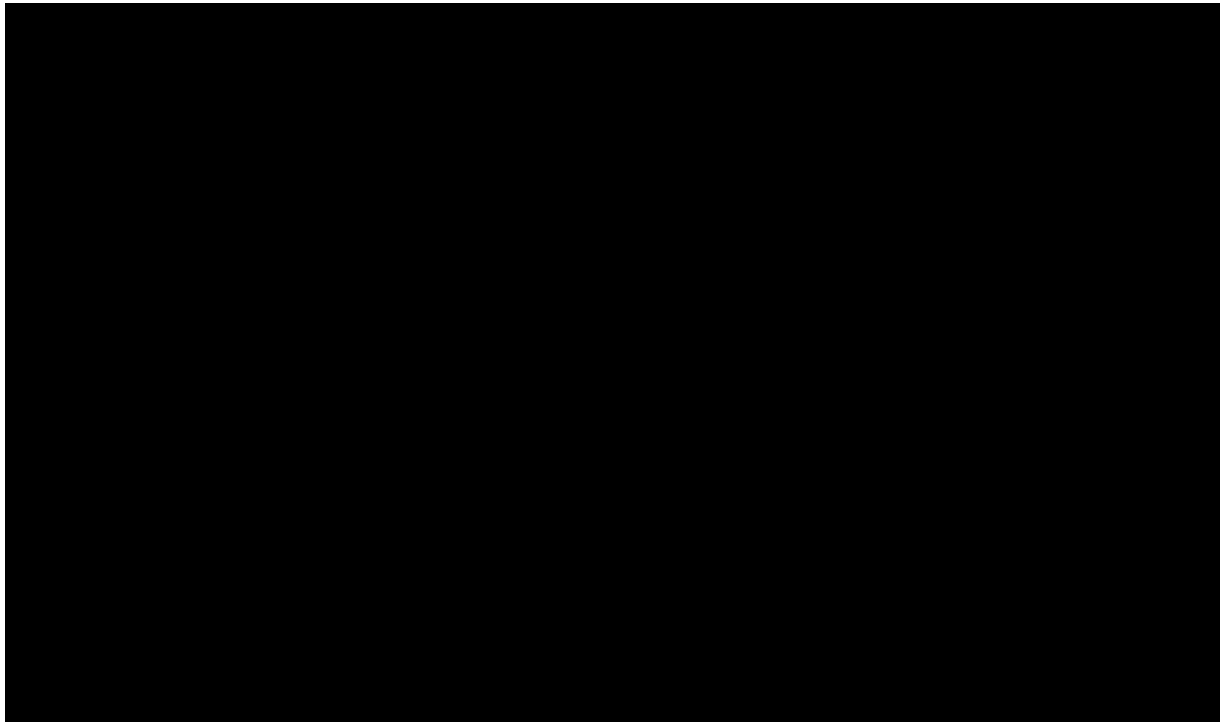

Рис. 2.1. Динаміка основних показників власного капіталу банків України [47, 28]

Зростання капіталу банків відбувалося в основному на базі збільшення сплаченого зареєстрованого статутного капіталу. В структурі власного капіталу на протязі періоду, що аналізується, збільшується частка статутного капіталу (рис. 2.1, 2.2).

У 2010 р. збільшення розміру статутного капіталу банківської системи відбулося як наслідок зростання обсягу іноземного капіталу в

зареєстрованому статутному капіталі банків України. У 2010 р. відбулося збільшення іноземного капіталу в статутному капіталі банків України на 39%, при цьому сплачений статутний капітал зріс лише на 22 %. Відтак, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України зросла до 41% на 01.01.2010 р.

Слід зазначити, що у 2007 р. темпи приросту активів перевищували темпи приросту капіталу, проте, починаючи з 2008 р., спостерігається перевищення темпів зростання капіталу, особливо зареєстрованого сплаченого статутного капіталу банку над темпами зростання активів (рис.2.2) [46, 7]. Це було спричинено значними обсягами збитків минулих років, які мали місце в 2009-2010 рр. Проте починаючи з 2011 року темпи приросту власного, статутного і регулятивного капіталу знову почали збільшуватись. Однак таке стрімке зростання призупинилося протягом 2012 року.

Зростання значущості статутного капіталу підтверджують дані, представлені на рис. 2.3.

Як бачимо, питома вага сплаченого статутного капіталу в загальній структурі капіталу зростала з 2008 р. і в 2010 р. перевищила обсяг власного капіталу (на 0,058 %) [46, 8].

Загальний об'єм власного капіталу вітчизняних комерційних банків впродовж 2011 року зріс на 12,9% (17,8 млрд. грн.) і складав 155,5 млрд. грн., станом на 01.01.2012 р. Розмір власного капіталу й надалі продовжує бути меншим, ніж статутний капітал, у зв'язку з катастрофічними збитками банківської системи України.

Розмір балансового власного капіталу станом на 01.01.2012 р. складає близько 18,9% від сукупних пасивів банківської системи України (20,8% станом на 01.01.2011 р.; 14,0% станом на 01.01.2009 р.).

Накопичений збиток минулих років станом на 01.01.2012 р. становить 43,8 млрд. грн., або 21,1% власного капіталу без урахування збитків. Порівняно зі станом на початок 2011 року, розмір збитків минулих років

збільшився на 53,2% (15,2 млрд. грн.). Величина статутного капіталу станом на 01.01.2012 р. порівняно з розміром на 01.01.2011 р. збільшилась на 17,8% (26,0 млрд. грн.) [48, 25-26].

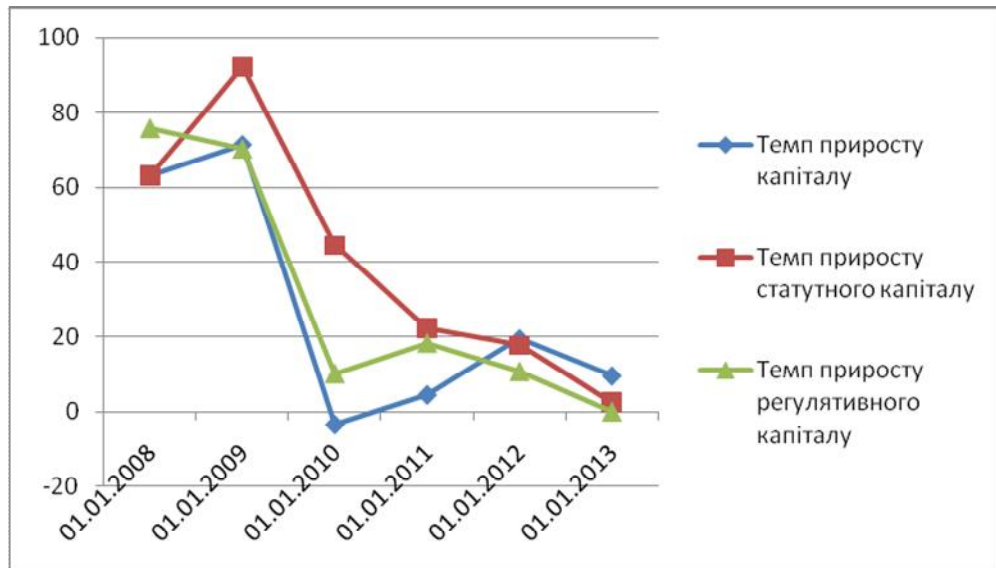

Рис. 2.2. Співвідношення темпів приросту капіталу, статутного капіталу активів банків України [45, 50]

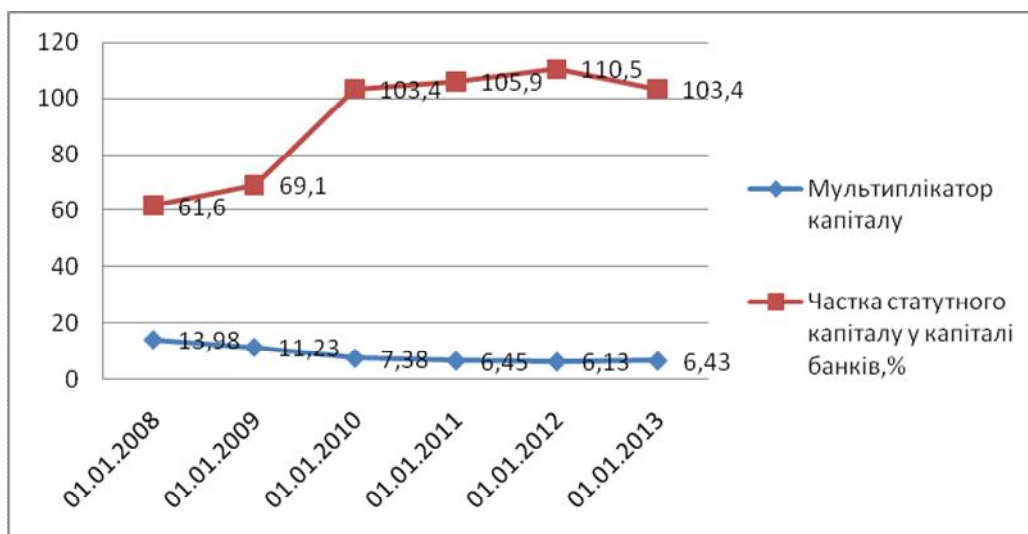

Рис. 2.3. Порівняння динаміки мультиплікатора капіталу та частки статутного капіталу у капіталі банків України [46, 8]

Впродовж 2011 року 36 банків збільшили свій статутний капітал загалом на 4,515 млрд. грн. Зростання статутного капіталу банками перших 3-х груп відбулося з метою розширення масштабів діяльності. Банки 4-ї групи в основному нарощували статутний капітал для виконання вимог щодо його мінімального розміру (120 млн. грн.). Станом на 01.01.2012 р. 54 банки

із 175, які подають звітність до НБУ (30,9%), не виконували вимогу стосовно нарощення розміру статутного капіталу до 120 млн. грн.

Нарощування статутного капіталу банків України забезпечувалось за рахунок інвестицій вітчизняних та іноземних інвесторів. На позитивну оцінку заслуговує факт збереження тенденції до збільшення власного капіталу за рахунок коштів вітчизняних інвесторів (особливо це стосується малих банків (4-та група)), адже в цьому випадку підвищення рівня капіталізації може посилити зацікавленість інвесторів у ефективному використанні ресурсів комерційних банків, зміцненні їх фінансового стану та якості активів, а також дасть можливість розширити обсяги кредитування національної економіки [48, 26].

Зростання розмірів власного капіталу у 2011 році відбулось по всіх групах банків. Однак при цьому лише серед банків першої групи його розмір перевищував розмір статутного капіталу (101,8 млрд. грн. та 99,5 млрд. грн. відповідно). По решті груп статутний капітал перевищував розмір власного капіталу [48, 27].

Протягом 2012 року сукупний розмір власного капіталу банків залишається меншим за статутний капітал, що пояснюється значними обсягами накопичених збитків протягом 2009-2011 років. В цілому, за 2012 рік розмір власного капіталу зріс на 9,5% (14,7 млрд. грн.) і дорівнював 170,2 млрд. грн. станом на 01.01.2013 р. Розмір балансового власного капіталу становить близько 15,1% від сукупних пасивів банківської системи України (14,7% станом на 01.01.2012 р., 11,6% станом на 01.01.2008 р.) [47, 28].

Протягом 2012 року 17 банків збільшили статутний капітал на загальну суму 2,125 млрд. грн.: з 1-ї групи – 2 банки на суму 644,5 млн. грн. (30,3% від загальної величини, на яку збільшили статутний капітал банки України), з 2-ї групи – 1 банк на 500,0 млн. грн. (23,5%), решта – 13 банків 4-ї групи на 980,1 млн. грн. (46,13%). Нарощення статутного капіталу банками перших двох груп збільшено з метою розширення масштабів діяльності. Банки 4-ї групи здебільшого нарощували статутний капітал з метою виконання

законодавчо встановлених вимог щодо мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів [47, 29].

Аналіз власного капіталу у розрізі груп банків за класифікацією НБУ наведено в таблиці (див. додаток А). Як бачимо, станом на 01.01.2013 р. зростання розмірів власного капіталу відбулось по всіх групах банків порівняно із 2007 роком. Однак при цьому лише серед банків 1-ї групи його розмір перевищував розмір статутного капіталу постійно на протязі 2007-2012 рр. По 2-й групі статутний капітал перевищував розмір власного капіталу. Розглядаючи 3-тю і 4-ту групу, можна сказати, що у 2009-2012 рр. статутний капітал перевищував розмір власного капіталу.

Ситуація із забезпеченням достатнього обсягу капіталу для банків істотно ускладнюється за рахунок скорочення активів банківської системи (протягом 2012 р. темпи зменшення активів банків перебували в діапазоні від 111% до 104%) (табл. 2.1). Темпи скорочення активів для банківської системи на даному етапі її розвитку є екзогенним фактором, значення якого визначаються макроекономічними індикаторами. Банки, які нездатні динамічно нарощувати активи, через граничні значення достатності капіталу, неминуче будуть витіснитися з ринку іншими банками-конкурентами, що загрожує повним витісненням з ринку.

У такій ситуації, коли зростанню активів банку перешкоджає гранично низький рівень достатності капіталу, банк, турбуючись про своє майбутнє, не може погоджуватись з цією ситуацією і зобов'язаний шукати джерела зростання капіталу, які можуть бути внутрішніми (прибуток) і зовнішніми (кошти акціонерів).

Варто зауважити, що така пильна увага до проблеми капіталізації пояснюється й тим, що капітал вітчизняних банків з кожним днем все частіше не виконує покладені на нього функції: захисну, операційну та регулюючу [42, 259].

Невиконання захисної функції спричиняє підвищення ймовірності того, що в разі виникнення кризових явищ банк не зможе самостійно вирішити

свої проблеми, а також забезпечити повернення залучених коштів клієнтам. Порушення операційної функції стримує банк в проведенні заходів щодо розвитку власної ресурсної бази, інформаційного забезпечення діяльності, а також обмежує банк у формуванні довгострокових активів, насамперед, довгострокових кредитів, які мають видаватися за рахунок довгострокових пасивів, в тому числі і за рахунок капіталу.

Починаючи з 80-х років попереднього століття, особливо актуальним стає питання про виконання капіталом регулюючої функції. З цього моменту капітал вважається одним з основних показників, що характеризують діяльність банку. Капітал стає базою для оцінки інших показників банку, а також основою для встановлення лімітів і обмежень, покликаних знизити ймовірність банкрутства кредитної установи (рис. 2.1) [42, 260].

Незважаючи на те, що статутний капітал є більшим, ніж власний капітал банківської системи, розмір регулятивного капіталу перевищує значення статутного капіталу на 3,8% (6,6 млрд. грн.) станом на 01.01.2012р. [48, 25].

Розмір регулятивного капіталу на кінець 2012 року порівняно із значенням на початок року був більшим на 0,25% (0,46 млрд. грн.), і на відміну від власного капіталу був більшим за розмір статутного капіталу системи [47, 28].

Загалом більша частина банківських установ має необхідний запас капіталу, що дозволяє абсорбувати збитки від погіршення якості активів.

Як критерії оцінювання діяльності банку часто використовуються економічні нормативи, встановлені НБУ. При цьому застосовуються методики оцінки фінансового стану банку, створені за рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду, Світового банку, науковців тощо. Національний банк України постійно перевіряє діяльність банків за дотримання нормативів, тому згідно перевірки НБУ, яка висвітлена на офіційному сайті [49] було визначено наступні значення (табл. 2.2.). Методика розрахунку економічних нормативів регулювалася постановою

НБУ N315 «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» [50] від 2 червня 2009 року, але до цього регулювалась постановою правління НБУ від 11.04.2005 N125 [51].

Як видно із таблиці 2.2, банківська система України загалом стабільно дотримується заданих нормативів. Так, рівень адекватності регулятивного капіталу банківської системи (відношення власних коштів банків до активів, зважених за ступенем ризику) протягом 2007-2012 рр. коливається в межах 14-20 %, що значно вище рекомендацій Базельського комітету [43, 347].

Таблиця 2.2

Динаміка дотримання банками України економічних нормативів НБУ за 2007-2012р.р. [45, 51]

Нормативи		Станом на 01.01.					
		2008р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (млн. грн.)	72260	123065	135802	160896	178454	178843
2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (не менше 10%)	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,10
3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9%)	9,34	11,82	13,91	14,57	14,96	14,89

Проте з іншого боку ми бачимо, що величина значення показника достатності регулятивного капіталу зменшилась у 2011 та 2012 роках у порівнянні з 2010 роком (20,83%), що є негативним явищем, оскільки свідчить про збільшення ризику неспроможності банком здійснювати виплати за своїми зобов'язаннями та про неефективне використання свого капіталу банківськими установами. Достатній рівень капіталу гарантує збереження коштів клієнта та вкладників.

Зростання мінімального розміру регулятивного капіталу є позитивним явищем, проте, варто зазначити, що у розрахунку регулятивного капіталу

існують певні недоліки, основним серед яких, на наш погляд, є методика його розрахунку, яка в першу чергу відповідає вимогам регулятора, а уже потім вимогам ринку. У підсумку, комерційний банк може опинитись у ситуації, коли його капітал буде неспроможний виконувати властиві йому функції, а оцінка ефективності його діяльності не буде реальною [42, 261].

Вимоги регулятора щодо адекватності капіталу обсягам активних операцій також стимулюють нарощування капіталу в період економічного зростання. При цьому, капітал розміщується не в ліквідні, тобто низькодоходні активи, а в прибуткові операції [42, 262].

Таблиця 2.3

Структура балансового капіталу банків України [45, 50]

Показники	Станом на 01.01.					
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Статутний капітал, млрд. грн.	42,8	82,4	119,2	145,8	171,8	176,2
Резерви під активні операції, млрд. грн.	20,2	48,4	122,4	148,8	157,9	141,3
Результат діяльності, млрд. грн.	6,6	7,3	-38,4	-13,1	-7,7	4,8
Рентабельність активів, %	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45
Рентабельність капіталу, %	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03

Аналізуючи статті балансового капіталу банків України у докризовий та післякризовий періоди, можна сказати, що статутний капітал має стійку тенденцію до зростання (збільшення на 133,4 млрд. грн. за 2007-2012 рр.); значення показника резервів під активні операції за період 2007-2011 рр. зросло на 137,7 млрд. грн., проте відбулося незначне його зниження у 2012 році; результати діяльності банківської системи характеризувалися достатньо значними збитками у 2009-2011 рр., однак 2012 рік відзначився істотними прибутками; показники рентабельності активів та капіталу досягали

від'ємних значень у 2009-2011 рр. І хоча протягом 2012 року ми спостерігали деяке покращення, докризового рівня банківській системі досягти не вдалося.

Порівняння показників капіталізації вітчизняної банківської системи у докризовий та післякризовий періоди дозволяє стверджувати, що у післякризовий період збільшилися коефіцієнти капіталізації, покриття зобов'язань, адекватності регулятивного капіталу, частки статутного капіталу. Це свідчить про намагання банків підвищити загальний рівень капіталізації. Проте рентабельність капіталу (-10,19 % на 01.01.2011 р. та -5,7 на початку 2012 р.) свідчить про те, що наслідки кризи подолані не повністю та мають суттєвий вплив на банківську систему України. Лише на 01.01.2013 ми спостерігаємо незначне, проте позитивне значення даного показника [46, 8].

Сьогодні процеси капіталізації відбуваються повільніше, ніж того потребують тенденції руху капіталу в глобальному масштабі. Серед причин такої ситуації – відсутність послідовної державної політики регулювання капіталу, низький рівень корпоративного управління в банківській сфері, низький рівень розвитку фондового ринку, малодоступність достовірних оцінок надійності банків та результатів їх діяльності.

Провідну роль у формуванні та структуруванні капіталу банків відіграє регуляторна політика Національного банку України, міжнародні стандарти достатності капіталу, Базельські угоди про конвергенцію капіталу.

Розв'язання окреслених питань сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків, дасть змогу вирішити проблему економічної безпеки банківської системи країни, її надійності, фінансової стійкості та ефективності функціонування.

Загострення проблеми підвищення капіталізації вітчизняної банківської системи активізувало роботу центрального банку держави та органів виконавчої влади, що спричинило ряд заходів з вирішення цієї проблеми. Тому для підвищення ефективності капіталізації банківських установ України необхідно передусім поглибити сам процес капіталізації, розробити

ефективну стратегію в цьому напрямку, забезпечити стабільність нормативної бази Національного банку України, покращити діяльність валютного та фондового ринків, удосконалити процес оподаткування банківських установ та спрямувати діяльність банків на покращення їх фінансової діяльності.

Саме впровадження комплексного підходу до стратегічного управління банківським капіталом дозволить ефективно оцінювати всі сфери стратегічної політики кредитної установи щодо банківського капіталу та його складових у динамічній системі економічних і політичних умов. Це сформує підставу для прийняття менеджерами різних рівнів доцільних управлінських рішень.

Удосконалення корпоративного управління та його вплив на процеси капіталізації банківських установ в Україні повинно здійснюватися в напрямі розкриття структури власності та нарощення статутного капіталу банків, активізації діяльності фондового ринку, зменшення ризику репутації та підвищення рівня довіри населення до банків. Розв'язання цих питань сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків, дасть змогу вирішити проблему економічної безпеки банківської системи країни, її надійності, фінансової стійкості та ефективності функціонування [46, 9-10].

2.2. Аналіз структури та динаміки інших ресурсів банківських установ

Незважаючи на стійку тенденцію до зростання обсягу власного капіталу, яка спостерігається в останні роки, проблема підвищення рівня ресурсного забезпечення банків України надзвичайно актуальна. Відомо, що власні кошти банку становлять невелику частку його ресурсів і, як правило, не перевищують 10% загального обсягу ресурсів. Тому комерційні банки зацікавлені у збільшенні частки залучених і запозичених коштів, які тимчасово знаходяться у їхньому розпорядженні. У своїй сукупності залучені та позичені ресурси становлять зобов'язання банків. У структурі банківських

пасивів стаття зобов'язань має найбільш вагоме значення і дає поштовх до проведення активних операцій банків [53, 136].

Головним джерелом залучених коштів є депозити, які становлять значну частину пасивів комерційного банку. У світовій практиці їх частка у структурі пасивів становить до 90%. Одним із основних факторів, який впливає на процес формування та реалізації депозитної політики банку, є довіра до банку. За відсутності довіри до банків заощадження економічних суб'єктів зберігаються в готівковій формі або спрямовуються в тіньову сферу, що обумовлює зменшення можливостей ресурсного забезпечення банків і стримує економічне зростання держави. Депозити фізичних та юридичних осіб – невичерпне джерело кредитних та інвестиційних ресурсів банків [27, 96].

У докризовий період економіка України перебувала на підйомі, і найголовнішу роль у цьому відігравав банківський сектор, що зростав чи не найшвидше в українській економіці. Проте наслідки фінансової кризи 2008-2009 рр. виявилися доволі таки руйнівними для українських банків. Передусім виникла серйозна проблема з формуванням банками залучених ресурсів (як депозитних, так і недепозитних), що спричинило значні проблеми з ліквідністю у банківських установах. Наслідки кризи могли бути й гіршими, якби не було введено мораторій на дострокове повернення коштів та активна політика рефінансування банків, яку проводив Національний банк [54, 141].

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, криза почалася саме з проблем з ліквідністю. Збільшення відсоткових ставок з короткострокового кредитування на міжнародному ринку та проблеми щодо рефінансування боргу посилювалися масовим вилученням коштів клієнтами з депозитів. Окрім того, у зв'язку з тиском на валюту наприкінці 2008 р. НБУ був змушений провести девальвацію гривні – вона подешевшала на 38%. Це спричинило зростання боргового тягаря реального сектора економіки та банківської системи. Проблеми щодо погашення кредитів з боку

позичальників стали причиною загострення проблем невиплати коштів за вкладками. Це суттєво похитнуло довіру клієнтів до банківських установ. В той же час стрімка девальвація гривні, панічний попит на долар, зниження доходів населення спричинили масове зняття коштів з депозитів, а обсяги невиплат за кредитами помітно зросли. Згідно оцінок експертів, тільки протягом вересня – жовтня 2008 р. частка проблемних кредитів, виданих населенню, виросла на 20–25%. Багатьом вітчизняним банкам загрозувало банкрутство, що могло призвести до краху всієї банківської системи України. Політика банкірів в цей час теж не працювала на покращення іміджу власних установ. Спекуляції банків на валютних операціях, запровадження додаткових комісій, підвищення кредитних ставок не тільки за новими, але й за кредитами, виданими раніше, призвели до зниження ступеня довіри до банків у населення до 70% [56].

В той же час діяльність НБУ, яка спрямовувалась на підтримку банківського сектора була достатньо оперативною й широкомасштабною: запроваджено обмеження щодо зняття депозитів, знижено норму резервування за депозитами в національній валюті, збільшено обсяг гарантованої суми відшкодування депозитів з 50 тис. грн. до 150 тис. грн., а також розширені операції щодо надання ліквідності і рефінансування банків. Так, у 2009 р. було здійснено рефінансування банків на загальну суму 64,4 млрд. грн., у 2010 р. – ще на 5,1 млрд. Сукупний обсяг здійснених депозитних операцій (випуск депозитних сертифікатів) складав 96 млрд. грн. в 2009 р. та 248 млрд. в 2010 р. Ще 2 млрд. грн. в 2010 р. банки одержали, беручи участь в операціях зворотного РЕПО [55].

Проведений нами аналіз свідчить про те, що зниження рівня прибутковості вітчизняних банків почалося у жовтні 2008 р. з розгортанням світової фінансової кризи, і вже на початку грудня 2009 р. банківська система України вперше за останні десять років показала негативну динаміку, а збитки досягнули 27,63 млрд. грн. Сумарна вартість банківських активів в 2009 р. зменшилась на 10,2% (99367 млн. грн.), обсяг залучених коштів – на

5,17% (41496 млн. грн.), наданих кредитів на 5,66% (44896 млн. грн.). З початком 2010 р. почалося поступове відновлення банківської системи, хоча темпи зростання були набагато повільнішими порівняно з докризовим періодом [57, 19].

В останні роки зобов'язання банківського сектору України змінювались стрімко й неоднозначно. Основними складовими зобов'язань є кошти фізичних та юридичних осіб, строкові вклади інших банків та міжбанківські кредити (таблиця 2.4) [27, 97].

Таблиця 2.4.

Сукупні зобов'язання банківської системи, млн. грн.

Балансові показники	В цілому по системі станом на 01.01.					
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Кошти банків	207505	320839	274300	249519	250264	213710
Кошти юридичних осіб	111995	143928	115 204	144 038	186 213	202 550
Кошти фізичних осіб	163482	213219	210 006	270 733	306 205	364 003
Інші залучені кошти	12536	59770	47503	43010	35001	32714
Інші фінансові зобов'язання	10536	45324	25261	16960	37926	62768
Інші зобов'язання	23755	23709	56541	55423	50685	50161
<i>Усього зобов'язань</i>	<i>529809</i>	<i>806789</i>	<i>753242</i>	<i>804359</i>	<i>898785</i>	<i>956983</i>

Загалом обсяг зобов'язань комерційних банків на кінець 2012 року зріс порівняно з 2007 роком майже у 2 рази та становив 956,9 млрд. грн. Водночас постатейний аналіз показав, що у період 2008-2009 рр. кошти фізичних та юридичних осіб у своїй масі та у частці відносно до загальної суми зобов'язань – зменшувалися. Кошти банків зросли на 113,3 млрд. грн. Однак в 2010 році почалася стійка тенденція до зменшення частки депозитів банківських установ [58].

Сукупний обсяг депозитних коштів у 2009 році знизився на 8,4% – до 327,7 млрд. грн. В основному вплив коштів відбувся з гривневих депозитів, розмір яких знизився на 13,3% – до 173,6 млрд. грн., в той час, як кошти в іноземній валюті зменшилися всього на 2,1% – до 154,2 млрд. грн.

Дані особливості динаміки структури депозитного портфеля банків в розрізі валют були зумовлені значними девальваційними очікуваннями економічних суб'єктів та спричинили зростання рівня доларизації національної економіки впродовж 2009 року з 30,62% на початку року до 31,68% на кінець [59, 7].

Основними факторами впливу на формування негативної динаміки коштів юридичних осіб на протязі майже всього 2009 року стали вплив економічної кризи на прибутковість вітчизняних підприємств, а також зменшення обсягу їх оборотних коштів: рівень депозитів юридичних осіб за рік знизився на 18,2% – до 116,3 млрд. грн. Зменшення їх обсягу відбулося за рахунок гривневих коштів (на 19,0%), а також коштів в іноземній валюті (на 16,9%).

Напротивагу цьому депозити фізичних осіб у 2009 році знизилися всього лише на 1,9% – до 211,4 млрд. грн. Падіння загального обсягу депозитів домашніх господарств відбулося внаслідок зниження їх обсягів в національній валюті (на 8,5%), в той час, як вклади в іноземній валюті зросли (на 4,7%).

Невпевненість економічних суб'єктів щодо перспектив економічного розвитку, а також труднощі із достроковим переведенням у ліквідну форму коштів із строкових рахунків в період піку кризи позначилися на строковій структурі депозитів. Питома вага строкових депозитів у загальному обсязі депозитів знизилася з 70,0% на початок 2009 року до 63,5% на кінець, у тому числі питома вага довгострокових депозитів зменшилася з 44,4% до 24,4% [59, 8].

Проте, починаючи з 2010 року питома вага депозитів фізичних та юридичних осіб помітно зросла (рис. 2.6.). Це пояснюється кількома

чинниками. Цьому процесу сприяли стабілізація політичних процесів, початок загального відновлення економіки країни, курсова стабільність, збільшення довіри до банків і позитивні очікування клієнтів. Вкладників також приваблюють високі ставки за депозитами і розуміння того, що незабаром ці ставки перестануть зростати і можливе їх падіння. Адже ще на початку 2010 року ставки по гривневому депозиту строком на 12 місяців склали в середньому 21% річних, а за кілька місяців знизились до 17%.

Аналізуючи розвиток ринку банківських послуг в Україні в посткризовий період, варто звернути увагу на поступове нарощення вітчизняними банками депозитної бази у 2010 – 2012 рр., хоча темпи приросту ще далекі від докризового рівня (протягом 2010 р. – 5,13%, протягом 2011 р. – 11,74%) [55].

Варто зазначити, що протягом 2010 року спостерігалось зниження коштів банків та зростання коштів клієнтів – фізичних та юридичних осіб. Так, станом на кінець 2010 року, кошти банків склали 249,5 млрд. грн., що на 24,8 млрд. грн. (або на 9,0%) менше, ніж на початок року. Водночас найвагомішою складовою залучених коштів залишаються кошти домогосподарств, частка яких у загальній структурі депозитів постійно зростає – від 30,8% у 2007 р. до 37,9% на кінець 2012 р. (лише у 2009-2010 рр. відбулося незначне її зменшення до 26,6-27,4% відповідно) (рис. 2.4, 2.5) [60, 122].

Загальний обсяг депозитів за результатами 2010 року збільшився на 26,3% (у т. ч. у національній валюті – на 38,2%, в іноземній – на 12,8%).

За результатами 2010 року депозити фізичних осіб зросли на 28,5%, а їх приріст у національній валюті (41,7%) значно випереджав цей показник в іноземній (17,0%).

Разом з цим, якщо протягом січня-лютого 2010 року відбувалося зростання лише депозитів населення, то починаючи з березня сформувалася тенденція до збільшення коштів і юридичних осіб, обсяги яких у 2010 році

зросли на 22,1%. Зростання вкладів у національній валюті (33,7%) значно перевищувало аналогічний показник в іноземній валюті (1,4%) [61, 5-6].

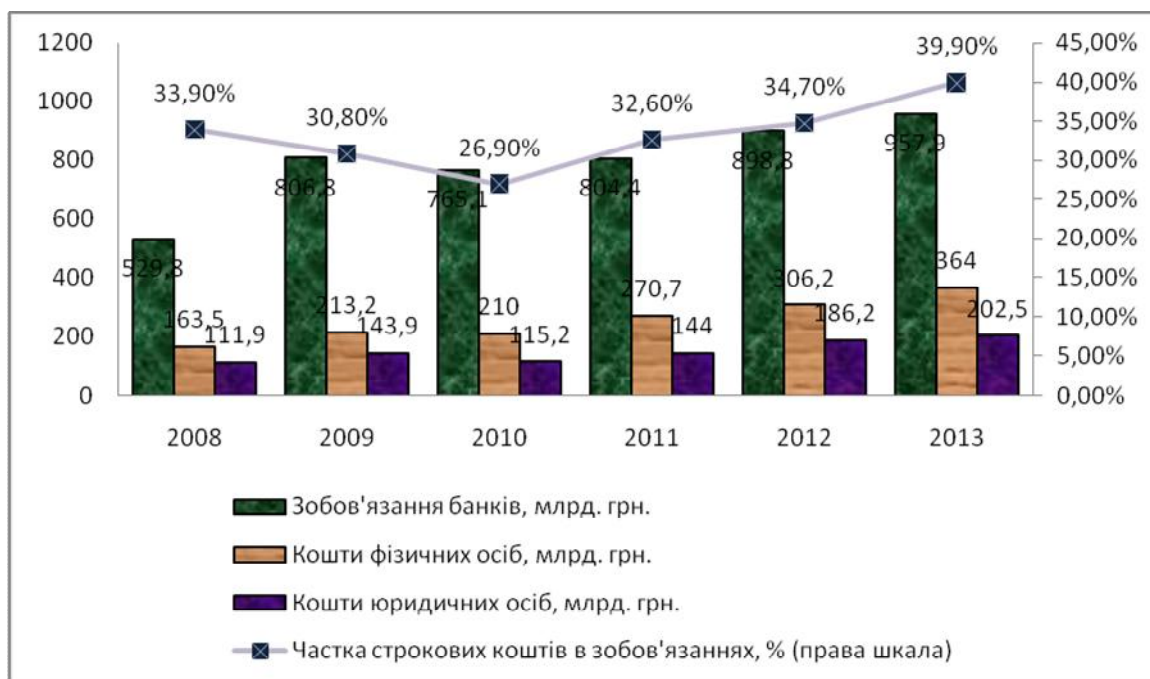

Рис. 2.4. Динаміка зобов'язань банківської системи України (станом на 01.01.)

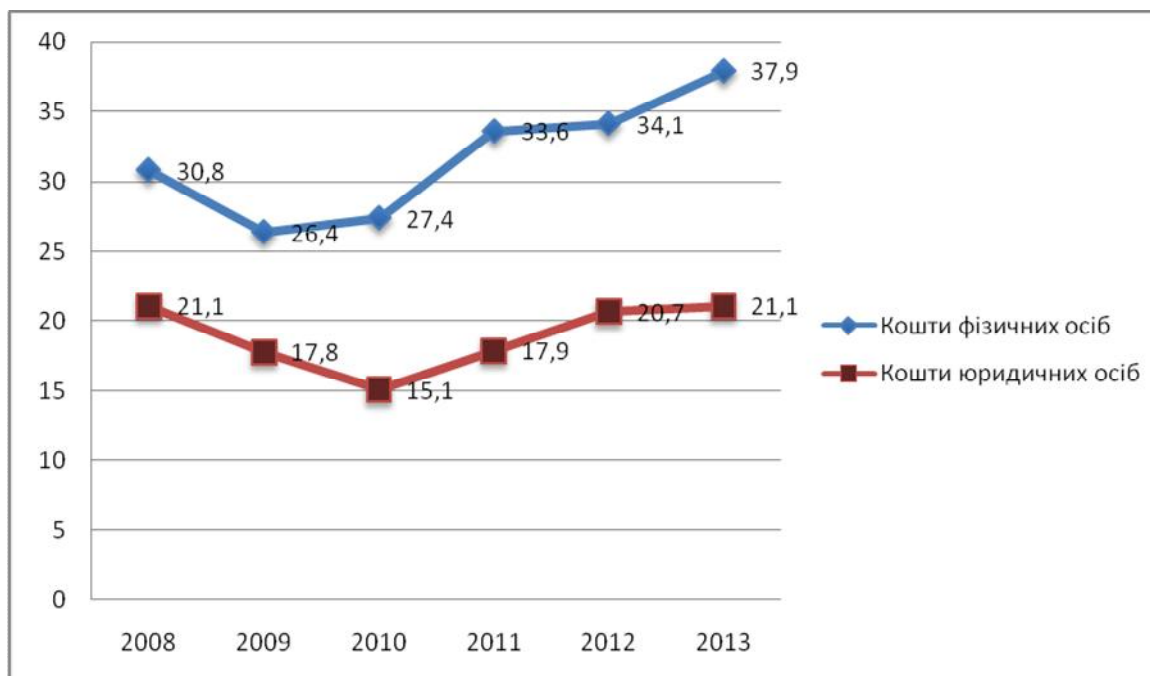

Рис. 2.5. Динаміка питомої ваги депозитів відносно загальної суми зобов'язань, % (станом на 01.01.)

За станом на кінець 2010 року обсяг готівки на руках у населення та суб'єктів господарювання був доволі значним. Поступове відновлення довіри до банківської системи та зростання відсоткових ставок за депозитами стало суттєвим поштовхом до відродження банківського сектору. І, як наслідок, - збільшення вкладів фізичних та юридичних осіб у посткризовий період майже на 200 000 млн. грн. та поступове зниження обсягу міжбанківського кредитування. Сукупний обсяг зобов'язань українських банків складав 804,4 млрд. грн. станом на кінець 2010 р., що на 51,1 млрд. грн. (або на 6,7%) більше, ніж на початок року, та на 19,6 млрд. грн. (або на 2,6%) більше, ніж на кінець третього кварталу [62, 52].

Разом із збільшенням обсягів депозитів у банках покращувалася і їх строкова структура. Зокрема, за станом на 01.01.2011 р. відбулося збільшення питомої ваги довгострокових депозитів у загальному їх обсязі до 31,43%, тоді як на початок 2010 року вона становила 24,36% [61, 9].

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків з початку 2011 року зріс на 11,7% (94,4 млрд. грн.) і станом на 01.01.2012 р. складав 898,8 млрд. грн. (станом на 01.01.2011 р. – 804,4 млрд. грн.). Варто відзначити, що випереджаючі темпи зростання порівняно з зобов'язаннями показує обсяг залучених коштів від фізичних осіб.

Загальний обсяг депозитів у цілому за 2011 рік збільшився на 18,2% – до 489,1 млрд. грн. Значний приріст коштів на депозитних рахунках за підсумками року було зафіксовано як у національній, так і в іноземній валютах – 17,2% та 19,6% відповідно.

Загальний обсяг депозитів суб'єктів господарювання за 2011 рік збільшився на 27,9 %. Приріст депозитів юридичних осіб в іноземній валюті становив 39,0%, у національній валюті – 23,2%. Депозити населення за 2011 рік збільшилися на 13,1%. Залишки коштів на депозитах фізичних осіб у іноземній валюті збільшилися на 13,4 %, у національній – на 12,9%.

Приріст банківських депозитів у 2011 році супроводжувався позитивними змінами в їх строковій структурі. Частка довгострокових

депозитів у їх загальному обсязі в 2011 році збільшилася до 33,1% порівняно з 31,4% за станом на початок 2011 року.

Переважа надається депозитам на вимогу, їх частка становить 36% від загального розміру депозитного портфеля (39,9% станом на 01.01.2011 р.), в тому числі частка депозитів на вимогу серед депозитів, залучених в національній валюті, складає 43,4% (45,4% станом на 01.01.2011 р.), серед депозитів, залучених в іноземній валюті, - 26,8% (26,7% станом на 01.01.2011 р.). В іноземній валюті найбільша частка належить депозитам строком до 1 року – 34,3% (35,7% станом на 01.01.2011 р.). Найменша частка депозитів строком більше 2 років, зокрема серед депозитів, залучених в національній валюті, - 5,6% (4,7% станом на 01.01.2011 р.), серед депозитів, залучених в іноземній валюті, - 9,4% (9,4% станом на 01.01.2011 р.) [48].

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків з початку 2012 року зріс на 6,6% (59,1 млрд. грн.) і станом на 01.01.2013 р. складав 957,9 млрд. грн. (станом на 01.01.2012 р. – 898,8 млрд. грн.).

Загальний обсяг депозитів за 2012 рік підвищився на 16,1 % – до 567,9 млрд. грн. Таке зростання відбулося завдяки збільшенню депозитів як у національній (13,8 %), так і в іноземній валютах (19,2 %) [47].

У цілому динаміка депозитів у 2012 році характеризувалася стабільним зростанням, яке відбувалося як за рахунок приросту депозитів суб'єктів господарювання, так і населення.

Лідерами ринку депозитів за обсягом загального депозитного портфелю лишаються великі системні банки Приватбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк, Райффайзен банк Аваль, UniCredit Bank тощо (див. додаток В).

Банки-лідери за обсягом залучених депозитів характеризуються широкою географічною мережею відділень і зазвичай давно присутні на українському ринку.

Лідерами ринку депозитів за абсолютним приростом загального депозитного портфелю за 2012 рік були: Приватбанк (14500 млн. грн.), Укрексімбанк (13159 млн. грн.), Дельта банк (6845 млн. грн.). Найбільше

скорочення загального депозитного портфелю за 2012 рік зафіксоване у наступних банках: Укрсиббанк (-3388 млн. грн.), ПУМБ (-2629 млн. грн.), Промінвестбанк (-2521 млн. грн.) [63, 8-10].

Депозити фізичних осіб у 2012 році збільшилися на 18,88% (57,8 млрд. грн.) до 356,88 млрд. грн. станом на 01.01.2013 р. (302,6 млрд. грн. станом на 01.01.2012 р.). Такий приріст досягнуто за рахунок зростання вкладень у національній та в іноземній валютах, яке становило 16,3% та 21,8% відповідно [47].

На ринку роздрібних депозитів населення лідерами за обсягом є великі системні банки: Приватбанк, Ощадбанк, Райффайзен банк Аваль, Укрексімбанк, Дельта банк (див. додаток Д).

ТОП-25 банків-лідерів за обсягом залучених у населення депозитів контролюють 78,7 % роздрібною депозитного ринку. Проте за рік вони втратили 1 проц. пункт частки ринку: серед населення знову популярні дрібніші банки з вищими ставками. У додатках Е та Ж детально розглядаються депозитні ставки усіх ТОП-25 гравців роздрібною ринку.

Лідерами ринку депозитів за абсолютним приростом роздрібною депозитного портфелю за 2012 рік були: Приватбанк (15616 млн. грн.), Дельта банк (5192 млн. грн.), Сбербанк Росії (4694 млн. грн.). Найбільше скорочення роздрібною депозитного портфелю за 2012 рік зафіксоване у наступних банках: Укрсиббанк (-1044 млн. грн.), Промінвестбанк (-945 млн. грн.), Форум (-817 млн. грн.) [63, 11-13].

Зростання обсягів залучених банками коштів від фізичних осіб поряд із збільшенням частки строкових коштів у зобов'язаннях зумовлено високими відсотковими ставками по строкових коштах. З одного боку, даний факт говорить про відновлення довіри населення до банків, з іншого – ресурс, залучений від фізичних осіб, є дорогим і, на фоні відсутності активного кредитування, скорочує чистий процентний дохід банків.

За результатами 2012 року ми й надалі спостерігаємо зменшення коштів банків. Так, станом на кінець 2012 року кошти банків склали 213,71 млрд. грн., що на 14,6% (36,55 млрд. грн.) менше, ніж на початок 2012 року.

Кошти клієнтів-юридичних осіб склали на кінець 2012 року 227,7 млрд. грн., що на 6,2% (13,36 млрд. грн.) більше, ніж на початок 2012 року.

Кошти клієнтів-фізичних осіб склали 369,9 млрд. грн. станом на 01.01.2013 р., що на 19,12% (59,36 млрд. грн.) більше, ніж на початок 2012 року.

Частка депозитів, залучених у національній валюті, станом на 01.01.2013 р. складала 53,7%, відповідно частка депозитів, залучених в іноземній валюті, складала 46,3%. Перевага надається депозитам на вимогу, їх частка становить 33,2% від загального розміру депозитного портфеля (36,0% станом на 01.01.2012 р.), в тому числі частка депозитів на вимогу серед депозитів, залучених в національній валюті, складає 49,0% (43,4% станом на 01.01.2012 р.), серед депозитів, залучених в іноземній валюті, - 26,4% (26,8% станом на 01.01.2012 р.).

Рис. 2.6. Динаміка депозитів в національній та іноземній валюті

В іноземній валюті найбільша частка належить депозитам строком від 1 до 2 років – 35,9% (29,5% станом на 01.01.2012 р.). Найменша частка депозитів строком більше 2 років, зокрема серед депозитів, залучених в національній валюті, - 5,4% (5,6% станом на 01.01.2012 р.), серед депозитів, залучених в іноземній валюті, - 9,0% (9,4% станом на 01.01.2012 р.) [64, 19-21].

У депозитному портфелі юридичних осіб гривневі депозити суттєво випереджають обсяг валютних, що пов'язано з відсутністю валютних доходів у більшості юридичних осіб-вкладників і високою часткою поточних депозитів.

Натомість, населення загалом розподіляє свої заощадження практично порівну з певною перевагою строкових вкладів у національній валюті (рис. 2.6) [63, 7].

З 2008 по 2013 рік частка депозитів у гривні зменшилася з 67% до 56%, що свідчить про значний ступінь доларизації економіки України і низьку довіру до національної валюти.

Аналізуючи структуру депозитів за секторами економіки, можна сказати, що всього серед резидентів та нерезидентів станом на 01.01.2013 р. банками було залучено депозитів на суму 628,2 млрд. грн., що на 13,6% (75,2 млрд. грн.) більше, ніж на початок 2012 року (553,0 млрд. грн.). Структуру залучених депозитів наведено на рис. 2.7.

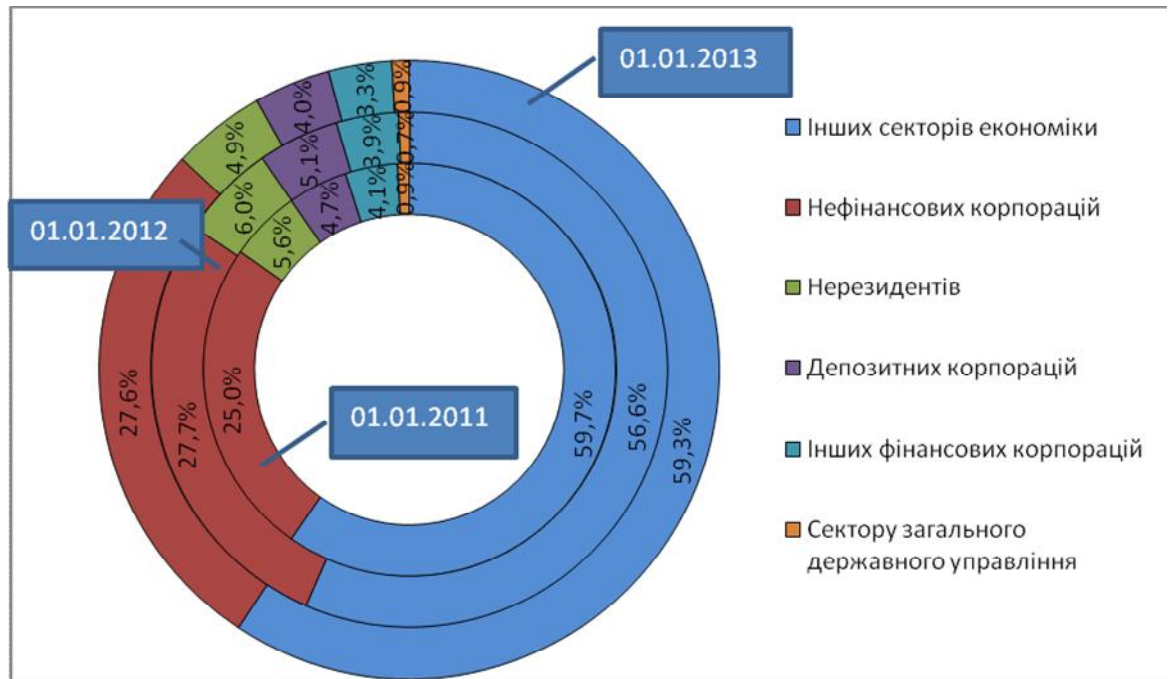

Рис. 2.7. Структура залучених депозитів у розрізі секторів економіки

Більше половини залучених коштів продовжує припадати на домогосподарства (інші сектори економіки), частка яких складає 59,3% (станом на 01.01.2012 р. – 56,6%, на 01.01.2011 р. – 59,7%).

Депозити, залучені серед нефінансових корпорацій, продовжують становити близько чверті всіх депозитів – 27,6% станом на 01.01.2013 р. (на 01.01.2012 р. – 27,7%, на 01.01.2011 р. – 25%). На депозити, залучені серед інших секторів економіки, припадає близько 13% (на кінець 2011 і 2010 років – 15,7% і 15,3% відповідно) [47; 65, 7].

Зростання обсягу саме залучених коштів, на нашу думку, може стати суттєвим фактором не тільки збільшення обсягів банківських ресурсів, а й зниження відсоткових ставок за активними операціями. Суттєве збільшення обсягів дешевих банківських ресурсів може забезпечити зниження відсоткових ставок до рівня, необхідного для кредитування реального сектору з поступовим нарощуванням у кредитних портфелях банків частки середньострокових та довгострокових кредитів [53, 140].

З розширенням банківської діяльності поряд з традиційним джерелом формування банківського капіталу – залученням коштів клієнтів – виникає потреба в пошуках нових шляхів зростання капітальної бази. Одним із сучасних методів зовнішніх запозичень є випуск та продаж на міжнародних фінансових ринках єврооблігацій.

На сучасному етапі українські банки залучають кошти шляхом емісії облігацій типу LPN та ABS.

LPN (Loan Participation Notes, облігації участі у кредиті) – боргові цінні папери, що дають змогу інвесторам купувати частки у виданому позичальнику кредиті чи кредитному портфелі. Облігації типу LPN переважно середньострокові.

ABS (Asset Basket Securities, єврооблігації за операціями сек'юритизації) – боргові цінні папери, забезпечені фінансовими активами, роль яких можуть виконувати кредити, лізингові платежі, іпотечні кредити тощо. Такий вид облігацій вигідний для банків, кредитний портфель яких перевищує 100 млн. доларів США і є достатньо диверсифікованим [66, 25].

На вітчизняному ринку єврооблігацій провідну роль відіграють комерційні банки, які дають високі показники своєї роботи. Банківські установи України виходять на даний ринок з ціллю адекватного нарощення капіталу, що стало наслідком недостатності ресурсів, які залучаються на внутрішньому ринку.

На основі таблиці здійснимо аналіз емісії єврооблігацій українськими банками (див. додаток Б).

Виходячи з наведених в таблиці даних можемо зробити висновок, що домінуючими емітентами єврооблігацій серед вітчизняних банківських установ є Приватбанк, УкрСиббанк, Укрексімбанк, а також Альфа-Банк України. Проаналізуємо деякі з них детальніше [67].

Стосовно єврооблігацій, розміщених Альфа-Банком України, то у серпні 2009 року Банк обміняв усі єврооблігації загальною вартістю 1045 млн. дол. США (з термінами погашення у 2009, 2010 і 2011 рр.) на нові цінні

папери, деноміновані в доларах США, з купоном, які виплачуються щоквартально, щоквартальною амортизацією та строком погашення у 2012 р. Даний обмін схвалений переважною більшістю власників облигацій. Сумарна вартість нового випуску становить 840633000 дол. США. З 30 жовтня 2010 року погашення проводиться у вісім рівних частин (траншів) щокварталу на дату сплати процентів та повністю амортизується 30 липня 2012.

28 квітня 2011 року Альфа-Банк (Україна) здійснив сплату третього траншу за єврооблігаціями 2012 року. Така виплата включає в себе процентний дохід розміром 20,5 млн. дол. США, а також погашення частини основної суми кредиту розміром 105,1 млн. дол. США. На сьогодні Банк погасив майже 40% боргу за всіма єврооблігаціями після обміну [68].

Державний Укрексімбанк 28 січня 2011 року випустив трирічні облигації в національній валюті на загальну суму 2 млрд. 385 050 млн. грн. зі ставкою купону 11%. Розрахунки за даними єврооблігаціями будуть проводитися через систему «Euroclear» в доларах США [69]. Це вперше Укрексімбанк здійснив пряме розміщення єврооблігацій, номінованих в національній валюті України. Емісія цінних паперів з такою низькою ставкою яскраво свідчить про довіру іноземних інвесторів до вітчизняних банків, а також про зниження рівня валютних ризиків щодо гривні. Згідно експертних досліджень, випуск користувався значним попитом – загальний розмір замовлень перевищував еквівалент 400 млн. дол. при обсязі трансакції, що дорівнював 300 млн. дол. США. Близько 90% обсягу трансакції розміщено серед міжнародних інвесторів, а саме серед інвесторів з Лондону, американських офшорних інвесторів та при додатковій участі приватних інвесторів зі Швейцарії та інших європейських країн. Дана трансакція є знаковою насамперед тим, що вперше в історії український позичальник вийшов на міжнародні фінансові ринки безпосередньо з метою одержання фінансування в гривні в межах публічної трансакції. Зазначимо, що остаточний термін погашення трансакції настає за 3 роки. Сума трансакції та призначення трьох найбільших інвестиційних банків в ролі

букранерів (Credit Suisse, Citi і Deutsche Bank) для збереження прийняттого рівня ліквідності на вторинному ринку засвідчують плани Укрексімбанку на створення облігації-орієнтира для вітчизняних позичальників на міжнародному фінансовому ринку, тим самим сприяючи всім іншим першокласним українським позичальникам в отриманні вільного доступу до довгострокових фінансових ресурсів в гривні на міжнародних фінансових ринках [69].

Єврооблігаціям ПАТ «Ощадбанк» згідно даних рейтингового агентства Moody's присвоєний довгостроковий рейтинг боргу в іноземній валюті B2 із стабільним прогнозом, також рейтинг В присвоєно міжнародним рейтинговим агентством Fitch. Даний випуск вважається успішним виходом Ощадбанку на міжнародний ринок єврооблігацій [70].

До групи емітентів з високим ризиком відносять VAB Банк, оскільки якість його активів внаслідок світової фінансової кризи помітно погіршилася. Дана емісія єврооблігацій дасть змогу Банку підвищити показники платоспроможності, а також збільшити розміри кредитного портфелю.

Таким чином можемо сказати, що ринку вітчизняних банківських єврооблігацій притаманний динамічний розвиток, зростають обсяги й дохідність даних фінансових інструментів. Вищезгадані випуски євро бондів є доказом істотного покращення економічної ситуації в Україні в посткризовий період та схвалення міжнародними інвесторами економічних перспектив України, реформ, які здійснюються урядом України [71].

Аналіз сучасного стану ресурсної бази комерційних банків наразі засвідчив поступове відновлення від кризового шоку. Позитивним стало зростання залишків на рахунках коштів клієнтів. Відмічається чітка тенденція монополізації ринку ресурсів з боку банків першої групи. Це пов'язано з розгалуженою мережею банківських установ і більш широким спектром банківських послуг, що пропонуються. Виявлені тенденції можуть бути використані для прийняття управлінських рішень, спрямованих на

підвищення ефективності формування та використання ресурсної бази комерційних банків.

Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасних умовах основним елементом зобов'язань комерційних банків України є залучені кошти, а саме – депозити фізичних осіб. А тому діяльність банківських установ повинна бути максимально спрямована на підвищення довіри населення, застосовуючи різноманітні цінові та нецінові методи. Також нарощення ресурсної бази вимагає від банків формування ефективної стратегії управління пасивами. У короткостроковому періоді головну роль при побудові стратегії відіграє якісне прогнозування динаміки залишків на рахунках. Основним завданням у довгостроковому періоді для банку є формування портфеля депозитів. Строкові вклади, які є пріоритетними, більш прогнозовані, а тому дають змогу диверсифікувати ризики діяльності.

Запозичені банківські ресурси мають переважне значення для підтримки поточної банківської ліквідності.

2.3. Іноземний капітал як спосіб забезпечення комерційних банків додатковими ресурсами

Банківський сектор України впродовж останніх років інтенсивно розвивається, фінансовий ринок не перенасичений потужними фінансово-кредитними установами, як, зокрема, європейський ринок. У сучасних умовах, коли Україна є учасницею світового процесу руху капіталу, іноземний капітал не може обійти фінансові ринки країни.

Входження банків з іноземним капіталом до банківської системи України відповідає інтересам її економічного розвитку, однак держава має контролювати цей процес.

Проаналізуємо динаміку показників діяльності банків України з іноземним капіталом протягом 2007-2012 років (рис. 2.9.) [77, 28-29].

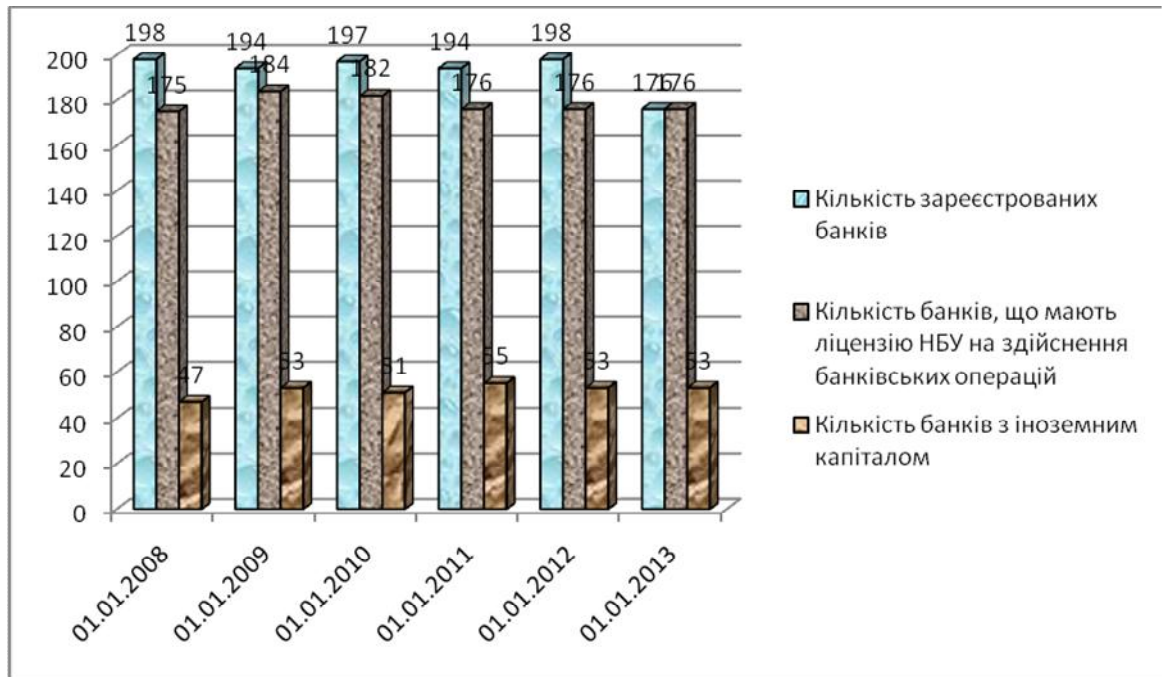

Рис. 2.8. Динаміка зміни кількості банків за 2007-2012 рр. [49]

З рисунку 2.8. бачимо, що зміни у структурі банківської системи України відбувалися у кожному періоді. Це і зміна кількості банківських установ, і зміна частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків. Щодо кількісних змін, то необхідно зазначити, що протягом 2012 року з Державного реєстру банків було виключено 26 банківських установ, а також було зареєстровано 4 нових банки. Таким чином, станом на 01.01.2013 р. кількість зареєстрованих банків становить 176.

Входження іноземного капіталу в українську банківську систему почалось приблизно в 2000 році. Для порівняння згідно з даними НБУ станом на 01.01.2001 р. в Україні функціонувало 22 банки з іноземним капіталом, у тому числі зі 100% іноземним капіталом – 7. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків складала 13,3% [77, 30].

З 2005 р. ми можемо спостерігати активну експансію іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему. Основною з форм проникнення іноземного капіталу були угоди з купівлі українських банків міжнародними фінансовими корпораціями. Однією з перших помітних угод була купівля АППБ «Аваль» групою «Raiffaisen International» за 1 млрд. дол. Найдорожчі

угоди злиття та поглинання банків були проведені за участі іноземних учасників: 2005 р. – група «BNP Paribas Group» (Франція) придбала АКІБ «УкрСиббанк» за 325 млн. дол., 2006 р. – банківська група «Banca Intesa» (Італія) придбала АКБ «Укрсоцбанк» за 1,161 млрд. дол., 2007 р. – група «Erste Bank der osterreichischen Sparkassen AG» (Австрія) придбала АБ «Престиж» за 104 млн. дол., 2008 р. – група «Intesa Sanpaolo» (Італія) придбала ВАТ «Правексбанк» за 750 млн. дол., 2009 р. – «Внешэкономбанк» (Росія) придбав ПАТ «Промінвестбанк» за 1,080 млрд. дол., 2010 р. – «Platinum Bank» (Horizon Capital) придбав ПАТ «Хоум Кредит Банк» (Україна) (вартість угоди невідома). Зазначимо, що основними інвесторами в банківську систему України є Франція, Австрія, Росія та Кіпр [72, 110].

Активність іноземних банків на ринку банківських злиттів та поглинань тривала до світової фінансової кризи 2008 р. Але навіть протягом 2008-2010 рр. іноземні інвестори мали більше можливостей та коштів для укладання угод з купівлі українських банків, тому й виступали ініціаторами консолідації банківського капіталу за рахунок поглинання останніх. Українські банки, в свою чергу, активно боролися з наслідками кризи.

Однак протягом 2011-2012 рр. спостерігаються протилежні тенденції. Міжнародні фінансові компанії та банки починають жваво продавати свої частки в іноземних банках. Навіть не дивлячись на більш високу репутацію іноземних банків в порівнянні із вітчизняними банками установами, а також більш вигідні позиції в умовах кризи 2008-2009 рр. багато міжнародних фінансових груп оголосили про вихід з українського ринку: в кінці 2010 р. Вийшла з ринку група «Home Credit Group», яка була власником «Хоум Кредит Банком», російська «Ренессанс Групп» продала «Ренессанс Капітал», інвестиційна група «Kardan N.V.» позбулася 84% акцій «ВіЕйБі Банку», а фінансова група «Bank of Georgia» залишила за собою лише 19,4% акцій «БГ Банку».

Зазначимо, що така ситуація на ринку злиттів та поглинань в банківській системі України у 2011-2012 рр. є цілком адекватною

загальносвітовим тенденціям. Так, в останньому кварталі 2011 р. об'єм угод злиття та поглинання банків на міжнародній арені скоротився майже на 40% [74, 72].

За 2011 рік питома вага іноземного капіталу в українській банківській системі зростає на 1,3% – з 40,6 до 41,9%. На кінець 2012 року в Україні функціонувало 53 банки з іноземним капіталом (рис. 2). З них 12,5 % (22 банки) від загальної кількості банків зі 100%-вим іноземним капіталом, які володіють ліцензією НБУ на здійснення банківської діяльності [77, 31].

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків України постійно зростає і станом на 01.01.2013 року становить 39,5 %, що на 11,9% більше ніж за 2007 рік (рис. 2.9.).

У банківській практиці вважається, що частка іноземних акціонерів може перевищувати 90%. У такій ситуації важливу роль відіграє НБУ, який повинен виважено регулювати це питання та сприяти підтримці балансу між інтересами акціонерів і вкладників [73, 286].

Для оцінки діяльності банків з іноземним капіталом на українському банківському ринку доцільно проаналізувати найбільші групи банків. У таблиці 2.5. наведено показники по першій групі банків.

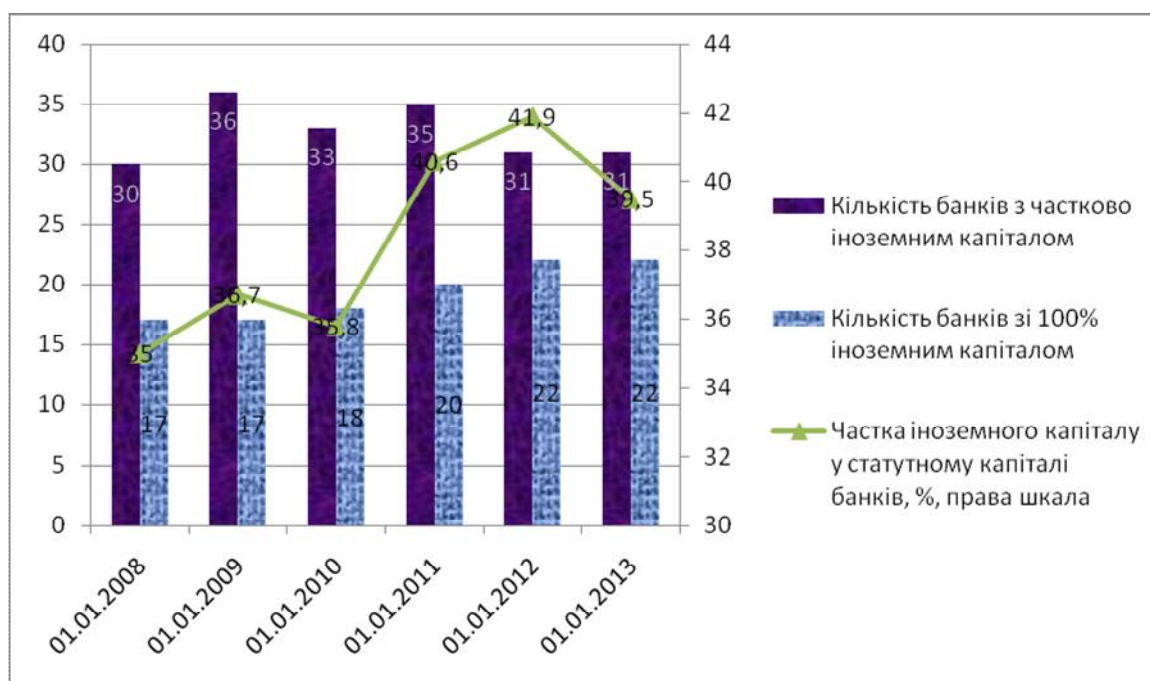

Рис. 2.9. Динаміка кількості банків України з іноземним капіталом

протягом 2007-2012 рр. [49]

Як бачимо з таблиці 2.5, приблизно 40-50 % іноземного капіталу банків I групи належить Росії.

У таблиці 2.6 наведено показники частки іноземного капіталу другої групи банків.

Таблиця 2.5

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків I групи станом на 01.01.2013 р. [77, 31]

Назва банку	Країна	Частка іноземного капіталу, %
ПриватБанк	Кіпр	24,9
Райффайзен банк Аваль	Австрія	96,36
УкрСиббанк	Франція, Англія	100
Укрсоцбанк	Австрія	96,41
ВТБ Банк	Росія	99,97
Промінвестбанк	Росія	97,85

Продовження таблиці 2.5

Альфа-банк	Кіпр, Росія	19,89
«Надра»	Австрія	89,97
Дельта Банк	США	30,1
Сбербанк Росії	Росія	100

Значну роль у фінансуванні банків II групи має капітал із джерелом походження з Кіпру, Нідерландів, Німеччини, Австрії, Угорщини, Франції, Казахстану. Власність іноземних інвесторів у більшості іноземних банків групи сягає 90 – 100% капіталу.

Таблиця 2.6

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків II групи станом на 01.01.2013 р. [77, 32]

Назва банку	Країна	Частка іноземного капіталу, %
ОТП Банк	Угорщина	100
ЕРСТЕ Банк	Австрія	100
Правекс-Банк	Австрія	100

Банк Кредит Дніпро	Кіпр	100
ІНГ Банк Україна	Нідерланди	100
Унікредітбанк	Польща	100
Креді Агріколь	Франція	100
Універсалбанк	Нідерланди	99,97
Кредитпромбанк	Кіпр, Ірландія	98,97
Віейбі Банк	Нідерланди, Росія	71,26
Банк Форум	Німеччина	96,06
БТА Банк	Казахстан	49,99
«Київська Русь»	Кіпр	39,99

Беручи до уваги географічний критерій розподілу банків з іноземним капіталом на кінець 2012 року, спостерігаємо значні зміни, в порівнянні з двома минулими роками, щодо частки, якою володіє кожна країна в загальних іноземних активах (рис. 2.10.).

Кіпр був лідером за кількістю банків, що функціонують на території України, на кінець 2012 року. Капітал цієї країни входить до 12 банках, що складає найвагомішу частку в загальному обсязі банків з іноземним капіталом – 20,33%, і 15,22% банків з іноземним капіталом в Україні перебувають під контролем Російської Федерації. Третє місце за кількістю банків посідає Австрія (10,17%). Решті країн належить менше 10% банків з іноземним капіталом [75, 86].

Щодо частки активів, яку контролює іноземний інвестор в Україні, варто зазначити, що вона не залежить від кількості банків, які належать цим країнам. Найбільшу масову частку серед цих країн у вітчизняній банківській системі мають активи саме російських банків, яких за кількістю менше, ніж банків Кіпру. На другому місці – австрійські банки, частка активів яких також є більшою ніж у Кіпра і становить 21,4%, незважаючи на те, що кількість банків Австрії є вдвічі меншою. Дана ситуація є наслідком того, що Австрія володіє більше, ніж 90% акцій в таких потужних банках як: ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» та ПАТ «КБ «Надра». Ці

банки входять в групу найбільших банків, і на них припадає суттєва частка активів усієї банківської системи України (рис. 2.10) [78, 147].

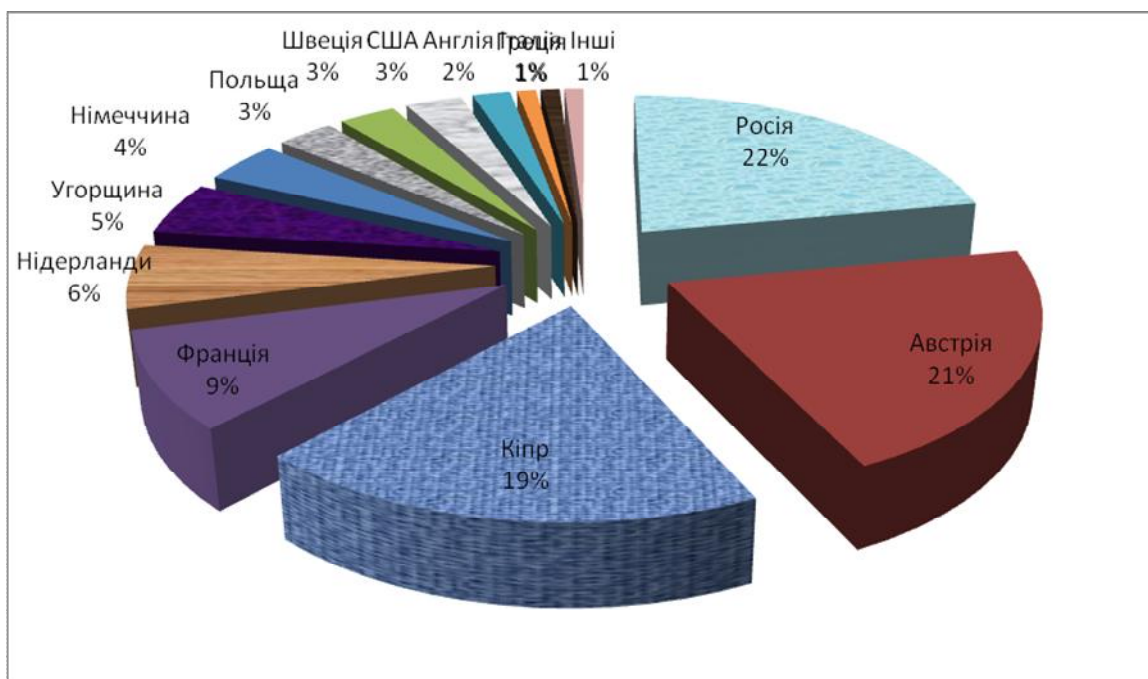

Рис. 2.10. Розподіл банківських активів України, що контролюються нерезидентами станом на 01.01.2013 р., %.

Частина активів, що належить Росії, складає 21,8 %. Слід зазначити, що в 2012 році, порівняно з 2011 роком, вона не змінилася. Вагому частку активів займають деякі російські банки, як: ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «Промінвестбанк», а також Дочірний банк АТ «Сбербанку» Росії, 100% статутного капіталу якого повністю контролюється іноземним власником. Також, помітною є питома вага іноземних активів, яка належить Франції (8,9%), незважаючи на те, що французьких банків всього лише 5% від загальної кількості банків з іноземним капіталом. Частка Нідерландів, Німеччини та Великобританії є помітно меншою, не дивлячись на більшу кількість банків [79].

Банківська система України, порівняно з банківськими системами європейських країн, має низький рівень капіталізації, що призводить до витіснення національних банків іноземними. Власний капітал українських банків складає 13 млрд. євро. Для порівняння капіталізація банків Франції складає 390 млрд. євро, Німеччини – 354 млрд. євро, Великої Британії – 350

млрд. євро, Іспанії – 210 млрд. євро, Нідерландів – 112 млрд. євро, Швейцарії – 100 млрд. євро [74, 75].

Загалом, іноземний капітал позитивно впливає на розвиток та становлення банківської системи України. У той же час негативні наслідки впливу іноземних компаній на консолідаційні процеси у вітчизняному банківському секторі можна нівелювати за допомогою державного регулювання та контролю даних процесів.

Удосконалення системи державного регулювання та контролю консолідаційних процесів в банківському секторі України має стосуватися розробки системи ефективного моніторингу та оцінки угод злиття та поглинання банків, у першу чергу, за участю іноземних компаній та банків.

Таким чином, аналізуючи останні тенденції, потрібно зазначити, що банки, в складі яких є частка іноземного капіталу, продовжують згортати свою діяльність на роздрібному ринку та роблять переорієнтацію на корпоративний сегмент. А деякі банки у зв'язку з нерентабельною діяльністю продовжують процес виходу з українського банківського ринку.

Найбільшою часткою іноземного капіталу банків першої групи володіє Росія, значну питому вагу у загальних активах займають такі банки як: ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «Промінвестбанк», а також дочірний банк АТ «Сбербанк Росії», 100% статутного капіталу якого повністю контролюється іноземним власником [75, 91].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

1. У структурі ресурсної бази українських банків останнім часом ми могли спостерігати такі тенденції. По-перше, у період до кризи простежується схильність до зростання обсягу залишків на рахунках фізичних осіб завдяки росту їхніх доходів, позитивній динаміці в ощадній поведінці домашніх господарств, а також деякому збільшенню довіри населення до банків. По-друге, закріпилася стійка тенденція щодо зростання залишків коштів юридичних осіб в структурі ресурсів банків. Це позитивно впливало на ресурсну базу банків. Водночас помітно поживався процес випуску банками боргових зобов'язань.

2. Проаналізувавши структуру ресурсної бази банківської системи України, ми спостерігаємо абсолютне збільшення обсягу ресурсів банківської

системи України: від 599,39 млрд. грн. на 01.01.2008 р. до 1128,1 млрд. грн. на 01.01.2013 р. Очевидно, що основним джерелом формування ресурсів комерційних банків є залучені та позичені кошти, що складають близько 85% загального об'єму ресурсів. Власний капітал за шість років збільшився на 100,6 млрд. грн., майже в 2,4 рази, зобов'язання банків виросли на 428,1 млрд. грн. (1,8 разів), а пасиви банку – також майже в 1,9 рази, тобто 528,7 млрд. грн.

Таким чином можна зробити висновок про те, що залучений капітал банку є основним джерелом формування ресурсної бази, виходячи з якої банки мають можливість здійснювати повний спектр активних операцій.

Найбільш суттєвою складовою всіх зобов'язань банку є кошти юридичних і фізичних осіб, відтак їх збільшення в загальному обсязі пасивів банку надає ширші можливості для здійснення активних операцій. Кошти фізичних осіб залишаються надійним джерелом ресурсної бази банку, стаючи все більш вагомим її елементом: на кінець 2011 року їхня частка у загальних пасивах складає близько 29%. Загальний об'єм депозитів у 2012 році підвищився на 16,1 % – до 567,9 млрд. грн. Таке зростання мало місце у зв'язку зі збільшенням депозитів як у національній (13,8 %), так і в іноземній валюті (19,2 %).

3. У сфері запозичення коштів із зовнішніх джерел за останні роки популярним став випуск єврооблігацій. Серед вітчизняних банків провідними емітентами єврооблігацій є Приватбанк та Укрексімбанк. Поточні випуски єврооблігацій, що проведені українськими банками, сягають 4,6 млрд. дол. Зокрема, у 2012 р. емісію єврооблігацій провели лише два державні банки – Укрексімбанк та Ощадбанк.

4. За офіційними даними Національного банку України, за станом на 01.01.2013 р. в Україні 53 банки з іноземним капіталом (30,5% від загальної кількості діючих), із них 22 (12,4% від загальної кількості діючих) – зі 100-процентним іноземним капіталом. В період з 2007 до 2013 року кількість банків з іноземним капіталом збільшилася з 35 до 53, в тому числі зі 100%-

вим іноземним капіталом – з 13 до 22. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків з 01.01.2007 р. до 01.01.2013 р. зросла з 27,6% до 39,5%. На сьогодні в банківській системі України присутній капітал з різних країн. Найбільша частка (19%) належить російському, 14% – капітал з Кіпру, 12% – з Нідерландів, 9% – з Австрії, 8% – з Німеччини, 7% – з Франції.

РОЗДІЛ 3

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми формування ресурсної бази комерційних банків України

В умовах дефіциту фінансових ресурсів особливої актуальності набувають питання формування ресурсної бази банків, оптимізація їхньої структури та вибору стратегії управління ними.

Слабкість ресурсної бази банківських установ і відсутність належного обсягу грошових ресурсів для довгострокового кредитування реального сектору економіки є однією із ключових проблем вітчизняного фінансового ринку, без вирішення якої неможливою є повномасштабна модернізація економіки, позаяк саме комерційні банки нині здатні акумулювати належні

для цього ресурси. Однак вирішення стратегічних завдань із нарощування банківськими установами обсягів кредитування процесу модернізації економіки потребує кардинального розширення ресурсної бази комерційних банків, котрі поки що по суті єдині нарівні із державою можуть виступати повноцінними інституційними інвесторами в національне господарство.

Особливу увагу їм банки стали приділяти під час та після кризових явищ в економіці у зв'язку із втратою довіри вкладників до банківської системи. Питання відновлення довіри клієнтів до банківської системи є і досі одним із актуальних питань. І хоча ситуація значно пом'якшилась у порівнянні з кризовим 2009 роком, коли в середньому банкам не довіряло 56,7 % населення, зараз повну недовіру до банківської системи висловлює майже третина, що є свідченням поступового відновлення позитивного ставлення до банків [80, 228].

Однак, незважаючи на широкий ряд пропозицій залишається не до кінця визначеним спектр змін у поведінці споживачів депозитних послуг та стратегії банків щодо залучення депозитних ресурсів внаслідок економічної кризи, не проведено аналіз досвіду європейських країн щодо використання у своїй діяльності нецінових маркетингових інструментів щодо підвищення довіри вкладників банку, як одних із ключових при залученні клієнтів.

Нами досліджено поведінку банків та клієнтів депозитних послуг протягом докризового періоду, кризового, післякризової стагнації та періоду активного залучення депозитів банками України [81, 74].

У докризовий період відомі банківські установи займалися активним кредитуванням. При чому банки зосередились на отриманні валютних коштів з-за кордону (за допомогою єврооблігацій або синдікованих кредитів) та видачі валютних кредитів населенню за більш дешевими ставками порівняно з кредитами в національній валюті [82]. В результаті було послаблено залучення депозитів від населення. Однак з початком кризи ситуація на ринку депозитних послуг України змінилась. Внаслідок непродуманої депозитної політики у банків відбувся розрив майже у 226 млрд. грн. між

наданими кредитами та депозитами. Для виходу із ситуації, що склалась, банки керувались ціновими методами депозитної політики, про що свідчить зростання ставок за депозитами (так, середньоринкова ставка зросла на кінець 2008 року до 8,3 % проти 7,2 % у 2007 році, а відсоткові ставки за роздрібними депозитами – до рівня 21-25 %) та зменшили строки користування депозитами до 3 місяців, а в деяких випадках і до 1 місяця [83]. Поруч з цим клієнти збільшують попит на депозити у іноземній валюті, побоюючись наступної девальвації гривні. Однак, дана політика банки не врятувала, про що свідчить відтік депозитів за період кризи 28,4 млрд. грн.

Відносно покращення почалося в кінці 2009 року – на це вказує позитивний приріст обсягів депозитів, починаючи з вересня 2009 року [84]. Вже на початку квітня 2010 року обсяги депозитів досягли докризового рівня. І починаючи з цього періоду, темпи зростання депозитів значно зросли у зв'язку з приборканням курсу гривні, поліпшенням цінової політики банків, економічним відновленням [85].

Сьогодні банки все ще залишаються зацікавленими, в першу чергу, в ресурсах у національній валюті, підвищують відсоткові ставки за ними. Сьогодні бачимо, що в багатьох банках ставки за роздрібними депозитами сягають 24-26 %, а кожен депозит супроводжують розіграші подарунків та сюрпризи [81, 75].

Перед українськими комерційними банками гостро стоїть проблема розбіжності строків залучення та розміщення ресурсів, тобто не вирішено остаточно завдання забезпечення ліквідності та платоспроможності. Необхідно підтримувати певне співвідношення між власними і залученими коштами, оскільки надмірна наявність залучених коштів збільшує ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності банку. Переважне формування банківських ресурсів за рахунок власного капіталу призводить до втрати певною групою акціонерів контролю над банком, зниження рівня виплати дивідендів і ринкової вартості акцій.

Кризові явища у фінансовій системі України загострили цю проблему ще більше, тому формування і ефективне використання ресурсної бази банків залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження [86].

Наслідки світової фінансової кризи показують, що нарощування ресурсної бази має спиратися передусім на ефективне використання внутрішніх джерел банківських ресурсів, а не зовнішніх запозичень, котрі ставлять кредитні можливості комерційних банків у залежність від нестабільної кон'юнктури міжнародних ринків капіталу. Потрібно розуміти, що активні зовнішні запозичення породжував саме дефіцит довгострокових ресурсів на внутрішньому фінансовому ринку, за якого серед залучених банками коштів переважна частка належить депозитам до запитання і депозитам терміном до 1 року, а кошти, залучені банками на строк понад два роки нині становлять менше 6% у структурі банківських ресурсів [12, 317].

Зростання коштів до запитання, особливо у групі великих банків, пояснюється популяризацією карткових рахунків і зростанням залишків на них, зростанням кількості зарплатних проектів тощо. Проведений аналіз вказує, що ця тенденція буде мати місце і в майбутньому. Це пояснюється дешевизною даного ресурсу, розвитком зарплатних проектів, розповсюдженням інтернет-платежів та інтернет-еквайрингу, розвитком технологій безготівкових розрахунків тощо. Крім того, кошти до запитання є найбільш актуальним і вигідним ресурсом для часів кризи, з якої країна ще не вийшла. Ухвалення закону про оподаткування вкладів населення також може посилити тенденцію до збільшення частки депозитів до запитання та скорочення частки строкових депозитів. Дослідження виявили суттєву нерівномірність розподілу ресурсів у комерційних банках. Понад 65% вкладів фізичних осіб припадає на 20 великих банків [53, 138].

Очевидно, що така ситуація є неприйнятною і по мірі відновлення кредитного ринку після кризи та підвищення попиту з боку підприємств і населення на позичені кошти банківська система знову зіштовхнеться із проблемою гострого дефіциту довгострокових ресурсів усередині країни. За

таких обставин пріоритетного значення для комерційних банків набуватиме реалізація завдання щодо залучення до складу ресурсної бази неорганізованих приватних заощаджень, котрі могли б стати важливим джерелом поповнення довгострокових банківських пасивів. Про наявність таких коштів свідчить хоча б структура грошової маси у нашій країні, що відображає достатньо суттєву частку агрегату М0, тобто грошей поза банками, які складають третину від загального обсягу грошей в обігу. Така значна частка готівкових коштів у грошовому обігу може визначатися серед багатьох причин двома головними, відображаючи, з одного боку факт недовіри резидентів до банківської системи і пропонованих нею умов розміщення коштів на різних видах вкладів та ще й з урахуванням недавнього досвіду їх неповернення рядом банків у розпал фінансової кризи, а з іншого, високий рівень розвитку тіньової економіки, умови функціонування якої визначають здійснення платежів поза банківською системою, ухилення від сплати податків, виплату заробітних плат «у конвертах» тощо [12, 317].

Попри те, зрозуміло, що головною і необхідною умовою акумулювання вільних ресурсів фізичних і юридичних осіб на довгостроковій основі, що може стати вирішальним фактором зростання реального сектора економіки, є забезпечення стабільності національної валюти – гривні. Адже несприятливі макроекономічні умови в період розгортання фінансової кризи, наростання інфляційних процесів та значні коливання валютного курсу були причинами невпевненості вкладників та визначали або вилучення ними своїх депозитів або розміщення коштів у банках переважно на короткий строк.

Важливим елементом акумуляційної ресурсної політики банку є політика капіталізації. На сьогоднішній день питання залучення та підтримки адекватного обсягу капіталу є головною вимогою до банківської системи України, оскільки в міжнародному плані високий рівень показників капіталізації банківської системи є доказом стабільності економічної ситуації в державі державі в цілому.

Нестабільний характер розвитку економіки, у зв'язку з високим ризиком втрати доходів банками, а також висока інфляція, яка, з одного боку, збільшує номінальну вартість активів і пасивів банку, а з іншого – зменшує реальну вартість його капіталу, стали об'єктивними причинами виникнення необхідності реалізації заходів щодо збільшення рівня капіталізації [87, 271].

Проведений нами аналіз свідчить, що рівень капіталу в банківській системі України, який ми бачимо сьогодні, є вкрай недостатнім для забезпечення стабільної роботи та розвитку банківських установ, а також достатнього покриття ризиків банківської діяльності, що суттєво сковує можливості банків щодо розширення асортименту їх продуктів і послуг для фізичних та юридичних осіб, спричинюючи високу вартість ведення банківської діяльності.

Проведений структурний аналіз власного капіталу за групами банків виявив нерівномірність розподілу та його високу концентрацію в банках першої групи (див. додаток А). Найнижчий рівень власного капіталу зараз спостерігається в банках третьої групи, що становить 13% від загальної кількості банків, на них припадає лише 8% власного капіталу. Така концентрація капіталу, з одного боку, сприяє створенню потужних фінансових потоків, з іншого – веде до поступового витіснення невеликих банків і створює можливість змови серед найбільших гравців ринку [53, 139].

Останнім часом, як відомо, стала присутньою стійка тенденція до входження іноземного капіталу в українську банківську систему. Безперечно, присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України та швидке їхнє зростання сприяє залученню іноземних інвестицій та звичайно розширює ресурсну базу банків. Та неможливо не помітити, що в деякій мірі це є проблемою через низку фінансових ризиків, які не тільки можуть призвести до втрати самостійності та керованості у сфері грошово-кредитної політики, несподіваних коливань ліквідності та впливу фінансових ресурсів із негативними наслідками для стану платіжного балансу, а й до викривлення структури ринку кредитних і депозитних продуктів, що посилює рівень

доларизації національної економіки, та стає загрозою стабільності національної грошової одиниці [88, 245].

Також до негативних моментів перебування іноземного банківського капіталу в Україні варто віднести ускладнення банківського нагляду; втрату суверенітету в галузі грошово-кредитної політики; чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках; можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України; посилення іноземного контролю; збільшення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками; підвищення ймовірності впливу українського капіталу [76, 48].

Таким чином, можна сказати, що на сучасному етапі банківська система України стикається з безліччю проблем, зокрема щодо формування ресурсної бази. Необхідною умовою зміцнення стійкості усієї кредитної системи країни, підвищення рівня довіри до неї з боку інвесторів, вкладників та кредиторів, а також зростання її ролі в стимулюванні врівноваженого розвитку всіх галузей та секторів економіки держави й інтенсивного відтворення економіки України в цілому ми вважаємо проведення оптимізації ресурсної бази вітчизняної банківської системи.

3.2. Шляхи підвищення ефективності використання банківських ресурсів вітчизняних банків

Важливим напрямом зміцнення банківської системи та розширення масштабів її діяльності є зростання рівня концентрації грошових ресурсів суспільства у банківських установах. Оскільки значну частину банківських ресурсів завжди становили кошти фізичних та юридичних осіб, то комерційні банки повинні спрямувати значну частину своїх зусиль на формування ефективної депозитної стратегії з метою підвищення рівня довіри клієнтів до банку. Важливим моментом є також можливість залучення ресурсів з мінімальною вартістю, отже потрібно звертати увагу саме на нецінові методи залучення депозитів клієнтів.

Напрямом удосконалення депозитних операцій банків з обслуговування населення можна вважати комплексне обслуговування клієнтури. З метою впровадження цієї системи установами банків можуть бути використані різноманітні форми роботи, а саме:

1. Надання споживчих кредитів власникам депозитних рахунків. Споживчі кредити можуть надаватися особі за умови наявності певної суми на її депозитному рахунку (з урахуванням чинників її кредитоспроможності).

2. Об'єднання банківських та страхових послуг. При цьому банк за власний рахунок: страхує власників пластикових карток-вкладників від нещасних випадків; страхує власників пластикових карток, які від'їжджають за кордон; здійснює страхування життя вкладників, пенсійне або медичне страхування.

3. Об'єднання банківських і туристичних послуг. Володар депозитного рахунку при виконанні встановлених вимог (сума вкладу, строк депозиту) має можливість із знижкою придбати картки міжнародних телефонних мереж, оплатити проживання в готелях, туристичні путівки та ін. [89, 59].

4. Розширення часових параметрів збуту. Наприклад, введення двох змін у роботі відділень з оптимальним графіком для клієнтів: 7.00-14.00, 14.00-21.00, що дозволить клієнтам звертатися до відділення до робочого дня, в обідню перерву та після робочого дня. Заробітна плата додаткових працівників буде окупатися збільшенням кількості наданих послуг та, звісно, якістю послуг, а за тим і покращенням іміджу банку.

5. Тренінгова форма освіти працівників банку, яка націлена на оволодіння знаннями щодо нових продуктів банку та знаходження оптимальних шляхів відкриття депозитних рахунків.

6. Розширення системи Інтернет-банкінгу, яка дозволяє не виходячи з дому чи офісу вкласти кошти на депозит або завершити договір.

9. Поєднання благодійності з вкладанням коштів на депозити. Наприклад, вираховування 1 гривні щомісячно з нарахованих процентів за депозитами на благодійні цілі.

10. Надання стабільним клієнтам, у яких є кошти, розміщені на депозитних рахунках, прийняттого овердрафту за поточними рахунками, що дозволить цим клієнтам відчувати довіру банку до клієнта [90, 167].

Перш за все, на нашу думку, необхідно знову відновити довіру населення до банківських установ України. Банкам сьогодні слід використовувати професійний підхід співробітників до кожного клієнта, дотримуватися платіжної дисципліни та умов договорів для підвищення власного рейтингу надійності банківських вкладів.

На нашу думку, особливу увагу у роботі із клієнтами варто надати їх інформаційному обслуговуванню. Регулярне інформування клієнтів про нові банківські послуги та фінансово-економічні новини сприяє зміцненню їх ділових зв'язків з філією (відділенням). Канали доставки інформації клієнтам можуть бути різні. Це й пересилання інформаційних файлів за системою «клієнт-банк», і інформування за телефоном, і розсилання інформаційних та рекламних бюлетенів потенційним клієнтам банку. Значний інтерес клієнти виявляють до інформаційного супроводу їх рахунків (довірчі послуги, надання за допомогою телефонного зв'язку оперативної інформації про стан цих рахунків, одержання банківської інформації у вигляді інформаційного блоку, як додатку до щоденної виписки по рахунку) [81, 75].

Невід'ємною частиною депозитної стратегії є маркетингові інструменти, до яких відносяться реклама, PR та інформаційний супровід. Реклама банку повинна стати одним із стержнів у боротьбі за повернення довіри до банку та його популяризації, має бути спрямована на покращення іміджу фінансової установи – так звана імідж-реклама. Серед її засобів: міська реклама (біг-борди, сіті-лайти, реклама на великих екранах), реклама у ЗМІ. Така реклама, на нашу думку, перш за все повинна апелювати до почуттів споживача, до посилення довіри та впевненості [91, 170].

Ми вважаємо, що ефективною є адресна реклама (поштою). Клієнтам особливо приємно отримати іменний лист з подякою за співробітництво та з вірою на майбутні міцні відносини. Також цього можна досягти, вказуючи на

державний статус банку чи його приналежність до іноземної фінансової групи.

Як показують соціологічні дослідження 21% споживачів банківських послуг вважають, що на репутацію банків впливає політика держави щодо банку. Також факторами зростання репутації банку та довіри до нього, на думку населення, є тривалий досвід роботи в Україні (так вважають 38,7% респондентів) та рейтинги міжнародних організацій [92, 59].

Банкам необхідно посилити рекламні заходи саме в місцях розташування його відділень за допомогою додаткових одиниць рекламних банерів, роздаткового матеріалу з акцентуванням уваги на близькості розташування банку, адже для майже 25% населення цей фактор є визначальним при обранні банку.

Реклама з громадськістю (PR) є одним із вагомих способів досягнення лояльного відношення як з боку населення та підприємницького сектору, так і з боку органів влади. PR-заходи мають більш тривалу дію, формуючи громадську думку.

Знову ж таки, одним із ключових напрямів роботи PR-служб банку повинна стати робота, апелювана до людських почуттів. Це можуть бути різноманітні благодійні акції, організація власного благодійного фонду у боротьбі з важливою соціальною проблемою. Дієвими PR-інструментами є спонсорство, проведення постійних прес-конференцій, зустрічей з цільовими аудиторіями банку, робота в Інтернет-просторі та зі ЗМІ, за допомогою чого може бути висвітлена інформація про позитивні фінансові результати, присвоєння високого рейтингу, проведення соціальних заходів тощо.

Зважаючи на сучасні зміни в галузі інформаційних технологій, на нашу думку, необхідно не забувати про роботу із соціальними медіа. Сьогодні Інтернет є одним із економічно-вигідних способів популяризації банку як серед широкого загалу, так і серед конкретної цільової аудиторії. Такі засоби як банерна реклама, контекстна реклама на сайтах, робота у соціальних медіа

коштує набагато дешевше ніж у ЗМІ, при цьому не поступаючись іншим маркетинговим засобам.

Як свідчать соціологічні опитування, 29,3% клієнтів вказують на відгуки та поради знайомих як засіб підвищення репутації банку. Сьогодні важливу нішу займають с2с комунікації, зокрема і соціальні медіа. Ми вважаємо, що банкам необхідно розширити користування Інтернетом від роботи із сайтом до проникнення в соціальні мережі («В контакте», «Facebook» тощо) [81, 76-77].

На сьогодні в Україні об'єктивно виникла потреба в ефективнішій і прогресивнішій системі захисту вкладників. Зокрема доцільно розширити джерела формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за рахунок частини консолідованого прибутку Національного банку, підвищити базову суму гарантованої компенсації, запровадити прогресивну шкалу відшкодування вкладів, а також диференціювати внески банків залежно від строків та обсягів залучених пасивів.

Важливим завданням банку щодо формування стабільної ресурсної бази залишається залучення нових клієнтів. Основним результатом такого залучення має бути забезпечення стабільного поступлення в банк вільних грошових коштів.

Залучаючи кошти населення, банківським установам не варто забувати і про значні фінансові ресурси, які надходять від суб'єктів підприємницької діяльності. Зокрема, більш активне використання коштів юридичних осіб забезпечується можливістю гарантованого відшкодування депозитів. Формування фонду гарантування вкладів юридичних осіб, на нашу думку, створить відповідні умови для стабільного функціонування фінансового ринку з погляду створення належної ресурсної бази банків [93].

Авторитетними у роботі з корпоративними клієнтами, на нашу думку, є світові банки. Наприклад, The Royal Bank of Scotland ділиться інформацією та рекомендаціями щодо широкого переліку питань, включаючи актуальні теми, як: управління фінансовими ризиками, забезпечення ліквідності

підприємства, корпоративна безпека та ін. Банк UBS випускає підручники з ведення бізнесу. Фінансова група Société Générale пропонує клієнтам (діючим і потенційним) купувати широкий спектр товарів (від сільгосппродукції до сталі) за вигідними цінами [94].

Однак, окрім вищезазначених заходів, банки повинні спрямовувати зусилля на розширення асортименту продуктів, розроблення відповідних програм лояльності, модернізувати обслуговування, наприклад, шляхом ведення депозитних рахунків, які мають змішаний режим функціонування, як NOW рахунки в іноземних банках.

Також, як ми вже зазначали, на сьогодні перед вітчизняними банківськими установами гостро постає питання стабільності ресурсної бази з точки зору строковості.

Відтак, ми вважаємо, що серед основних заходів, які у перспективі могли б сприяти притоку коштів на банківські депозити і стабілізації строкової структури ресурсної бази банків можна вважати наступні:

1) розширення випуску комерційними банками власних цінних паперів із метою реалізації їх на внутрішньому грошовому ринку (банківські облігації і ощадні сертифікати);

2) активізація використання системи масових електронних платежів із застосуванням банківських карт для повсякденних розрахунків та оснащення підприємств роздрібною торгівлі і сфери послуг необхідними терміналами, що дозволяють проводити безготівкові платежі;

3) сприяння (в т.ч. і на законодавчому рівні) розвитку недержавних форм пенсійного забезпечення, що через відповідні фонди є головним джерелом довгострокових банківських ресурсів у розвинутих країнах;

4) формування системи довгострокових житлових накопичувальних вкладів для придбання нерухомості, що надавали б можливість по завершенні терміну дії отримати в банку іпотечний кредит на пільгових умовах;

5) запровадження у банківську практику системи строкових вкладів із обов'язковим попереднім повідомленням банку про вилучення за певний наперед обумовлений період;

6) забезпечення ефективного функціонування системи гарантування банківських вкладів із поступовим підвищенням мінімальних сум відшкодування коштів, а також розгляд можливостей виплати компенсацій, нарівні із фізичними особами, також і юридичним особам;

7) використання гарантійних інструментів для банків, що використовують короткострокові пасиви для фінансування довгострокових інвестиційних проектів, що передбачало б механізм негайного рефінансування певних стандартизованих за рівнем ризику активів при настанні страхових випадків (наприклад, одночасного вилучення значної кількості короткострокових ресурсів, значного коливання господарської кон'юнктури тощо) [95].

Розглядаючи мікроекономічний аспект оптимізації процесу формування ресурсної бази комерційних банків, потрібно відзначити, що для довгострокових кредитних вкладень в економіку потрібні передусім довгострокові ресурси. Відтак їх пошук і мобілізація кредитною системою в рамках усього національного господарства не може обмежуватися роботою окремих банківських установ, а передбачає макроекономічний рівень реалізації комплексу важливих завдань, спрямованих на реалізацію відповідних регулятивних заходів з боку держави. До числа таких заходів можна, зокрема, віднести наступні.

По-перше, розгляд можливостей забезпечення ефективного механізму рефінансування комерційних банків з боку Національного банку України, яке у ряді випадків мало б носити і довгостроковий характер. Нині воно спрямоване виключно на короткостроковий розподіл міжбанківських ресурсів, а відтак не може слугувати активним інструментом впливу з боку центрального банку на стимулювання формування необхідної структури кредитного портфеля комерційних банків за строками.

По-друге, використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності комерційних банків у тій частині, яка стосується умов організації кредитного процесу. Йдеться, зокрема, про можливість зниження вимог із формування резервів на можливі витрати за довгостроковими позичками реальному сектору.

По-третє, створення спеціалізованого банку розвитку, головним завданням якого є реалізація довгострокового кредитування пріоритетних галузей економіки [12, 318].

Не менш важливим аспектом підвищення ефективності використання банківських ресурсів є капіталізація банківських установ, а саме питання управління власним капіталом.

Управління капіталом банків на мікроекономічному рівні передбачає прогнозування його величини з врахуванням обсягів зростання балансових та позабалансових операцій, рівня фінансових ризиків, дотримання нормативів між різними структурними складовими капіталу відповідно до національних регуляторних положень з метою забезпечення достатнього рівня капіталізації.

Ключовим елементом в цьому випадку стає концепція механізму управління власним капіталом, в якій регламентовано позицію щодо управління власним капіталом банку та визначено основні її складові, що стосуються не тільки забезпечення достатнього обсягу капіталу, але й удосконалення систем організаційно-економічного забезпечення й систем стимулювання персоналу банків.

На макрорівні вирішення проблеми управління капіталом банків та підвищення капіталізації в цілому зводиться переважно до визначення певних завдань і нормативів, які виконують комерційні банки відповідно до вимог Національного банку України, а практичний її аспект на мікрорівні, покладається на окремі банки, які повинні виробити ці механізми і знайти потрібні кошти [98, 38-40].

Саме тому, пропонуємо комплексне вирішення проблем вибору джерел

нарощування капіталу банків. Зокрема, на макрорівні необхідно забезпечити удосконалення банківського законодавства, активізацію ролі банківських асоціацій, активізацію регулятивної політики НБУ, створення системи рейтингування та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків порівняно з іноземними.

На мікрорівні – запровадити дієві інструменти збільшення капіталу через удосконалення системи фінансового менеджменту у комерційних банках. У зв'язку з цим, слід зосередити увагу на участі Національного банку України, комерційних банків та держави у процесі підвищення капіталізації банків України.

Процесом управління капіталізацією банківської системи повинна стати цілеспрямована діяльність Національного банку, орієнтована на підвищення ефективності функціонування банків, що буде сприяти адекватному покриттю ризиків з поступовим нарощенням капіталу, що у свою чергу забезпечить повноцінним кредитно-інвестиційним потенціалом усі сфери національної економіки та зовнішньоекономічної діяльності [90, 170-171].

На сучасному етапі розвитку банківської системи в умовах економічної нестабільності гостро стоїть питання підвищення конкурентоспроможності банків порівняно з іноземними банками із збереженням національних пріоритетів банківської системи в цілому в умовах руху іноземного капіталу. Необхідно забезпечити систему управління, яка б з одного боку забезпечувала стабільність вітчизняних банків, а з іншого їх ефективність та динамічне зростання у зв'язку з інтенсивністю підвищення частки іноземного капіталу у банках України до 40,9% [99, 204-205].

Ці умови повинні базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків з національним капіталом, використанні позитивних структурних і технологічних переваг банків з іноземним капіталом для підвищення інвестиційного потенціалу вітчизняної банківської

системи та її стимулюючої ролі в соціально-економічному розвитку країни, інтенсифікації використання сучасних банківських технологій та банківського менеджменту, оптимізації інституційної структури вітчизняної банківської системи та наближення її до стандартів країн з розвинутою ринковою економікою.

На нашу думку, важливим кроком до розвитку вітчизняного банківського ринку повинно стати стимулювання відкриття філій іноземних банків у певних містах та спеціальних економічних зонах, що з одного боку сприятиме розвитку ринку банківських послуг у всіх регіонах, а з іншого – дозволить вітчизняним банкам конкурувати та співпрацювати з іноземними партнерами [73, 290].

Вважаємо за необхідне, встановлення загальної квоти іноземного капіталу у структурі статутного капіталу банківської системи України на рівні не більше ніж 50%, а на активні та валютні операції банків з іноземним капіталом встановлення лімітів. Необхідність такого обмеження полягає в тому, щоб поряд з розвитком банків з іноземними капіталами на території України існувала можливість розвитку та підвищення ефективності функціонування вітчизняного банківського капіталу. На випадок непередбачених ситуацій в країні (політичних чи економічних), коли іноземні банки можуть припинити свою діяльність на території України, вітчизняний банківський капітал повинен бути достатнім, щоб запобігти кризам у банківській системі та не допустити спаду економіки. Загальна квота на участь іноземного банківського капіталу в Україні повинна визначатися законодавчо [98, 44].

У сфері удосконалення банківського законодавства уточнення потребує розмір капіталу для банків, які на сьогоднішній день не досягають розміру капіталу 120 млн. грн., зміни якого повинні відобразитися у законі України «Про банки та банківську діяльність». Попри недосягнення розміру капіталу банків пропонуємо Національному банку України застосовувати механізм «примусового злиття» банків та ввести обмеження або заборону на

проведення кредитних операцій банків у межах розміру його капіталу. У цьому напрямку Національному банку України слід стимулювати і підтримувати процеси реальної концентрації капіталів у банківському секторі.

Аналіз особливостей концентрації вітчизняного банківського капіталу, що відбувалось у формі злиття чи приєднання банків, дає підстави для висновку, що потенційними кандидатами на поглинання чи приєднання є банки, основна діяльність яких зосереджена на обслуговуванні певної групи підприємств, переважно це вітчизняні банки третьої та четвертої груп. Саме ці банки об'єктивно об'єднують процесами злиття та поглинання, що вимагає від НБУ спрощення правової процедури проведення консолідації капіталу банків [100, 95].

На сучасному етапі важливим фактором збільшення капіталізації банків є поліпшення якісного рівня корпоративного управління. В Україні досить поширеною є практика, коли права дрібних акціонерів на отримання частки прибутку та участь в управлінні банками порушуються внаслідок наявності додаткових зобов'язань банку перед власниками крупних пакетів акцій.

Важливим елементом поповнення ресурсного портфеля, на нашу думку, також може стати використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності банків. Потрібно опрацювати питання щодо законодавчого встановлення права Національного банку України, вимагати від банків підтримки капіталу не лише на рівні вище нормативного, а й на такому, що забезпечує покриття притаманних конкретному банку ризиків [98, 45].

Враховуючи законодавство, пропонуємо вітчизняним банкам дотримуватися вимог Базельського комітету при розкритті інформації. Професійно подана інформація, відгуки клієнтів, створення блогів на сайтах банків забезпечить позитивну репутацію банків, дасть змогу успішно здійснювати конкурентну боротьбу на фінансовому ринку України.

На нашу думку, з боку держави необхідно запровадити обов'язкові додаткові грошові вливання в банківську систему через програму субординованого кредитування. Це повинно проявлятися у першу чергу на державних банках [99, 206].

Збільшення статутних капіталів державних банків дозволить відновити динамічний розвиток, розширити їх можливості на банківському ринку, надасть змогу брати участь у масштабних інвестиційних програмах, насамперед, у фінансуванні стратегічно важливих проектів державного значення.

Важливим кроком у підвищенні капіталізації банківської системи повинно стати удосконалення системи ризик-менеджменту у банках.

Пропонуємо, вітчизняним банкам використовувати ті моделі ризик-менеджменту, які побудовані не тільки на базі середньостатистичних даних, а й ті, що враховують критичні дані, що особливо актуально в умовах економічної нестабільності.

Тому в сучасних умовах, у межах використання передового міжнародного досвіду банківської діяльності та впровадження рекомендацій Базельського комітету необхідний новий підхід до побудови моделей ризик-менеджменту. Зокрема, дієвим буде метод стрес-тестування для банків, який дозволить покращити та удосконалити систему управління ризиками банківської діяльності в умовах економічної нестабільності, системи внутрішніх рейтингів [101, 182].

Для підвищення капіталізації банківської системи України пропонуємо створити систему рейтингування у Національному банку України, що дозволить посилити контроль та нагляд за банками у сфері управління капіталом банків та дозволить налагодити діалог із громадськістю, підвищити довіру населення до банків.

Запровадження рейтингової звітності банків та підвищення ролі банківських асоціацій матиме прямий вплив на окремі групи населення,

сприятиме активізації їх соціальної функції, а разом з тим і відкритому діалогу банків та суспільства.

Пропоновані нами заходи з боку держави, Національного банку України та комерційних банків дадуть можливість використовувати у банківській практиці нові методи у процесі управління капіталом банківської системи, результатом чого стане підвищення вартості акцій банку, зростання величини власного капіталу банків та збільшення кредитно-інвестиційного потенціалу банків, що забезпечить національну економіку необхідними ресурсами [96, 30].

Важливим джерелом зміцнення та розширення ресурсної бази є залучення коштів від міжнародних фінансових організацій, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація та ін.

Ще одним можливим варіантом оптимізації ресурсної бази банків є розширення можливостей випуску середньострокових цінних паперів та їх розміщення як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Сукупний ефект від зазначених заходів безумовно сприятиме відновленню довіри до банківської системи та підвищенню капіталізації банківської системи України, а також підвищить конкурентоспроможність вітчизняних банків на світовому фінансовому ринку та забезпечить фінансову стабільність національної економіки на шляху інтеграції у світове господарство. Це, у свою чергу, стимулюватиме розвиток реального сектора економіки і створить умови для формування стабільного конкурентного середовища у банківській сфері та національної безпеки країни в цілому.

3.3. Досвід провідних країн світу у сфері формування ресурсної бази та можливість його адаптації до вітчизняних умов

Одним із перспективних напрямів вдосконалення депозитних операцій є розширення кола депозитних рахунків клієнтів з багатofункціональним режимом роботи, що дає вкладникам банку додаткові можливості у сфері

використання своїх коштів з прийнятним рівнем доходу. У відносинах комерційних банків, як з фізичними, так і з юридичними особами, доцільно було б впроваджувати депозитні рахунки, які ґрунтуються на змішаному режимі функціонування. Цікавим щодо цього є підхід зарубіжних банківських установ у застосуванні NOW рахунків. В даному випадку кошти, що зберігаються на таких рахунках, можна використовувати з метою здійснення платежів, а з іншого боку вони є своєрідними фінансовими інвестиціями, які приносять їх власникам певні доходи.

З метою покращення структури депозитного портфеля та забезпечення суттєвого надходження коштів на строкові та ощадні рахунки варто порекомендувати спрощення режиму роботи даних рахунків, тобто процедури зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків. Доцільно ширше застосовувати строкові вклади з поповненням основної суми, а також ліквідувати обмеження щодо здійснення розрахунків з використанням коштів, які знаходяться на ощадних та строкових депозитах. Таким чином в майбутньому чітка структура різних видів депозитів — до запитання, строкових, ощадних — поступово зникатиме, підтвердженням чого є досвід комерційних банків розвинених країн, де все більше розвивається сфера застосування змішаних типів рахунків [102, 168].

Останнім часом банки намагаються пропонувати своїм клієнтам якомога більше послуг та сервісів. Багато кредитних організацій йдуть шляхом ускладнення банківських продуктів. Прикладом цього можуть слугувати інвестиційні депозити, практика застосування яких має місце в Росії. Такі вклади передбачають високі ставки за умови, що клієнт розмістить аналогічну суму в пайовий інвестиційний фонд (ПІФ) афілійованої з банком управляючої компанії або в загальний фонд банківського управління (ЗФБУ).

Найбільш поширений вид інвестиційного депозиту формально і з точки зору законодавства виглядає як дві угоди, пов'язані моментом укладення та умовами: строковий банківський вклад і довірче управління коштами

пайового інвестиційного фонду. Вклад клієнта по першому типу угоди підпадає під дію Закону РФ «Про страхування вкладів фізичних осіб у банках Російської Федерації», вкладення в ПФИ – ні. Зараз гранична сума виплат за вкладом за ст. 11 зазначеного Закону становить 700 тис. руб. Набагато цікавішим, з точки зору «захисту», є індексні вклади, де сума вкладу повністю захищена (знову ж таки в межах 700 тис. руб.), а процентна ставка є змінною і залежить від величини вартості базового активу або значення індексу.

Такий продукт дозволяє клієнту не тільки об'єднати переваги інвестиційних інструментів та строкових вкладів, але і самостійно сформувати оптимальний портфель інвестицій, виходячи з його переваг і очікувань. Крім того, таке інвестування дозволяє отримувати доходи від ринків акцій, що досить активно розвиваються. І все ж деякі фахівці з обережністю відгукуються про такі вклади, оскільки частина капіталу, що вкладається в ПФ та інвестуються в цінні папери, схильна до ризику зниження вартості внаслідок падіння цін на фондовому ринку.

Привабливі інвестиційні депозити і для банків. Адже залучаючи клієнтів в інвестиційні вклади, кредитні організації отримують комісійний дохід. Якщо ліквідності у банків забагато, то вони не зацікавлені в залученні нових депозитів, для чого вводять заборонні ставки, що може призвести до втрати клієнта. А інвестиційно-депозитний продукт дозволяє і утримати клієнта, і більш тонко управляти ліквідністю, а також одержувати дохід. Правда, не у всіх банків виходить якісний синергетичний ефект. Але це, безумовно, в їх інтересах. Будь-які депозитні продукти несуть перспективу для банків, оскільки вони розширюють базу фондування і дають кредитній організації можливість заробляти більше [103].

В умовах сьогодення пошук новітніх форм і методів формування довіри до фінансово-кредитних установ є вкрай актуальним і потребує практичного вирішення.

Першочерговим в умовах сьогодення є відновлення довіри населення на макрорівні. Без належної державної підтримки жоден банк, навіть найбільший, самотужки не зможе втримати своїх клієнтів. Наприклад, в Ізраїлі немає фондів гарантування вкладів громадян, але в обов'язки Центрального банку держави входить організація процедури санації і банкрутства банків. Центральний банк персонально відповідає перед вкладниками збанкрутілого банку (яких було лише п'ять в історії держави). Таким чином, для відновлення довіри громадян до банківської системи, на нашу думку, необхідно вдатися до таких дій:

— створити достовірний об'єктивний централізований інформаційний ресурс в якому буде постійно оновлена інформація про стан справ в економіці України;

— наростити ресурси Фонду гарантування вкладів, вони мають покривати суму вкладів хоча б у двох-трьох системоутворюючих банках країни;

— внести зміни у Цивільний кодекс України, які б унеможливлювали дострокове розірвання депозитних договорів (штрафні санкції за дострокове вилучення вкладу; оподаткування короткострокових вкладів (до 1 року)) за винятком чітко визначених форс-мажорних випадків [104].

Сьогодні вчені і практики значну увагу приділяють питанню **страхування вкладів клієнтів банків**. З цього приводу варто зазначити, що, окрім захисту коштів дрібних вкладників, система страхування депозитів повинна також захищати безпеку платіжної системи, запобігати виникненню кризових ситуацій, сприяти роботі з проблемними банками тощо [97, 296].

Корисним може бути досвід Польщі у створенні інституції банківського омбудсмена. Адже як відомо суперечності у тандемі «банк – клієнт» виникають доволі часто, тож потрібно знаходити способи їх вирішення з мінімальною втратою часу і з максимально вигідним для обох сторін результатом. Наприклад, права клієнтів часто порушуються при поданні неправдивої інформації про банківські послуги у пресі чи інших

засобах інформації. На наш погляд, до основних функцій українського інституту банківського арбітра потрібно віднести: а) захист прав споживачів фінансових послуг; б) моніторинг рекламних комунікацій, що включав би в себе перегляд рекламних повідомлень в газетах і телевізійних каналах [104].

За останнє десятиліття обов'язкові системи страхування внесків введені в більшості постсоціалістичних держав, зокрема в країнах СНД і Балтії: сьогодні вони функціонують у всіх країнах, що увійшли до Європейського співтовариства, а також в Азербайджані, Вірменії, Білорусі, Казахстані, Киргизстані, Молдові, Таджикистані, Узбекистані та в Україні.

Практичний інтерес має досвід, накопичений у найрозвинутіших країнах світу.

США має змішану систему захисту вкладників, функціонування якої забезпечують дві спеціальні організації: Федеральна корпорація зі страхування депозитів (ФКСД) і Федеральна корпорація зі страхування депозитів позиково-ощадних організацій (ФРС).

Об'єктами страхування у ФКСД є всі банківські внески, враховуючи їхні гарантійні зобов'язання перед клієнтом. Страхуються внески приватних і юридичних осіб, державних і недержавних організацій. Обов'язково страхуються внески в «національних банках», що працюють за генеральною ліцензією на території США (необхідна умова — членство у ФРС). Це стосується також «банків штатів», що діють за ліцензіями, виданими урядами окремих штатів, добровільних членів ФРС.

Банк, що застрахував у ФКСД свої депозити, може в будь-який час розірвати з нею відношення. Однак і корпорація має право виключити з системи страхового захисту банки, що були помічені в здійсненні незаконних або дуже ризикованих операцій. Незалежно від мотивів, що призвели до позбавлення банком такого захисту, страхове відшкодування забезпечується ще протягом двох років з моменту розірвання договору. Протягом цього часу банк зобов'язується робити щорічні внески за діючою ставкою, розрахованою на незмінну суму внесків.

На одного утримувача рахунку виплачується страхове відшкодування до 100 тис. дол. Серйозних обмежень щодо кількості рахунків на одного вкладника немає. Подібна модель застосовується в Канаді, Великобританії, Японії. Її часто використовують країни, що розвиваються, і вперше запроваджують страхування банківських вкладів [105].

Великобританія. Фонд депозитів британських банків створений відповідно до Банківського акту 1979 р., що й регулює його діяльність. В обов'язковому порядку страхуються внески усіх банків (за винятком окремих філіалів іноземних банків, стерлінгові рахунки яких у Великій Британії знаходяться під захистом систем, що діють у країнах базування таких банків).

Страхуються лише внески у фунтах стерлінгів, що знаходяться на рахунках у Великій Британії. Передбачено тільки прямий захист заощаджень вкладників, а максимальний розмір страхового відшкодування для одного вкладника визначено у розмірі 75% перших десяти тисяч фунтів стерлінгів його депозиту.

Німеччина. ФРН має розгалужену мережу страхування банківських внесків, до якої входять Фонд страхування депозитів приватних банків, Фонд страхування депозитів ощадних кас і Страховий фонд кооперативних банків. Центральний банк країни безпосередньо не впливає на систему страхування. У фонді можуть брати участь приватні банки, що мають генеральну ліцензію Федерального відомства з нагляду за кредитною справою і що є членами Союзу аудиторів німецьких банків.

Страхуються практично всі види внесків, за винятком міжбанківських і деяких боргових зобов'язань на пред'явника. Не підлягають страхуванню зобов'язання банку стосовно своїх керівників і засновників, які виступають як фізичні особи; вимоги до банку членів його спостережної ради та їхніх прямих родичів.

Керівництво банківської асоціації корегує порядок стягнення внесків і має право припинити збір внесків після досягнення фондом достатнього

розміру або навпаки, подвоїти величину внеску, якщо коштів недостатньо. Банк може бути виключений зі складу його учасників за порушення Статуту фонду.

Так захищають вкладників у Франції, Швейцарії, Нідерландах та інших країнах Європи. Прихильники такої системи страхування депозитів обґрунтовують її корисність сприянням розвитку конкуренції.

Франція. Французька асоціація банків управляє фондом депозитного страхування, який охоплює всі банки, які знаходяться на території країни, враховуючи філії іноземних банків. Не підлягають страховому захисту депозити закордонних відділень французьких банків та міжбанківські, депозитні сертифікати і внески в іноземній валюті. Сума страхового відшкодування на одного вкладника не перевищує 200 тис. франків.

Японія. Корпорація зі страхування депозитів існує з 1971 року. Її капітал складається з рівноподілених внесків уряду, Банку Японії і приватних банків.

Страхове відшкодування виплачується з фонду, утвореного щорічними внесками у розмірі 0,008% застрахованих депозитів банку. Компенсація вкладникам виплачується лише у тому разі, коли їхні депозити виражені в національній валюті, максимальна сума компенсації – 10 млн. єн [105].

В Україні використовується варіант захисту депозитів фізичних осіб, який передбачає створення особливого державного чи підконтрольного державі органу, діяльність якого фінансується спільно банками та державою. При цьому для банків встановлюється щорічна премія, величина якої тією чи іншою мірою залежить від обсягу гарантованих або сукупних вкладів фізичних осіб.

У світовій практиці існують 3 методи фінансування фондів страхування депозитів: авансове фінансування, фінансування постфактум та гібридне (змішане) фінансування.

Авансове фінансування вимагає накопичення і підтримки фонду для покриття витрат по відшкодуванню застрахованих депозитів, а також супутніх витрат до того, як відбудеться банкрутство того чи іншого інституту-учасника. Він формується банками-учасниками за допомогою сплати ними внесків, а також за рахунок інших джерел. Система з авансовим фінансуванням є більш регламентованою і породжує більшу визначеність, ніж інші системи – кошти повинні бути наявними ще до того, як у них виникне потреба.

У системах, що фінансуються постфактум, внески банків сплачуються тільки у випадку, коли який-небудь з інститутів збанкрутує. Системи, що фінансуються постфактум, часто не припускають наявності закріпленого обов'язку брати участь у покритті витрат на виплату відшкодування вкладникам. Такі системи знаходяться в основному в Європі. Також до таких країн належать Австрія, Бахрейн, Чилі, Гібралтар, Острів Мен, Італія (в Італії банки сплачують щорічні внески на покриття адміністративних витрат страховика), Ліхтенштейн, Люксембург, Нідерланди, Словенія, Швейцарія та Великобританія.

Гібридне фінансування припускає формування фонду за рахунок внесків, а також передбачає механізм отримання коштів від інститутів-учасників постфактум – як спеціальні внески/збори або кредити – при виникненні в цьому необхідності. Системи з гібридним фінансуванням є достатньо поширеними у світовій практиці.

Існує практика, коли фонд, який фінансується авансовим методом, і, крім того, наділений повноваженнями стягувати внески/збори пост-фактум для покриття дефіциту фонду. Прикладом такого підходу може бути корпорація страхування депозитів Канади.

Аналіз усіх методів фінансування дозволяє стверджувати, що для країн з перехідною економікою найбільш доцільним є авансове фінансування. По-перше, воно забезпечує накопичення коштів, необхідних для виплати відшкодувань вкладників. По-друге, у його фінансуванні беруть участь всі

учасники системи (враховуючи й тих, які збанкрутували). По-третє, авансове фінансування дозволяє уникнути проциклічного ефекту, до якого призводить фінансування постфактум. Нарешті, наявність фонду, кошти якого дозволяють за необхідності здійснювати виплати вкладникам, зміцнює довіру до банків.

Одним із важливих питань у системі авансового фінансування є питання розміру ставки внеску до фонду та її різновид. У світовій практиці існують внески з єдиною ставкою та внески з диференційованою ставкою (з урахуванням ризику).

При використанні підходу, що припускає єдину ставку, всі інститути-учасники сплачують внески за однією і тією ж ставкою, розрахованою стосовно бази, що відносно просто в плані створення такої системи. Проте головним недоліком її є несправедливість, оскільки банки з високим рівнем менеджменту та низьким рівнем ризиків субсидують банки з більшим рівнем ризиків, а проблема моральної шкоди тут виявляється більш гострою, ніж у випадку з системою внесків з урахуванням ризику.

Альтернативою є система диференційованих або коректованих з урахуванням ризику ставок внесків, при якій ризик, якому піддає страховика депозитів той або інший інститут-учасник, впливає на ставку його внеску. Це знижує моральну шкоду, стимулюючи інститути-учасники до того, щоб дотримуватися більш розумного підходу до управління ризиками. Диференційовані внески є більш справедливими, оскільки крос-субсидування одними інститутами інших зменшується. Важливою перевагою систем внесків, що коректуються з урахуванням ризику, є те, що вони можуть спонукати членів рад директорів інститутів-учасників тиснути на менеджмент для того, щоб останній краще займався питаннями управління ризиками у випадку, якщо ставка внесків збільшується.

Недоліком принципу диференційованих внесків є те, що вони складніші в розробці і адмініструванні.

Введення в дію системи диференційованих внесків звичайно відкладається до того часу, коли система страхування депозитів достатньо зміцніє. Наприклад, у 1995 р. США були єдиною країною, яка використала ставки внесків, диференційованих за ступенем ризику. Дана система використовується в Аргентині, Білорусі, Болівії, Канаді, Сальвадорі, Фінляндії, Угорщині, Італії, Мікронезії, Перу, Португалії, Румунії, Швеції, Тайвані, Туреччині, США та Уругваї.

В Україні регулярні внески банків до фонду становлять 0,25 % від залишків вкладів фізичних осіб на кінець півріччя. В інших країнах ця премія коливається у межах 0,01–0,5 % від депозитів, проте іноді перевищує 1 %. Так, ставка щорічних відрахувань в Японії становить 0,008 %, у Німеччині – 0,03 %, у Великобританії – 0,3 %, в Росії – 0,15 %, у Бельгії – 0,02 %, в Іспанії – 0,12 %.

У США щорічні внески банків Федеральної корпорації страхування депозитів час від часу зростають. При цьому банки поділяються на 9 категорій залежно від ступеня ризиковості діяльності банку та його фінансового стану. Для кожної категорії банків розмір страхової премії диференціюється; законодавчо встановлений ліміт – 0,325 %.

У Німеччині банки щорічно сплачують 0,03 % від зобов'язань кредиторів, які належать до банківських операцій. Для нових членів передбачено разовий платіж – 0,09 %; при очікуваному дефіциті коштів розмір відрахувань подвоюється; при досягненні запланованого розміру фонду гарантування встановлюється ставка 0 %; якщо зібраних коштів недостатньо, можливий додатковий платіж – до 0,03 %. Банки з підвищеною мірою ризику сплачують 250 % від звичайного розміру відрахувань.

Отже, в Україні одна з найвищих ставок відрахувань до фонду. Частково це обумовлено тим, що в Україні використовується єдина ставка внесків до фонду.

Отже, в Україні діє авансовий метод фінансування ФГВФО, який є найбільш доцільним для країн з перехідною економікою. Для збільшення

ресурсів ФГВФО було б доцільно запровадити диференційовану ставку внесків. Це буде стимулювати банки до проведення зваженої кредитної політики, вдосконалення управління ризиками, що, у свою чергу, буде сприяти підвищенню стабільності банківської системи [106, 88-91].

Сьогодні виникає потреба в незалежному **рейтингу** надійності банків для розміщення депозитів. Такий рейтинг повинен бути зручний у використанні, тобто зрозумілий, легко сприйманий клієнтами. В цих умовах найважливішим питанням залишається питання розгляду критеріїв довіри населення на мікрорівні, тобто на рівні окремої банківської установи, що і становить актуальність дослідження в даній сфері.

У світовій практиці поряд із поняттям рейтинг дуже часто використовується термін ренкінг, суть якого зводиться до розстановки банків за певними величинами, такими, як сумарні активи (загальний обсяг грошей, з якими працює банк), капітал (вартість банку), депозити (довірені банку кошти населенням та підприємствами). Особливістю ренкінгів є те, що вони оцінюють банк лише за абсолютними показниками, які свідчать про розміри банку, але не відбивають якість вимірюваних величин.

На нашу думку, банківський рейтинг – це метод поточної та одночасно перспективної комплексної оцінки банку, на основі якої можна визначити позицію певної банківської установи стосовно інших установ відповідно до обраного показника.

Використовувані в міжнародній та вітчизняній практиці методики рейтингування депозитів відрізняються кількістю досліджуваних аспектів діяльності, аналізованих параметрів та критеріїв, базовим методом побудови рейтингу і використовуваними інструментами обчислень показників.

У США та Європі ринок рейтингових послуг розділений між чотирма великими агентствами: Moody's, Standard & Poor's, The Fitch IBCA і Duff & Phelps. Кожне з агентств використовує власні ексклюзивні методики оцінювання банківських депозитів. Розглянемо найбільш популярні з них.

Для судження про депозитну привабливість банків Moody's використовує такі рейтинги: Глобальний рейтинг депозитів у національній валюті (Global Local Currency Deposit Rating) та Довгостроковий рейтинг за депозитами в іноземній валюті (Foreign Currency Deposit Rating).

Глобальний рейтинг банківських депозитів у національній валюті, за методикою Moody's поєднує такі аспекти кредитного ризику, які стосуються здатності аналізованих банків здійснювати виплати стосовно своїх зобов'язань у національній валюті і включає внутрішню фінансову стабільність та наявність зовнішньої підтримки. Рейтинг Moody's за зобов'язаннями банку в іноземній валюті є похідним від рейтингу банку в національній валюті для подібного виду зобов'язань. Проте рейтинги депозитів в іноземній валюті, як правило, обмежені державним порогом для банківських депозитів в іноземній валюті.

Значну популярність у всьому світі набула американська методика CAMELS (C – Capital adequacy, або достатність капіталу; A – Asset quality, або якість активів; M – Management, або якість управління; E – Earnings, або прибутковість; L – Liquidity, або ліквідність; S – Sensitivity to risk, або чутливість до ризику), яка була розроблена ще у 1978р. «Sheshunoff Bank» [16]. Саме цю методику оцінки використовує НБУ при складанні рейтингів банківських депозитів. Методика CAMELS являє собою стандартизовану рейтингову систему комерційних банків США [17]. Причому показники депозитної бази, достатності капіталу, якості активів та прибутковості оцінюються за п'ятибальною шкалою, для показників ліквідності головне значення набуває аналіз їх динаміки, а при оцінці менеджменту оцінюється наявність і виконання банком власної політики. Оцінка діяльності банку в цілому також визначається за п'ятибальною шкалою.

Але необхідно відзначити, що для коректного використання даної методики в умовах України існують певні перешкоди, пов'язані з тим, що CAMELS визначає специфіку американської моделі, яка базується на домашніх господарствах, що є основними боржниками, а не вкладниками, на

відміну від європейської моделі. Дана уніфікація моделі оцінки депозитів може спричинити отримання неточних результатів та ухвалення помилкових рішень. У цьому ж напрямку висловились і Канцлер ФРН Ангела Меркель, яка висунула ідею створення європейського рейтингового агентства, оскільки, на її думку, англосаксонські підходи не завжди працюють в європейському контексті.

Методика FIMS. Федеральна резервна система США для експрес-аналізу оцінки депозитної привабливості банку використовує методику FIMS (з подальшим застосуванням CAMEL). На першому етапі розраховуються необхідні коефіцієнти, і дається оцінка поточного стану банку. На другому етапі коефіцієнти ранжуються за ступенем ризику, і дається перспективна оцінка банківської діяльності та здатності виконувати нормативні вимоги центрального банку. Результатом оцінки діяльності банку є розрахунок сукупного рангу. Чим менше його значення, тим складніше фінансовий стан банку і тим менш цікавий він для вкладників.

У даному випадку слід відзначити істотну проблему: у банків з різною спеціалізацією та індивідуальною специфікою нормальні діапазони значень багатьох коефіцієнтів будуть істотно відрізнятися, тому результати такого аналізу за банківською системою будуть недостатньо точними.

Проблема рейтингів, які встановлюються міжнародними агентствами, полягає в недостатній вибірці аналізованих українських банків. Як правило, це банки з групи найбільших, які займаються залученням коштів на міжнародних ринках капіталу. При цьому міжнародні агентства при встановленні індивідуального рейтингу депозитів орієнтуються на суверенний рейтинг України, зниження якого автоматично призводить до зниження рейтингу окремих банків. Як наслідок, банки, що не мали даного рейтингу, отримали необґрунтовану перевагу стосовно банків, що співпрацюють із цими агентствами. Періодична поява негативної інформації про зниження рейтингів надійності і різке скорочення можливості залучення коштів нерезидентів урешті-решт змусила значну частку великих

українських банків припинити співпрацю з міжнародними рейтинговими агентствами [107, 192-194].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Проведене дослідження дозволяє нам зробити такі висновки:

1. Розглядаючи проблематику формування та оптимізації ресурсної бази комерційних банків України, ми виявили ряд нагальних питань, які потребують вирішення, а саме:

- слабкість ресурсної бази банківських установ, а також недостатність обсягу грошових ресурсів для довгострокового кредитування реального сектору економіки;

- нераціональна структура ресурсної бази банків з точки зору строковості, тобто дефіцит довгострокових ресурсів;
- все ще низький рівень довіри клієнтів до вітчизняної банківської системи, що не дозволяє залучати достатній обсяг коштів, зокрема на довгостроковий період;
- попри те, що банківська система України на сьогодні виконує всі нормативи капіталу, рівень капіталізації є дещо низьким в порівнянні із банками провідних країн і не відповідає ризиковості банківської діяльності в сучасних умовах;
- питання входження на український ринок іноземного банківського капіталу породжує як позитивні, так і негативні наслідки, що також стає проблемою для подальших досліджень.

2. Виходячи з висвітлених проблем формування ресурсної бази вітчизняними банківськими установами, ми запропонували ряд шляхів їх вирішення.

Нині, коли міжнародні банки знизили обсяги кредитування вітчизняних банків, а також, зважаючи на недостатність ресурсів на внутрішньому банківському ринку, посилюється значення депозитних ресурсів, які банк повинен залучити шляхом проведення депозитних операцій. У зв'язку з цим першочерговим завданням є розробка ефективної депозитної політики, привабливої для клієнтів з одного боку та прибуткової для банків з іншого. Вирішенням цієї проблеми може бути розробка простих і зрозумілих споживачеві депозитних продуктів, які б не потребували значних витрат з боку банку; врахування інтересів певного сегмента споживачів, на який орієнтується банківська установа.

Підвищення зацікавленості індивідуальних осіб у розміщенні своїх коштів на вкладних рахунках можна забезпечити шляхом переорієнтації депозитної політики на нові джерела ресурсів, її модернізації та перегляду цілей, запровадженням новітніх організаційних форм ведення депозитних рахунків населення; використанням можливостей з комплексного

обслуговування клієнтури (тобто необхідність надання індивідуальним вкладникам додаткових послуг, які супроводжують взаємини із банком у процесі традиційного депозитного обслуговування).

Також з метою підвищення рівня довіри клієнтів до банківської системи варто вдосконалити систему страхування вкладів та рейтингування банківських установ. З цього випливає необхідність більш детального розкриття інформації про банк та донесення цієї інформації до потенційних клієнтів.

Стосовно управління капіталізацією, то заходи щодо цього процесу повинні здійснюватися комплексно як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях. Ефективним, на нашу думку, буде посилення процесу концентрації банківського капіталу з метою запобігання ризикам, які притаманні банківській діяльності. Необхідно посилити позиції державних банків, зокрема через проведення субординованого кредитування даних банківських установ.

Вкрай неоднозначним моментом є присутність іноземного капіталу на українському банківському ринку, що веде за собою як позитивні, так і деякі негативні наслідки. З метою контролювання даного процесу потрібно на законодавчому рівні зафіксувати максимально допустиму межу частки іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі, встановити ліміти на здійснення певних операцій.

В перспективі одним із напрямів розширення ресурсної бази має стати запозичення коштів від міжнародних фінансових організацій, а також випуск та розміщення середньострокових цінних паперів.

3. У сфері формування ресурсної бази комерційні банки України повинні звертати увагу на зарубіжний досвід. Зокрема, щодо розширення асортиментного ряду банківських продуктів, а також удосконалення системи страхування вкладів клієнтів та складання рейтингів надійності банків. Всі ці заходи допоможуть повернути довіру клієнтів до комерційних банків на належний рівень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами дослідження ми можемо навести наступні висновки:

1. Розглядаючи поняття «ресурсна база», ми проаналізували обидва підходи до його трактування: так зване «вузьке розуміння» (як сукупність коштів, що перебувають в обороті банку), а також «широке розуміння», коли ресурсна база розглядається як сукупність фінансових, організаційних та економічних ресурсів (мережа філій, персонал банку, його матеріально-

технічна база), які мають вплив на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг і забезпечення надходження додаткових коштів.

В результаті ми дотримуємося традиційного розуміння ресурсної бази банку, тобто розглядаємо його лише в рамках фінансових ресурсів.

2. Наступним етапом вивчення теоретичних основ ресурсної бази стало дослідження підходів різних науковців до питання класифікації банківських ресурсів. Відтак ми визначили, що ресурси класифікуються за такими ознаками, як можливість прогнозування, час використання, джерела формування, ініціатива, характер залучення, місце мобілізації, резидентність, форма власності, організаційно-правова форма залучення капіталу банком, форма залучення, джерело утворення, економічний зміст відображення у балансі банку тощо. Найбільше суперечок викликає поділ банківських ресурсів за джерелами формування. Проте більшість вчених все-таки виділяють власний капітал, залучені, а також і запозичені ресурси.

3. Ми здійснили аналітичну оцінку динаміки ресурсної бази банківської системи України в межах періоду часу з 01.01.2008 по 01.01.2013 рр. і виявили такі тенденції, як схильність до збільшення залишків на поточних рахунках фізичних осіб в докризовий період у зв'язку зі збільшенням їхніх доходів, позитивній динаміці в ощадній поведінці домашніх господарств, а також деякому збільшенню довіри населення до банків, а також суттєве збільшення залишків коштів юридичних осіб в структурі ресурсів банків, що справило позитивний вплив на ресурсну базу банківської системи. В той же час помітно поживався процес емісії банками боргових зобов'язань.

Існує незаперечна тенденція до збільшення ресурсної бази всієї банківської системи у розрізі всіх видів ресурсів. Проте саме залучені ресурси є основним джерелом формування ресурсної бази, виходячи з якої банки мають можливість здійснювати повний спектр активних операцій. Найістотнішою складовою всіх зобов'язань банку є кошти юридичних і

фізичних осіб, виходячи з цього, їх збільшення в загальному обсязі пасивів банку надає ширші можливості для здійснення активних операцій.

Кошти фізичних осіб залишаються надійним джерелом ресурсної бази банку, стаючи все більш вагомим її елементом: на кінець 2011 року їхня частка у загальних пасивах складає близько 29%. Загальний об'єм депозитів у 2012 році підвищився на 16,1 % – до 567,9 млрд. грн. Таке зростання мало місце внаслідок збільшення депозитів як у національній (13,8 %), так і в іноземній валютах (19,2 %).

4. Щодо формування запозичених ресурсів, то в даній сфері вітчизняні банки все частіше вдаються до емісії євробондів. Найбільше відзначилися Укрексімбанк та Приватбанк. Ми побачили, що даний спосіб запозичення коштів має ряд як переваг, так і недоліків.

5. В останні роки значно збільшилася кількість банків з іноземним капіталом (в період з 2007 до 2013 року кількість банків з іноземним капіталом збільшилася з 35 до 53, в тому числі зі 100%-вим іноземним капіталом – з 13 до 22). Нині іноземний капітал у складі вітчизняної банківської системи представлений різними країнами. Найбільша частка (19%) належить російському, 14% – капітал з Кіпру, 12% – з Нідерландів, 9% – з Австрії, 8% – з Німеччини, 7% – з Франції.

6. В сучасних умовах, коли банківська система оговтується від наслідків фінансової кризи, потребують негайного вирішення ряд проблем, серед яких: недостатність ресурсної бази для кредитування реального сектору економіки, занадто низький рівень капіталізації банківської системи, щоб забезпечити стабільне її функціонування, значний дефіцит довгострокових ресурсів, наявність іноземного капіталу, а також низький загальний рівень довіри потенційних клієнтів до банків, про що свідчить значний обсяг готівкової гривні на руках у населення.

З метою вирішення даних питань ми запропонували низку заходів, які в комплексі дадуть змогу, перш за все, повернути довіру до банківської системи України, покращити процес формування збалансованої ресурсної

бази та створити оптимальну її структуру, яка б найкраще відповідала економічним умовам, в яких безпосередньо функціонують банки.

Також можливо збільшити рівень капіталізації комерційних банків і привести його у відповідність до аналогічних показників за кордоном. Ефективним, на нашу думку, буде посилення процесу концентрації банківського капіталу з метою запобігання ризикам, які притаманні банківській діяльності. Необхідно посилити позиції державних банків, зокрема через проведення субординованого кредитування даних банківських установ.

Щодо проблеми присутності в Україні іноземного банківського капіталу, то дані процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки. З метою нівелювання саме негативних наслідків потрібно запровадити чітке державне регулювання в цій сфері.

З метою залучення нових клієнтів банки повинні здійснювати заходи зі створення нових депозитних продуктів, цікавих та вигідних споживачу в даний момент, а також проводити маркетингові кампанії, використовуючи різноманітні засоби масової інформації. Надзвичайно важливим є повернення довіри до банків, чому значно сприяє вдосконалення системи страхування вкладів.

Неможливо заперечити всю важливість досвіду провідних країн світу у сфері формування та оптимізації ресурсної бази, наприклад, в галузі страхування депозитів, складання рейтингів надійності банків тощо.

Отже, дипломній роботі здійснено теоретичне обґрунтування й запропоновано вирішення наукового завдання щодо розробки дієвого механізму управління ресурсною базою комерційних банків та практичних рекомендацій щодо його вживання у фінансових установах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Толковый словарь рыночной экономики [Текст]: / под общ. ред. Ф. А. Крутикова. – М.: Рекламно-издательская фирма «Глория», 1993. – 576 с.
2. Заруба О. Д. Банківський менеджмент і аудит [Текст]: підручник / О. Д. Заруба. – К.: Видавництво «Лібра», 1996. – 340 с.
3. Банківські операції [Текст]: підр. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. А. М. Мороза. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

4. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: формування та управління: Автореф. дис. канд. екон. наук за спец. 08.04.01/ Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, 2000.
5. Землячов С. В. Сутність, джерела формування та значення ресурсної бази комерційних банків [Електронний ресурс] / С. В. Землячов. – Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2009_3/Magazine_03_09_st12_p68-74.pdf.
6. Кутідзе Л. С. Структура залучення фінансових ресурсів комерційним банком: деформація під впливом світової фінансової кризи [Текст] / Л. С. Кутідзе, О. А. Гранько // Економічний простір. – 2009. - №23/2. – С. 131-139.
7. Колесников В. И. Банковское дело [Текст]: учебник для студ. / В. И. Колесников, Л. П. Кроливецкая. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 480 с.
8. Волохата К. О. Сутність і значення ресурсної бази банків [Текст] / К. О. Волохата, В. Є. Волохата // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. - №1 (10). – С. 147-154.
9. Банковское дело [Текст]: учебник / О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова, Н. И. Валенцева и др.; под ред. О. И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2011. – 768 с.
10. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика [Текст]: / Э. Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Дж. Р. Кэмпбелл; пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. В. Лукашевича. – М.: АНК и др., 1996. – 446 с.
11. Дударенко, О. А. Банківські ресурси, їх складові та проблема акумуляції [Текст] / О. А. Дударенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2006. - Т. 15. - С. 267 – 275.
12. Дзюблюк О. В. Проблеми оптимізації ресурсної бази банків умовах кризових явищ на фінансових ринках [Текст] / О. В. Дзюблюк // Сталий розвиток економіки. – 2012. - №4 (14). – С. 316-319.

13. Гроші та кредит [Текст]: підручник / за заг. ред. проф. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.
14. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции [Текст] / В. М. Усоскин. – М.: «Все для вас», 1993. – 320 с.
15. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Текст]: монографія / М. Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
16. Киселев В. В. Управление банковским капиталом (теория и практика) [Текст] / В. В. Киселев. – М.: Экономика, 1997. – 256с.
17. Шевцова М. Ю. Оптимізація формування ресурсної бази банку [Текст] / М. Ю. Шевцова, Г. Е. Бурчак // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. - №5 (3). – С. 161-170.
18. Вовканич А. І. Особливості формування ресурсів комерційних банків [Текст] / А. І. Вовканич // Вісник східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2010. - №2 (8). – С. 157-164.
19. Нескородєва І. І., Єфімова Ю. І. Дослідження сутності фінансових ресурсів банку [Текст] / І. І. Нескородєва, Ю. І. Єфімова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. - №38. – С. 199-203.
20. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія [Текст] / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
21. Савлук М. І. Вступ до банківської справи [Текст]: навч. посібник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, А. М. Коряк. – К.: Лібра, 1998. – 344 с.
22. Довгань Ж. Банківський капітал: суть і значення [Текст] / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 1998. - №7. – С. 18-20.
23. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа [Текст]: підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків – К.: Знання, 2008. – 564 с.
24. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення [Текст]: монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.

25. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління НБУ : затверджена 28.08.2001 р. №368. / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1028.722.47&nobreak=1>.
26. Гайдай В. Економічна сутність банківського капіталу [Текст] / В. Гайдай // Економічний аналіз. – 2010. - №7. – С. 137-140.
27. Луців Б., Заславська О. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України [Текст] / Б. Луців, О. Заславська // Вісник ТНЕУ. – 2012. - №2. – С. 89-102.
28. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами : постанова Правління НБУ : прийнята 03.12.2003 р. №516 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z1256-03>.
29. Коцовська Р. Р. Банківські операції [Текст]: навч. Посібник / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К.: УБС НБУ: Знання, 2010. – 390 с.
30. Банківська справа: навч. посібник [Текст] : навч. посібник / І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський, Н. Д. Галапуп та ін.; за ред. проф. Р. І. Тиркала. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с.
31. № 327 від 13.07.2010 р. Положення про надання Національним Банком України стабілізаційних кредитів банкам України: постанова Правління НБУ: прийнята 13.07.2010 р. №327 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10>.
32. Міщенко В. І., Сомик А. В. Ліквідність банківської системи України: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12 [Текст] / В. І. Міщенко, А. В. Сомик. – К.: НБУ, Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с.
33. Положення про регулювання Національним Банком України ліквідності банків України: постанова Правління НБУ: прийнята 30.04.2009 р. № 259 / національний Банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09>.

34. Про цінні папери та фондовий ринок: закон України: прийнятий 23.02.2006 р. № 3480 – IV: за станом на 01.01.2013 року / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
35. Про банки і банківську діяльність: закон України: прийнятий 07.12.2000 р. №2121 – III: за станом на 01.01.2013 року / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
36. Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи: закон України: прийнятий 23.06.2009 р. №1533 – VI: за станом на 01.04.2011 року / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1533-17>.
37. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка [Текст]: учебник / Г. С. Панова. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 272 с.
38. Антонов Н. Г., Пессель М. А. Денежное обращение, кредит и банки [Текст]: учебник / Н. Г. Антонов, М. А. Пессель. – М.: АО Финстатинформ, 1995. – 272 с.
39. Глущенко В. В. Финансово-кредитный механизм в условиях развития хозрасчета [Текст] / В. В. Глущенко, В. Г. Новиков, М. М. Коробов. – Х.: Изд-во «Основа», 1990. – 328 с.
40. Стельмах В. С. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / В. С. Стельмах та ін. – К.: Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с.
41. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці [Текст]: монографія / О. О. Чуб. – К.: КНЕУ, 2009. – 340 с.
42. Матлага Л. О. Особливості регулювання достатності капіталу як основи стабільного розвитку банківської системи України [Текст] / Л. О. Матлага // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – №1 (39). – С. 258-263.

43. Малахова О. Л. Аналітична оцінка фінансової стійкості банків України [Текст] / О. Л. Малахова // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Сталий розвиток економіки. – 2012. - №5 (15). – С. 341-348.
44. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків: закон України: прийнятий 15.02.2011 р. №3024-VI: за станом на 16.06.2011 року // Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3024-17>.
45. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2013 року // Вісник НБУ. – 2013. – №2 (204). – С. 50-55.
46. Колодізев О. М., Лесик В. О. Забезпечення стабільності банківської системи на основі підвищення ефективності управління капіталізацією вітчизняних банків [Електронний ресурс] / О. М. Колодізев, В. О. Лесик. – Режим доступу:
http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/VUABS/2012_1/32_03_01.pdf
47. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012 рік [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу:
http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2012.pdf
48. Аналітичний огляд банківської системи України за 2011 рік [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу:
http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2011.pdf
49. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
50. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління НБУ: прийнята 02.06.2009 р. № 315: за станом на 21.03.2013 року / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09>
51. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління НБУ: прийнята 11.04.2005 р. №125: втрата чинності від 02.06.2009 року / Національний банк України. –

Офіційний текст. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0125500-05>

52. Коваленко В. В., Крухмаль О. В., Торяник Ж. І. Проблеми капіталізації та оцінювання достатності капіталу банку [Текст] / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль, Ж. І. Торяник // Актуальні проблеми економіки. Гроші, фінанси і кредит. – 2011. – № 8 (122). – С. 276-286.
53. Кузьменко Є. С. Сучасні тенденції формування ресурсної бази комерційних банків [Текст] / Є. С. Кузьменко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. - №3 (15). – С. 136-140.
54. Чернишова А. В. Аналіз формування та використання депозитної бази банку [Текст] / А. В. Чернишова // Управління розвитком – 2013. - №3 (143). – С. 140-142.
55. Макаренко М. І. Посткризова реінкарнація ринку банківських послуг [Електронний ресурс] / М. І. Макаренко // Ефективна економіка. – 2012. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1668>
56. Соціологічні дослідження компанії GfK Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gfk.ua/public_relations/press/press_articles/003507/index.ua.html].
57. Добровольська І. О. Проблеми визначення збалансованості між вартістю та обсягами залучення коштів населення до банку [Текст] / І. О. Добровольська // Наука й економіка. – 2012. - №3 (27). – С. 17-21.
58. Горшеніна В. М. Сучасний стан розвитку ресурсної бази банків України [Електронний ресурс] / В. М. Горшеніна // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2013/Economics/1_130721.doc.htm
59. Монетарний огляд за 2009 рік [Електронний ресурс]. – національний банк України. Департамент монетарної політики. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=B676F421FEA71177510D79DE7ED405BC?id=60908>

60. Добровольська І. О. Складові залучення заощаджень населення на депозитні рахунки банку [Текст] / І. О. Добровольська // Банківська справа. – 2013. – № 1. – С. 122-127.
61. Монетарний огляд за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Національний банк України. Департамент монетарної політики. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=76207>
62. Труш Г. Формування і використання ресурсної бази комерційних банків у сучасних умовах [Текст] / Г.Труш // Банківська справа. – 2013. – № 2. – С. 50-58.
63. Корнилюк Р. Аналітичний звіт «Квартальний огляд банків. Депозити. Winter – 2013» [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк // Режим доступу: <http://www.slideshare.net/kornellio/2013-winter>
64. Бюлетень Національного банку України. – 2013. - №1 (238) [Електронний ресурс]. – Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=260214>
65. Монетарний огляд за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Національний банк України. Департамент монетарної політики. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=503712>
66. Анісімова Л. А. Єврооблігації – альтернативний шлях поповнення пасивів кредитно-фінансових установ [Текст] / Л. А. Анісімова, Т. П. Вахнюк // Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. – 2011. - №2 (58). – С. 21-27
67. Кирилейза І. Єврооблігації як інструмент залучення фінансових ресурсів вітчизняними банками [Електронний ресурс] / І. Кирилейза // Сучасні тенденції фінансового ринку. – 2011. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=369>.
68. Альфа-Банк (Україна) виплатив третій транш за Єврооблігаціями 2012 [Електронний ресурс] // FINCOMPASS. – Режим доступу: <http://fincompass.org.ua/banks/2999>.

69. Укрексімбанк розмістив єврооблігації на \$250 млн. [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу: <http://news.dt.ua/articles/7444>.
70. Ощадбанк здійснив успішне розміщення єврооблігацій : [Електронний ресурс] // Український банківський портал. – Режим доступу: http://banker.ua/bank_offers/2011/03/09/1180447956/.
71. Спрос на украинские еврооблигации пока есть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allbe.org/spros-na-ukrainskie-evroobligacii-poaka-est/>
72. Романьок Т. Іноземне інвестування в банківському секторі України: стан та перспективи розвитку [Текст] / Т.Романьок // Банківська справа. – 2013. – №1. – С. 110-121.
73. Гусев Я. О. Іноземний капітал в банківській системі: світовий досвід та вітчизняні реалії [Текст] / Я. О. Гусев // Научный вестник ДГМА. – 2010. – №1 (6Е). – С. 285-293.
74. Гусев Я. О., Богма С. Д. Вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України [Текст] / Я. О. Гусев, С. Д. Богма // Вісник Української академії банківської справи. — 2012. — № 1(32). – С. 71-76.
75. Костогриз В. Г., Беззубенко Ю. В. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика [Текст] / В. Г. Костогриз, Ю. В. Беззубенко // Фінансовий простір. – 2012. - №2 (6). – С. 85-92.
76. Набок Р. М., Серпенінова Ю. С. Оцінка концентрації іноземного капіталу в банківській системі України [Текст] / Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. - №32. – С. 41-49.
77. Грибкова Ю. І. Іноземний капітал в банківській системі України: тенденції розвитку [Текст] / Ю. І. Грибкова // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2013. - №3. – С. 28-35.
78. Дзюблюк О. В., Матлага Л. О. Вплив іноземного капіталу на ефективність функціонування банківської системи України [Текст] / О. В. Дзюблюк, Л. О. Матлага // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2012. - №1 (13). – С. 146-149.

79. Частка іноземного капіталу в банківській системі України скоротилася до 38% [Електронний ресурс] / УНІАН. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/166404-chastka-inozemnogo-kapitalu-v-bankivskiy-sistemi-ukrajini-skorotilasya-do-38.html>
80. Рудь І. Ю., Маташнюк О. С. Сучасний стан та перспективи розвитку ресурсної бази комерційних банків України [Текст] / І. Ю. Рудь, О. С. Маташнюк // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. - №1 (39). – С. 228-230.
81. Мунтян В. В. Оптимізація інструментарію залучення ресурсів банків з депозитних джерел в посткризових умовах [Текст] / В. В. Мунтян // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2013. - №3. – С. 72-79.
82. Рейтинг надійності банківських вкладів [Електронний ресурс] / Економічна правда: електронне видання. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/08/4/202591>. - Заголовок з екрану.
83. Річний звіт НБУ за 2008 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2008. – С. 62-65. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66437>. – Заголовок з екрану.
84. Річний звіт НБУ за 2009 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2009. – С. 59-63. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66438>. – Заголовок з екрану.
85. Річний звіт НБУ за 2010 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2010. – С. 58-62. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>. – Заголовок з екрану.
86. Мещеряков А. А., Каірбеков А. А. Ресурсна база комерційних банків: Сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=51>
87. Волик Н. Г., Яценко К. Г. Ресурсна база комерційних банків України: сучасний стан і перспективи розвитку [Текст] / Н. Г. Волик, К. Г. Яценко // Держава та регіони. – 2010. - №6. – С. 270-274.

88. Ковач М. Й., Лазур М. П. Вплив іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи України [Текст] / М. Й. Ковач, М. П. Лазур // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 233. – С. 242-247.
89. Пантелеєва Н. Інноваційні підходи до формування ресурсної бази банків на засадах клієнтоцентричної депозитної політики [Текст] / Н. Пантелеєва // Банківська справа. – 2013. – № 2. – С. 59-72.
90. Левченко Л. М. Перспективні шляхи формування ресурсної бази комерційного банку [Текст] / Л. М. Левченко // Економіка та підприємництво. Держава та регіони. – 2011. – №1. – С. 167-171.
91. Крухмаль, О. В. Депозитна стратегія як фактор підвищення конкурентоспроможності банків в умовах фінансової кризи [Текст] / О. В. Крухмаль, О. Г. Євченко, О. В. Мірошніченко // Економічний простір. – 2010. - № 33. – С. 168-178.
92. Управління залученням ресурсів банку з депозитних джерел [Текст]: монографія / С. П. Ярошенко [та ін.]. - Суми : Університетська книга, 2011. - 105 с.
93. Пасочник В. Банковские депозиты: между гарантиями и недоверием [Электронный ресурс] / В. Пасочник // Зеркало недели. Украина. – 2012. – № 35. – 5 октября. – Режим доступа: http://zn.ua/ECONOMICS/bankovskie_depозity__mezhd_u_garantiyami_i_nedoveriem109915.html
94. Сєдих О. Як банкам утримати клієнтів? [Електронний ресурс] / Простоблог. Блоги експертів про фінанси. – Режим доступу: http://ua.prostoblog.com.ua/bankiri/klienti/yak_banku_utrimati_klienta. – Заголовок з екрану.
95. Кручук Т. Є. Основні шляхи оптимізації ресурсної бази банків [Електронний ресурс] / Т. Є. Кручук // Вісник ДНУ ім. Олеся Гончара. Серія: Економіка. – 2013. – Режим доступу: <http://visnikdnu.com.ua/2013/03/osnovni-shlyahi-optimizatsiyi-resursnoyi-bazi-bankiv.html>

96. Турчин Л.Є. Методичні підходи до оцінки рівня довіри до банківської системи [Текст] / Л.Є.Турчин // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 1. – С. 28-30.
97. Чичкан І.І. Аналіз вітчизняних і зарубіжних тенденцій розвитку систем страхування вкладів [Текст] / І.І.Чичкан // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. – С. 294-302.
98. Фостяк В. В. Шляхи підвищення капіталізації банків України [Текст] / В. В. Фостяк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2012. – Вип. 1 (12). – С. 38-45.
99. Котенко О.О. Адекватність капіталу в системі антикризового управління банками України [Текст] / О.О.Котенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. – С. 200-206.
100. Грудзевич У. Я., Грудзевич Я. В. Аналіз проблем капіталізації банківської системи України та напрями їх вирішення [Текст] / У. Я. Грудзевич, Я. В. Грудзевич // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. - №2 (8). – С. 91-97.
101. Заруцька О.П. Удосконалення підходів до стрес-тестування банків у системі банківського нагляду [Текст] / О.П.Заруцька // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. – С. 180-187.
102. Олексенко М. В. Депозитна політика комерційних банків України на сучасному етапі [Текст] / М. В. Олексенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - №4 (16). – С. 166-169.
103. Інвестиційні депозити російських банків [Електронний ресурс] / Україна Фінансова // Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/114.htm
104. Філонова І. Б. Довіра до банків – основа економічного розвитку держави [Електронний ресурс] / І. Б. Філонова // Економічні науки : зб. наук. пр. / ПВНЗ «Буковин. ун-т». – 2012. – Вип. 8. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2012_8/32DBO.pdf

105. Соколов О. Практика страхування депозитів у розвинутих країнах світу [Електронний ресурс] / О. Соколов // Україна фінансова. – Режим доступу: http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/059.htm
106. Куліков С. Г. Формування ресурсів фондів страхування депозитів. Світовий досвід [Текст] / С. Г. Куліков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. – Вип. 33. – С. 87-93.
107. Панасенко Г. О. Сучасні методики рейтингування банківських депозитів: теорія і практика, особливості та перспективи [Текст] / Г. О. Панасенко // Механізм регулювання економіки. – 2011. - №4. – С. 189-195.